

Najaar 2018, Italië, Lia & Holger.

Heilige Agatha, de vrouw van staal.

Als je, zoals de stad Catania, aan de voet van de nog altijd actieve vulkaan de Etna leeft, wil je maar wat graag in een beschermheilige geloven. Baat het niet, dan schaadt het immers ook niet. Je hoeft hier niet lang rond te dwalen om te ontdekken dat dit hier de Heilige Agatha is. Vooral de Cattedrale di Sant'Agata is een niet te missen eerbetoon aan deze vrouw.

De Heilige Agatha van Sicilië sterft in de derde eeuw na Chr. ten gevolge van de christenvervolgingen ten tijde van keizer Decius. De naam Agatha is Grieks en betekent de goede. Agatha wordt geboren in Catania op het eiland Sicilië als dochter van welvarende christelijke ouders. Ze wordt gedoopt en als vroom christen opgevoed. In het jaar 251 geeft de Romeinse keizer Decius aan de landvoogd Tiberius Claudius Quintianus het bevel de christenen te vervolgen. Deze Quintianus, die een nogal losbandig leven leidt, wordt hevig verliefd op de mooie Agatha maar zij wijst hem natuurlijk af en hij laat haar gevangennemen omdat zij niet wil offeren voor de heidense afgodsbeelden, maar trouw blijft aan haar doopbeloften en haar geloof in Christus.

Quintianus plaatst haar in het bordeel van Aphrodisia. Deze Aphrodisia heeft negen dochters. In hun handen levert hij Agatha over met de woorden: "Zorg dat zij zich aan mij onderwerpt en ik zal je rijkelijk belonen."

Daarop neemt Aphrodisia Agatha bij zich in huis, en houdt haar hier 33 dagen lang. Ze probeert haar te paaien met prachtige beloften en met vleierij. Wanneer ze merkt dat ze hiermee niet verder komt, jagen ze Agatha op en bedreigen haar. Maar met een onwankelbaar hart houdt Agatha vast aan haar geloof in Jezus Christus. Alle loze vleierijen en alle dreigementen zijn voor haar als lucht.

Na 33 dagen gaat Aphrodisia terug naar Quintianus en zweert hem: "Dat zwaard dat je daar opzij hebt zal eerder veranderen in vloeibaar metaal en de rotsen zullen eerder als sneeuwwater wegsmelten, dan dat het hart van dit mormel zich zal onderwerpen aan uw wil!" Door haar rotsvaste geloof bekeert Agatha uiteindelijk Aphrodisia en haar dochters tot het christendom.

Als ze tenslotte voor de rechter moet verschijnen, vraagt deze haar hoe het komt dat zij, die van adel is, slavin van Christus wil zijn. Ze antwoordt: "Voor mij is ten dienste van Christus staan de hoogste adeldom. Mijn heil, mijn geluk is Christus." Daarop wordt ze gemarteld. Haar beide borsten worden afgesneden en over heel haar lichaam verminkt, werpt men haar in de gevangenis.

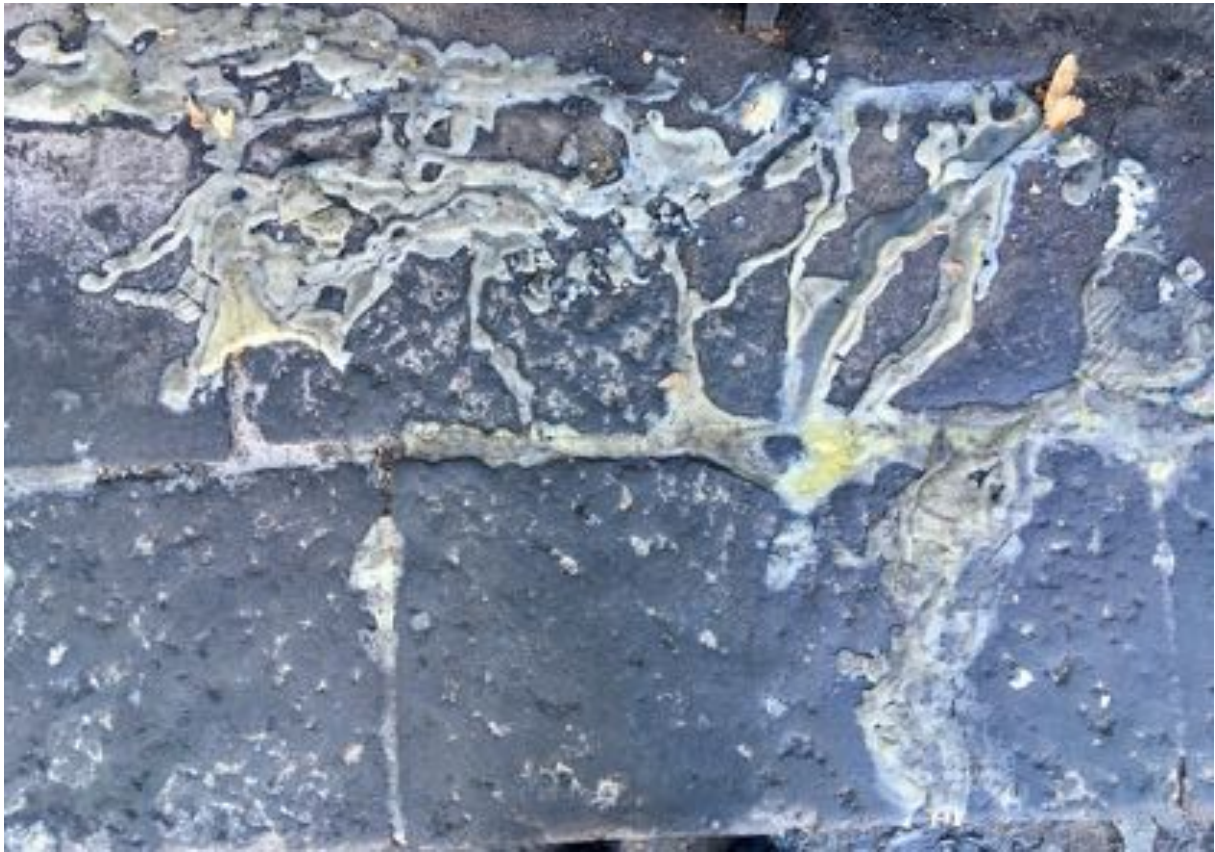
Volgens de legende verschijnt daar een oude man die haar wonden verzorgt en geneest. Een paar dagen later wordt ze opnieuw voor de rechter gebracht. Die vraagt haar: "Wie heeft je genezen?" en zij antwoordt: "Het was Christus, de Zoon van God." En weer wordt ze gefolterd door haar over een bed van glasscherven en hete kolen te rollen. Volgens het verhaal is het dan alsof God zelf ingrijpt via de natuur. Een aardbeving doet alle gebouwen op hun grondvesten schudden en een eruptie van de vulkaan de Etna dreigt Catania te verzwelgen. Dan spreekt ze een kort gebed: "Heer, mijn schepper, sinds de wieg heeft U mij beschermd. U heeft mij genomen van de liefde van deze wereld en gaf me het geduld om te lijden. Ontvang nu mijn ziel!" Hierna sterft Agatha aan de gevolgen van de marteling. Ze wordt in Catania begraven en sindsdien door de gelovigen te hulp geroepen als de Etna begint te rommelen.

In Catania is Minni di Virgini een nog altijd famous gerecht. Het is een op borsten lijkend toetje van ricotta en marsepein. Mierzoet, maar wel een mooie eerbetoon aan de Heilige Agatha!

Op diverse plekken in de stad kom je uitingen van de Agatha-verering tegen. De indrukwekkendste is wel die tegen de citadel, met de hoogte van een huis en afgezet door een smeedijzeren hek. De (bij)gelovigen branden hier kaarsen, leggen er bloemen en bidden, om zo de Etna tot bedaren te brengen en te houden.

Op het trottoir voor het hek ligt een enorm plakkaat gestold kaarsvet, als getuige van veel onlangs opgestoken kaarsen. Niet zo vreemd, want anderhalve week geleden lees ik thuis in de krant dat de Etna weer van zich laat horen.

Dankzij Agatha en haar trouwe aanhang blijft het de dagen daarna bij wat gerommel en asregens en kon ik gisteren veilig en wel op het vliegveld van Catania landen!

De volgende dag zijn we in het Museo Arte Contemporanea Sicilia en zien daar nog een indringend drieluik van Roberta Coni getiteld Sant'Ágata, daterend uit 2013. Dus ook in de hedendaagse kunst blijft deze heilige nog altijd een rol van betekenis spelen in deze contreien.

Een hoofdstel aan de muur.

Kleurrijke, soms religieuze tegeltableaus in muren en bruggen, robuuste hoofden om een plant in te zetten en pijnboomappels in allerlei maten en kleuren, dát is wat je ziet zodra je een voet in Caltagirone zet.

Nagenoeg alle gebouwen in het historisch centrum van dit stadje, zo'n 60 km verwijderd van Catania, zijn versierd met majolica tegeltjes en beelden of andere kleurrijke versiersels van keramiek.

Wat overal bovenuit steekt, is een koepelkerk die helemaal betegeld is met turquoise en gele keramieken tegeltjes. Een echte blikvanger zo tegen de strakblauwe lucht.

De keramiekkunst is dan ook nauw verbonden met Caltagirone. Zelfs de naam van dit stadje is er direct van afgeleid. Het is een verbastering van het Arabische Qal'at Ghiran, wat grofweg Kasteel van de Vazen betekent. Al tijdens de overheersing van de Arabieren maken de bewoners hier keramieken voorwerpen, waar zij nog altijd heel bedreven in zijn.

Maar wat in dit stadje toch wel het meest in het oog springt, is de 142 treden tellende Scalinata di Santa Maria del Monte, waar men in 1606 aan begint te bouwen om zo het lager en hoger deel van het centrum met elkaar te verbinden. Het duurt uiteindelijk tot 1884 voordat de trap van lavasteen eindelijk klaar is.

Pas in 1954 echter, worden de tegeltjes, in de voor deze stad zulke kenmerkende kleuren, aan de trap toegevoegd. Een zekere Antonio Ragona verzamelt al deze voornamelijk geel-blauw-groene geglazuurde exemplaren. Deze originele tegeltjes stammen uit de tiende tot de twintigste eeuw en komen stuk voor stuk uit Caltagirone, waar de al eeuwenlang aanwezige keramisten ze maken.

Overigens zonder te weten dat de meer dan 130 meter lange trap hiermee in de toekomst opgeleukt gaat worden.

Ook de 'Teste di Moro' vrolijken heel wat Siciliaanse balkonnetjes en muren op. Het zijn de plantenpotten in de vorm van een hoofd en in etalages, vitrines en winkels zie je ze regelmatig staan, dikwijls in paren. Een stoere man met een dikke zwarte snor en een jonge, frêle vrouw. Wie schuilt er achter deze Moorse koppen, vragen we ons af.

Er blijkt een allesbehalve romantisch liefdesverhaal aan vast te zitten, maar wél vol passie. Het speelt zich af in Palermo ten tijde van de Arabische overheersing, van 827 tot 1091. Een jonge Siciliaanse schone brengt alle dagen thuis door en haar grootste afleiding bestaat uit het verzorgen van de planten op haar balkon. Op een dag wandelt een Moorse man, zoals de islamitische bevolking van Sicilië in die tijd wordt genoemd, langs haar huis. Zijn oog valt op haar en hij is op slag tot over zijn oren verliefd. Dit gevoel blijkt wederzijds maar na enkele jaren samenzijn, geeft de Moor te kennen dat hij binnenkort terug keert naar het Oosten waar zijn echtgenote met hun kinderen op hem wachten. De Siciliaanse vindt de gedachte hem kwijt te raken onverdraaglijk en zij vermoordt hem niet lang daarna in zijn slaap. Zijn hoofd, je raadt het al, gebruikt zij als pot voor een basilicumplant, die weelderig groeit en bloeit. Zo heeft zij hem voor altijd bij zich in de buurt. Haar tranen dienen als water, wat de reden lijkt dat de basilicum beter groeit dan ooit te voren. De burens volgen haar voorbeeld en laten een soortgelijke pot maken, maar dan van keramiek.

En zo is tot vandaag de dag menig balkon nog altijd voorzien van dit soort plantenbakken. Het is in ieder geval een heel vrolijk gezicht en om dit beeld vast te houden besluiten we op zoek te gaan naar zo'n hoofdstel, om thuis buiten aan de voorgevel te hangen.

Een terracotta "pigna" bij de ingang van een atelier lokt ons dan ook snel bij een keramist naar binnen.

We blijken in het werkdomein van Besnik Harizaj te zijn beland. Hij komt onmiddellijk naar ons toe en wil met alle liefde en veel enthousiasme iets over zijn ambacht vertellen. We wanen ons warempel voor een moment in Turkije! In het Italiaans, wat Holger gelukkig een beetje beheerst, legt hij uit dat zijn oma afkomstig is uit Istanbul (!) en hijzelf komt oorspronkelijk uit Albanië.

Zijn niet al te grote atelier, waar we ook een kleinere versie zien van de al eerder beschreven trap in het stadscentrum, staat vol met mallen van koppen in diverse maten en van ornamentjes die er later op worden aangebracht. De klei wordt hier overigens in de mallen geduwd en niet gegoten.

Na het bakken wordt de glazuur aangebracht door een dame, die dit zeer geconcentreerd doet. Plastic bekertjes met glazuur en een pot vol kwasten is alles wat er nodig is om de koppen hun definitieve uiterlijk te bezorgen.

Aan de overkant van het atelier is de winkel waar Besnik zijn werk verkoopt. Hier kiezen we een hoofdstel uit, wat met ons terugreist naar Deventer. We hebben dan wel geen balkon, maar aan de muur zal zo'n hoofdstel ook heel mooi hangen!

De geur van vers gevangen vis.

Een overdekte verlaten hal, de smeedijzeren hekken gastvrij en wijd openstaand, schaars verlicht, een prachtig betegelde wand aan de rechterzijde en ook hier de Heilige Agatha, die vanuit twee hoeken en vanaf de muur het complex beschermt en in de gaten houdt. Niet echt nodig, want er is geen mens in de buurt en je hoort geen kik.

Wat hier overdag te doen is, laat zich gemakkelijk raden. De doordringende lucht van vis is al te ruiken wanneer we woensdagavond onze B&B verlaten en de hoek omslaan, om de directe omgeving wat te verkennen.

De volgende ochtend, als we al vroeg naar ons ontbijtterraas lopen, blijken we aan de grens van het kloppend hart van het stadje Catania te verblijven. Alsof de hel is losgebroken, zo klinkt het wanneer we La Piscaria, de vismarkt, naderen. Dit door hoge, oude gebouwen omgeven marktplein splitst zich in ontelbare richtingen af en de markt zelf beweegt verder door omliggende straten, keert zich weer om en neemt de kopers en verkopers mee in een spektakel waarin luid schreeuwend de koopwaar wordt aangeprezen.

Schreeuwen als een viswijf geldt hier zeker niet. Het zijn uitsluitend mannen die hier de dienst uitmaken. Ze leveren sarcastisch commentaar op hun burens, zonder dat die er boos om worden. Ze staan hier immers jarenlang iedere dag, behalve zondag, en kennen elkaar dus van haver tot gort.

La Piscaria ligt op een steenworp van het Piazza del Duomo, het plein waaraan de Domkerk en het stadhuis van Catania gelegen zijn. Je loopt het plein af langs een witte marmeren fontein, in de volksmond Acqua o Linzolu (water als laken) genoemd, vanwege de karakteristieke dunne waterstralen.

Dan kom je vervolgens op een verhoging, een soort balustrade, waar voornamelijk oudere Catanianen de vismarkt van boven bekijken en becommentariëren. Dit theatrale toneelstuk is dus zeker niet alleen voor toeristen een aantrekkelijke bezigheid!

De vissoorten vliegen je soms letterlijk om de oren en op karren en tafels, in teilen en emmers liggen en drijven een hoop voor ons bekende maar zeker ook onbekende zeebewoners. Indrukwekkende vissenkoppen of -moten kijken je dan weer grijnzend, dan weer verbaasd aan, of ze hebben zelfs uitzicht op hun eigen lijf.

Maar voor ons is de zwaardvis toch wel één van de meest imposante vissoorten die hier aangeboden worden. Een enorm exemplaar ligt op een tafel met zijn zwaard van wel anderhalve meter priemend in de lucht.

Wat later zien we een muur van een eetgelegenheid vol hangen met de onverkoopbare delen van deze vissoort, zoals het zwaard en de staartvin. Het restaurant laat zo zien dat zwaardvis hier op het menu staat en besteld kan worden.

Op een onbewaakt ogenblik staan we oog in oog met de wijdopen gespreide vleugelvinn van een vliegende vis. Vol trots houdt de koopman 'm voor ons vast en kunnen we deze bewonderen. De vleugel heeft wel wat weg van een pauwenstaart.

Ook de metaalachtige spatola is compleet nieuw voor ons. Hij ligt te blinken in de zon alsof hij van puur zilver is gemaakt. Opgerold op tafel of in een teiltje ligt deze bijzondere verschijning te wachten tot een liefhebber bereid is de prijs die op zijn kop staat te betalen.

Het is van de vroege ochtend tot sluitingstijd om 12.00 uur een drukte en herrie van belang. Tijdens het schoonmaken van de verkochte vis wordt het afval gewoon op straat gedumpt, wat met de hitte van deze dagen een penetrante lucht veroorzaakt. Maar even na 12.00 uur, als de overdekte markt, het plein en straatjes er om heen weer leeg zijn, wordt de boel opgeruimd en de straten geveegd en schoongespoten.

In no time is alles weer zoals wij het onze eerste avond op Sicilië aantreffen. Leeg en verlaten.

De karren, tafels, teilen, emmers, koopwaar, marktkooplui en marktbezoekers zijn verdwenen en al wat blijft is de geur van vers gevangen vis.

Valle dei Templi

Terwijl we met onze auto langzaam naar boven kronkelen, lijkt het geen twijfel dat we op de goede weg zijn. Voor ons, hoog in de lucht, op de hoek van een rots, prijkt de tempel van Juno (of Hera) en als we even later een bocht omgaan, staat de tempel van Concordia al in de zon te pronken.

Waar kennen we die laatste toch van? En dan schiet het logo van de Werelderfgoedlijst ons te binnen. Dát is het. De zes zuilen aan de voorzijde hebben plaats gemaakt voor de letters die samen het woord UNESCO vormen. Bijzonder om dit zo maar op een maandagochtend te ontdekken. We zijn op weg naar de Valle dei Templi, de Vallei der Tempels. Overigens is er helemaal geen sprake van een vallei, de site is gelegen op een heuvelrug, buiten de stad Agrigento.

Vanaf de achtste eeuw BC gaan de Grieken op zoek naar mooie, vruchtbare en strategisch gelegen plekken om nieuwe koloniën te stichten. In hun eigen land hebben ze nog al wat conflicten en bovendien kunnen ze niet genoeg voedsel verbouwen voor alle inwoners. Zo komen ze al snel op Sicilië terecht. Agrigento wordt al eerder, in de vijfde eeuw BC gesticht door Grieken van Rhodos en Kreta. Zij noemden de plaats Akragas, wat hoogland betekent. Akragas is een enorm grote en belangrijke stad in die tijd en de Grieken bouwen er lustig op los. Een flink stuk grond wordt gevuld met de mooiste tempels en in de eeuwen daarna wordt er regelmatig eentje bij gebouwd, met name wanneer er weer een of andere oorlog gewonnen wordt. Het restant hiervan vormt een grote bezienswaardigheid op Sicilië. Dat gaan we vandaag dus bewonderen.

Dat de Grieken een goede neus voor mooie plekjes hebben, is bekend. Dat is ook hier zeker het geval. Aan de ene kant zien we de Middellandse Zee met de oude haven, aan de andere kant kijk je tegen de nieuwe stad Agrigento aan.

Het meest indrukwekkend is zonder twijfel de tempel van Concordia uit de vijfde eeuw BC, die ook het best bewaard is gebleven. Dit komt doordat deze nooit is verwoest en altijd is hergebruikt. De christenen bouwen hem zelfs in de zesde eeuw AC om tot kerk. Een tweede reden voor de goede conditie waarin deze tempel verkeert, is dat deze op een kleilaag staat die als een soort schokbreker werkt bij aardbevingen.

Maar ook de acht overgebleven zuilen van de tempel van Hercules zijn erg overweldigend. Deze stamt uit het einde van de zesde eeuw BC en in 1923 zijn de zuilen tijdens de restauratie heropgericht.

Van de tempel van Zeus resteert niet veel meer. Maar het moet een reuzentempel geweest zijn. De dwarsbalk wordt voor de verwoesting van dit gebouw omhoog gehouden door de ellebogen van 38 reusachtige stenen figuren, de zogenaamde telamons, wat dragers betekent. Er ligt een kopie van een 'slapende' telamon op de grond. De originele is te bewonderen in het archeologisch museum van Agrigento.

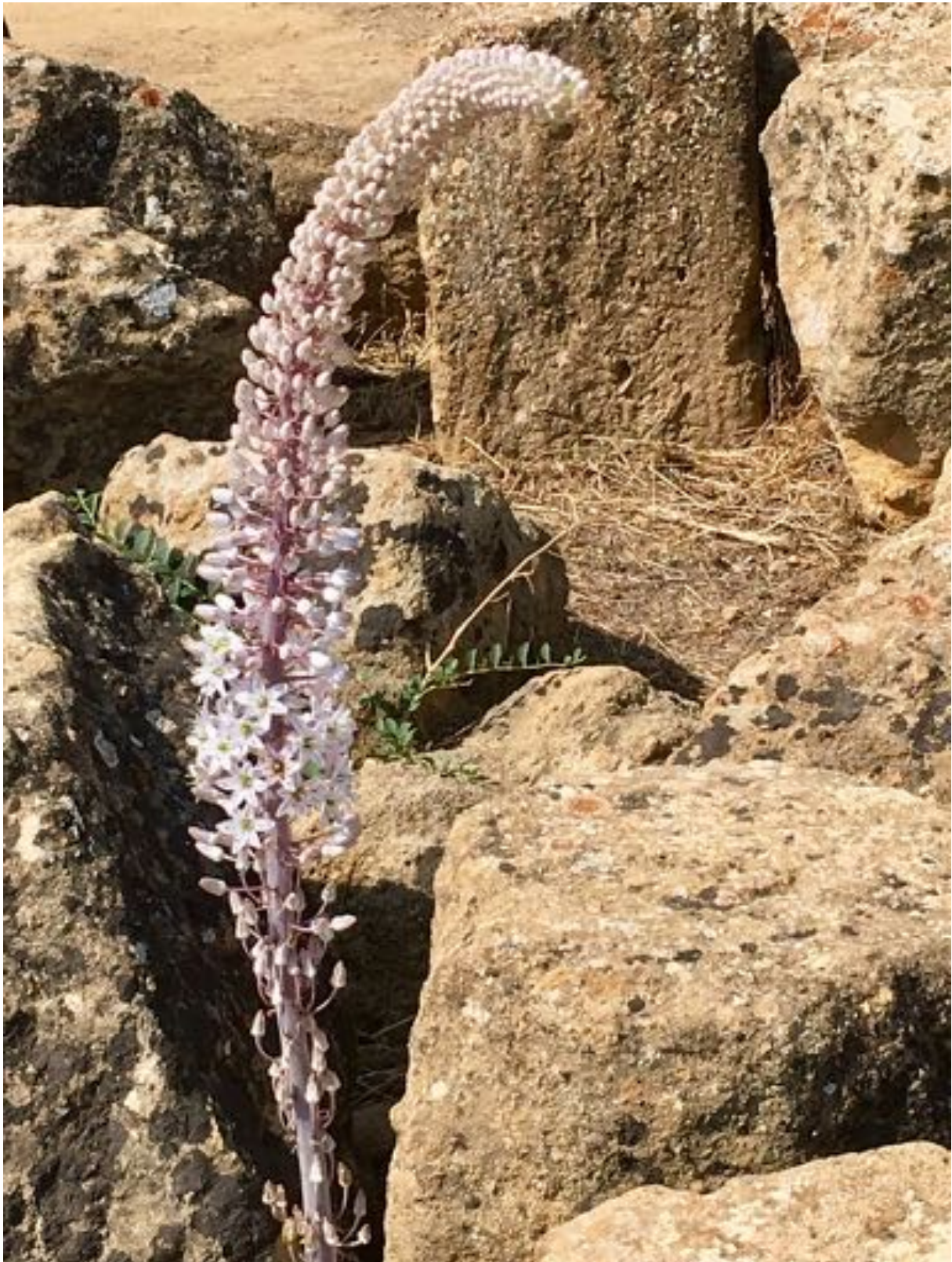
Als je hem zo ziet liggen lijkt hij heerlijk te relaxen met zijn hoofd op zijn armen. Dat mag ook wel nadat hij eeuwenlang een enorm gewicht op zijn armen heeft moeten laten rusten.

De laatste tempel die we bekijken is die van Castor en Pollux, het heiligdom van de aardse goden. Niet zo spectaculair, maar de vier zuilen, een deel van de bovenbouw en de gevel vormen nu het symbool van Agrigento.

Ondanks dat we al in september zitten, is het echt snikheet en flink afzien. Het is dan ook een mirakel als je ziet wat er toch nog op, tussen en onder de stenen tempelresten groeit en bloeit.

Stukje paradijs op aarde.

Verleid door de vegetatie onderweg zoals de agave, met en zonder bloem, de aloë vera, schijfcactus met vrucht, palm-, eucalyptus- en olijfboom, bezoeken we gisteren de botanische tuin in de Valle dei Templi en vandaag die in Agrigento.

De tuin in Valle dei Templi, Giardino della Kolymbetra genaamd, biedt een enorme verscheidenheid aan citrusbomen die hier bijna de helft van de gehele vegetatie uitmaken. De bloesemtijd is al lang voorbij maar ook aan de vruchten is duidelijk te zien dat het om verschillende soorten gaat.

De tuin ligt laag gelegen in een kom, waardoor het er erg warm is. Bovendien stroomt er een beekje doorheen wat de luchtvochtigheid enorm doet stijgen. We wanen ons dan ook in de tropen in plaats van op het gortdroge Sicilië. Een groot voordeel echter is dat al het groen weelderig tiert.

Zo draagt bijvoorbeeld de enige bananenplant die er staat twee bloemen in verschillende stadia.

Na ons bezoek aan deze tuin, besluiten we dus vandaag al op tijd naar die in Agrigento te gaan.

De Giardino Botanico wordt in de jaren 80 opgericht in een gebied waar voorheen groente wordt geteeld voor een psychiatrisch ziekenhuis. In 1980 begint de provincie, de eigenaar van dit mooie stukje grond, met het inrichten van de tuin. De ambitie is helder. Samen met de Universiteit van Palermo ervoor zorgen dat alle inheemse planten van deze streek bijeen gebracht worden in dit park. Wanneer het project qua aanplant klaar is draagt de provincie de tuin over aan de gemeente die het onderhoud voor haar rekening neemt. Het heeft wel wat weg van een open lucht museum voor mediterrane vegetatie. De 70.000 m2 grenst aan de oude muren van de citadel van Akragas. In de verte zien we dan ook nog de tempel van Hercules, van Concordia en van Castor en Pollux liggen.

De tuin heeft mooi aangelegde wandelpaden en veel beschrijvingen van de aanwezige planten en bomen. Volgens de folder althans. Maar de eerlijkheid gebiedt ons te zeggen dat de beschrijvingen nogal wat te wensen overlaten. Wel zien we de smeedijzeren paaltjes waar de bordjes ooit aan bevestigd zijn geweest.

Maar met ons eigen gezonde verstand komen we ook een heel eind.
Direct na de ingang staan we oog in oog diverse soorten palmbomen die
prachtig gekleurde vruchten dragen waar palmolie uit geperst kan worden.

Verder naar boven, tegen de zandrotsen aan, staan enorme verhoutte schijfcactussen, die hier Fichi d'India genoemd worden. Dat het zandrotsen zijn, is goed te zien aan de schelpen die er door de tijd heen in vast geraakt zijn.

Het is duidelijk te zien dat de cactusschijven langzaam maar zeker verhouten en zo de stam van de vaak enorm grote plant gaan vormen, waar weer nieuwe schijven aan groeien.

De kleur van de vruchten varieert van groen naar okergeel en oranje, tot bijna purperrood. Soms lijkt het of de natuur de vruchten al op een schaal heeft gelegd, door de wijze waarop ze aan het blad groeien. Meestal is dit langs de rand, maar soms ook op het blad zelf.

Er staat ook een granaatappelboom te pronken, helemaal alleen, maar wel met prachtige granaatappels.

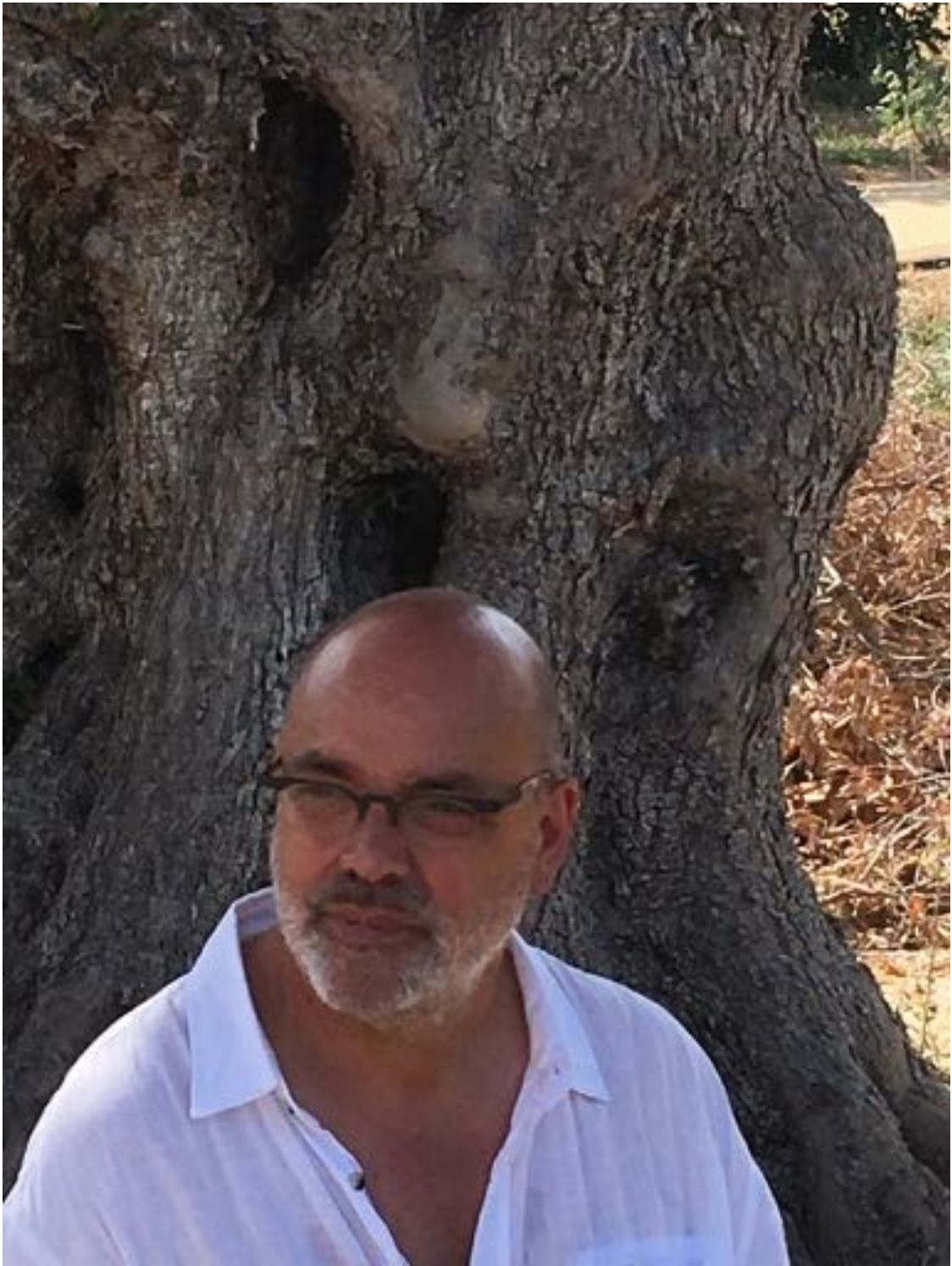

Natuurlijk zijn er talloze soorten olijfbomen. Ons oog is echter niet goed genoeg getraind om al die olijven van elkaar te kunnen onderscheiden. Groene en zwarte exemplaren, verder komen we toch echt niet. Ook zien we een soort eikeltjes en amandelen hangen.

Ook erg fascinerend is de grote diversiteit aan boomstammen. Mooie structuren en lijnen, soms zelfs met hars dat zich stroperig langs de stam een weg naar beneden baant. Het lijkt wel vloeibaar goud, vooral als de zon er vat op krijgt.

Al met al maken we een hele wandeling door deze verder verlaten botanische tuin en af en toe biedt een boomstam zowel een steuntje in de rug als een schaduwplek, waar het voor een moment goed toeven is. Alle indrukken van de natuur even rustig op je laten inwerken en genieten van de stilte en de rust. Want ook daar zal de aanleg van dit stukje paradijs op aarde destijds zeker voor bedoeld zijn geweest.

Trinacria

Het eiland met de drie kapen wordt heel lang geleden Trinacria genoemd. De tegenwoordige naam, Sicilië, verwijst naar de Sicaniërs, van Iberische of Noord-Afrikaanse komaf. Deze oudste bewoners van het eiland vestigen zich omstreeks 1600 BC op het eiland. Ze noemen hun nieuw woongebied Sicania en later Siculia. In de loop van de geschiedenis kent dit grootste eiland in de Middellandse Zee heel wat overheersers. Sicilië veroveren is immers niet moeilijk. Met een kustlijn van zo'n 1000 km is het nauwelijks te verdedigen. De vreemde bezetters komen uit alle windrichtingen en de bevolking waait van oudsher met alle winden mee. Ze aanbidt op commando goden en godinnen van diverse pluimage, zelfs tegelijkertijd als het zo uitkomt. Dit heeft tot gevolg dat het Sicilië van vandaag een open, tolerant karakter heeft en een bijzondere mengeling van culturen kent. Dit laatste is te merken in architectuur, kleur, eten, vegetatie en bevolking. Zo goed als iedere bewoner heeft gemengd bloed in zich en niemand laat zich voorstaan op welke huidskleur of welke religie dan ook. Het eiland neemt vol overtuiging een afwijkend standpunt in ten opzichte van het Europese vluchtelingenbeleid, met name de stad Palermo waar we vandaag aankomen. Als Holger mij een week geleden van het vliegveld in Catania ophaalt, is onderstaand de eerste leus die ik op een muur lees.

Oorspronkelijk staat daar nog NOT tussen geschreven, wat een ander later overschildert waardoor het nauwelijks meer leesbaar is. In Palermo echter zien we veel overtuigende teksten als het om migranten gaat. "Verhef je stem tegen racisme", brult het nijlpaard.

Dit kan nog wel een glimlach teweeg brengen. Maar daarna zien we het volgende teken aan de wand. Een bootje met vluchtelingen en migranten drijft in de woelige baren. Volkomen stuurloos lijkt het. Er boven staat: "De regering zet ze ook in de zomer uit". Bij navraag blijkt dit een parafrasering te zijn van een recente Italiaanse film, getiteld "La mafia uccide solo d'estate". Er onder staat de wel heel schrijnende toevoeging dat alleen al in de maand juni van dit jaar 630 mensen zijn verdronken in de Middellandse Zee. Mensen die huis en haard verlaten om elders een betere toekomst te zoeken. Het is de dood die hen uiteindelijk omarmt.....

Burgemeester Leoluca Orlando van Palermo verwelkomt migranten meestal persoonlijk en heeft zo inmiddels ruim zestigduizend vluchtelingen begroet. Hij gelooft heilig in het recht op mobiliteit. Door zijn gastvrije houding voelen vluchtelingen zich erg welkom en ervaren Palermo als hun eigen én als een veilige stad. "Je mag gaan en staan waar je wilt in de wereld. Niemand kan en mag veroordeeld worden te leven en te sterven op de plek waar zijn of haar ouders geboren zijn. We moeten af van het idee dat de staat een gesloten plek is. Identiteit hangt niet af van het bloed van mijn ouders, mijn thuisland is daar waar ik woon", aldus Orlando.

Zijn beleid loont. De bevolking herkiest hem in 2017 voor de vijfde maal als burgemeester met een overweldigende meerderheid. Rechtspopulisme heeft geen schijn van kans in zijn stad. Lega Nord wint maar 1% van de stemmen!

Maar terug naar Trinacria, dat overigens driebeinig betekent. Het is tevens de naam van het driebeinige Siciliaanse monster, dat bestaat uit het hoofd van Medusa of Gorgon, geflankeerd door twee vleugels en wiens haar is verweven met slangen en korenaren. De korenaren symboliseren natuurlijk de vruchtbaarheid van het eiland. De drie gebogen benen vormen een driehoek en verwijzen symbolisch naar de vorm van het eiland, dat wel iets weg heeft van een driehoek. De drie benen vertegenwoordigen ook de drie verschillende vormen waarin de Fenicische god Baal in de oudheid verschijnt, te weten de lente, de zomer en de winter. Een andere mythe beweert wel dat het symbool pas later ontstaat, toen de Grieken naar het eiland trokken. Deze versie luidt dat de drie benen de drie kapen van het eiland symboliseren. Capel Peloro bij Messina, Cape Passero bij Syracuse en Capel Lilibeo bij Marsala. Deze interpretatie is vanuit het Grieks, waarin triskeles drie en akra zoveel betekent als kaap of uitsteeksel.

Maar wie het kleurrijke monster met slangen, vleugels en drie benen op Sicilië heeft geïntroduceerd en wanneer, maakt eigenlijk niet zo veel uit.

Het monster wappert trots en zelfverzekerd mee op de vlag van het eiland en je komt het in elk stadje of dorp tegen. Van keramiek, bevestigd aan de muren van huizen en gebouwen.

En hoe de figuur ook gedraaid wordt, zij zal nooit knielen. De Trinacria staat zodoende ook voor onverzettelijkheid en vrijheidszin en dat proef je als je over het eiland rondtrekt!

Wat dat betreft zou het hoofd van burgemeester Orlando, een man naar ons hart, niet misstaan in het symbool Trinacria.

Manifesta 12 #1

Als ik 21 juni jl de NRC lees, word ik aangenaam verrast door een artikel. “Manifesta wil Palermo weer laten glanzen”, zo luidt de kop erboven. Holger en ik beginnen onze reis dit keer op Sicilië, dus is het niet raar dat ik onmiddellijk aan het lezen sla. En wat blijkt? Van 16 juni tot 4 november 2018 geeft de Siciliaanse hoofdstad Palermo onderdak aan de nomadische biënnale Manifesta 12.

Het is opnieuw de eigenzinnige burgemeester Leoluca Orlando, die Manifesta vijf jaar geleden persoonlijk om hulp vraagt met het volgende verzoek. "Kunnen jullie helpen de stad weer terug te geven aan de bewoners?" Als reactie op dit verzoek laat de organisatie van Manifesta het Nederlandse architectenbureau OMA een studie uitvoeren naar de problemen en het karakter van de stad. Lokale producenten, fotografen en filmmakers, maar ook koks en antropologen worden om ideeën gevraagd zodat, als straks Manifesta voorbij is, de erfenis hiervan voor de stad en haar bewoners blijvend is. Dit alles heeft geleid tot de Palermo Atlas, een boek vol feitjes en statistieken over de inwoners en vegetatie van de stad en over de films die er spelen. Deze publicatie vormt vervolgens de inspiratie voor de curatoren van Manifesta.

Het thema voor Manifesta 12 is Migratie, Communicatie en Klimaatverandering. Wij, de mensheid, zijn de tuinders van de aarde maar we onderhouden onze tuin slecht. Dit heeft klimaatverandering, droogte en massale migratiestromen tot gevolg. Deze Manifesta is dan ook een activistische biënnale die oproept tot burgerlijke ongehoorzaamheid en het opeisen van rechten.

Wij verheugen ons zeer en blijven dan ook 6 dagen in Palermo, een stad die decennia lang wordt geteisterd door de maffia en 75 jaar na de bombardementen van 1943 nog altijd oogt als 'oorlogsgebied'. Meer dan 1500 kerken, palazzo's en piazza's staan leeg, soms verworpen tot niet meer dan een ruïne. Lange tijd voelt niemand de verantwoordelijkheid ze te restaureren. Tot dus het moment dat burgemeester Orlando in functie treedt. Veel van deze gebouwen zijn nu opengesteld en vijftig kunstenaars, fotografen en architecten maken er voor, tijdens en hopelijk ook na Manifesta gebruik van. We starten onze dag met de aanschaf van een Season Pass, zodat we in alle vrijheid toegang hebben waar en wanneer we een activiteit van Manifesta willen bezoeken.

De ticketoffice bevindt zich in Teatro Garibaldi uit 1861, dat na een lange periode van leegstand en verwaarlozing sinds 2017 in hergebruik is genomen als hoofdkwartier van de biënnale. In de zaal zelf worden tijdens Manifesta voorstellingen gegeven. Het is gestript, opgeknapt en zal ook na 4 november dienst blijven doen als een gelegenheid waar culturele producties, in welke vorm dan ook, uitgevoerd kunnen worden.

Vandaag zijn er dan wel geen voorstellingen maar ook het gebouw zelf is de moeite waard. Een mooi gerestaureerd plafond met een kleurig medaillon dat overloopt in een glazen wand, is de grote blikvanger.

Vervolgens wandelen we naar Palazzo Ajutamicristo, waar een groepsexpositie te zien is. Het thema is overduidelijk migratie! Het paleisje is van eind 15de eeuw en wordt door de tijd heen door verschillende families bewoond. Ook nu nog doet het deels dienst als huisvesting. Op de bovenste verdieping, waar een aantal ruimten leeg staat, is de expositie te zien. Overigens is vanaf daar een mooi uitzicht op de binnenplaats, waar de bewoners van het pand elkaar kunnen ontmoeten, zowel destijds als nu. Aan de andere zijde kijk je uit over de daken van Palermo en de vele zendmasten die voor de huidige contacten en communicatie zorgen, wereldwijd.

Ik praat een tijdje met één van de suppoosten, Lamin uit Senegal. Het is nog een jonge knul en hij vertelt me vier jaar geleden, via een reis door acht landen, op Sicilië beland te zijn. Inmiddels is hij al in Spanje en Duitsland geweest, maar nu weer terug in Palermo om zijn documenten in orde zien te krijgen. Het liefst wil hij uiteindelijk naar Spanje. Er is daar genoeg werk en ook de taal is daar niet zo'n probleem voor hem. Hij spreekt immers Frans en Engels. Ik vraag hem of hij iets uit Senegal mist en vol overtuiging zegt hij: "My mom". Het is al zo lang geleden dat hij haar heeft gezien en hoewel je natuurlijk kunt skypen en bellen met elkaar is dat niet hetzelfde als lijfelijk contact. Ik krijg een stevige, warme hand van hem als ik doorloop om de tentoonstelling te gaan bekijken. Een half uurtje later zie ik hem staan bellen, tussen de openstaande balkondeuren, zo dicht mogelijk bij de zendmasten voor een zo duidelijk mogelijke ontvangst. Als hij me ziet, lacht hij en wijst naar zijn telefoon. Ik vermoed dat hij met zijn moeder belt. Ik steek mijn duim omhoog, lach hem bemoedigend toe en loop verder.

In de eerste, grote en hoge zaal is de installatie "Across the Border" van de Italiaan Filippo Minelli te zien. Er hangen vanaf het plafond een heleboel vlaggen, gemaakt van lappen textiel, camouflagenet of plastic rijstzakken. Minelli heeft een groep migranten gevraagd om deze te ontwerpen en te maken. Op de vlaggen zijn woorden als Hope, Victory, Belief en Emigrants, namen van verschillende landen, termen als Endless Protocols en My Sultan is My Hero of symbolen zoals een granaatappel geapliceerd. Door ze samen in één ruimte te hangen, verbinden ze verhalen, mensen, emoties, culturen en landen met elkaar. Ik vind het een indrukwekkende installatie. Doordat overal de ramen en deuren openstaan, heeft de wind vrij spel en de vlaggen wapperen dat het een lieve lust is. Dit benadrukt nog eens extra de vrijheid, waar velen naar op zoek zijn.

“The Third Choir” is een werk van de Algerijnse Lydia Ourahmane. Twintig lege Naftal olievaten, afkomstig uit Algerije, staan keurig opgesteld in vier rijen van vijf. In elk vat ligt op de bodem een mobiele telefoon die een repeterend geluid voortbrengt dat versterkt wordt door het vat. Elke telefoon produceert een ander geluid.

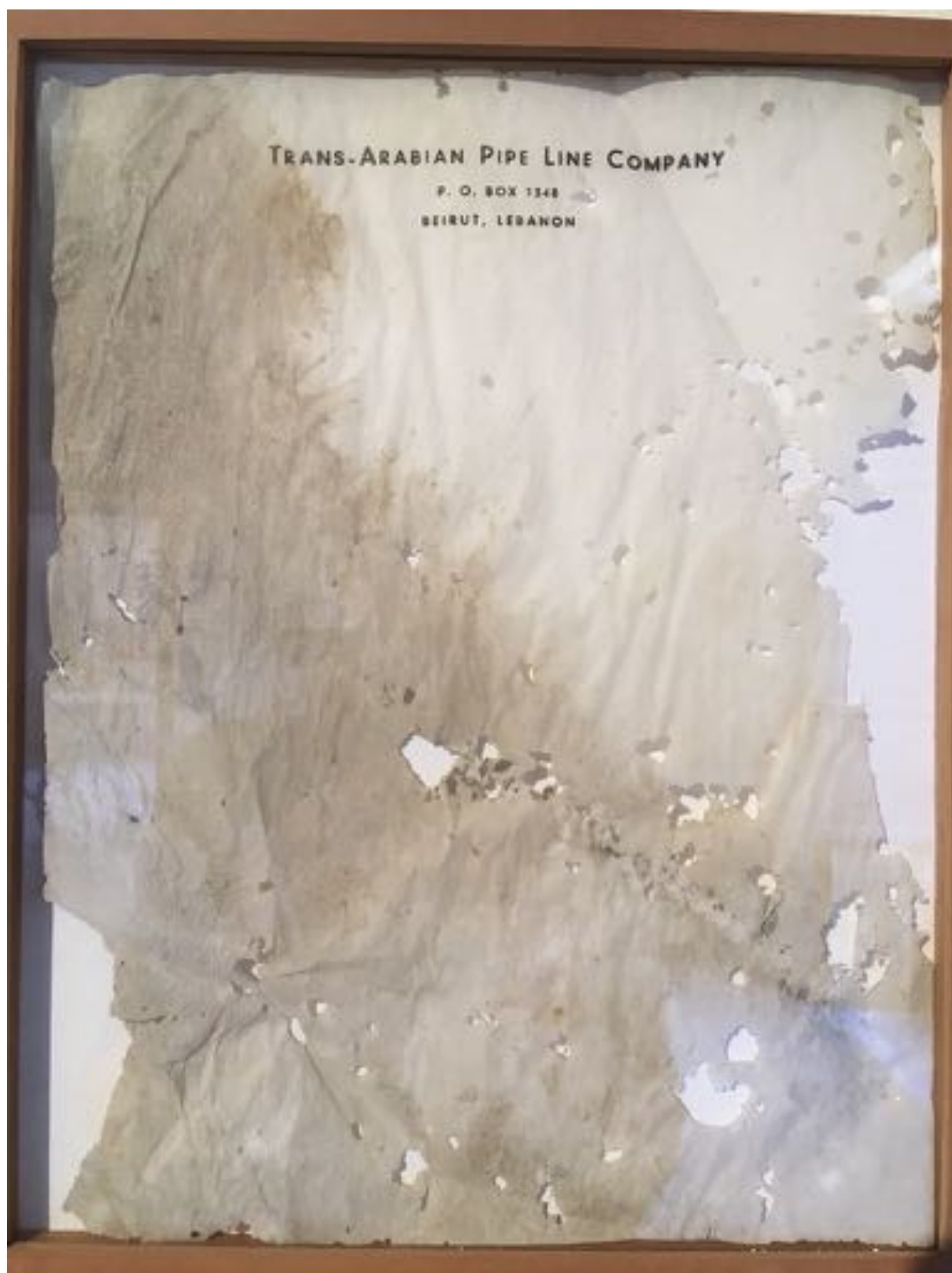

Het is het eerste kunstwerk dat legaal Algerije verlaat sinds 1962, het jaar waarin het land onafhankelijk wordt van Frankrijk. Er waren 'slechts' 934 documenten nodig om de 20 olievaten uit te voeren en ze uiteindelijk op Sicilië tentoon te stellen.

De installatie van de Libanees Rayyane Tabet, loopt door alle zalen heen, van A naar B, via de kortste weg. De titel is "Steel Rings" en deze ringen maken onderdeel uit van de Trans-Arabian-Pipeline, een Amerikaanse maatschappij. De pijplijn, met een lengte van 1213 km, transporteert van 1950 tot 1983 olie van Saoedi-Arabië naar Libanon, via Jordanië, Syrië en de Golan Hoogte. Door alle politieke conflicten in deze regio, wordt de maatschappij uiteindelijk opgeheven en de pijplijn wordt buiten gebruik gesteld.

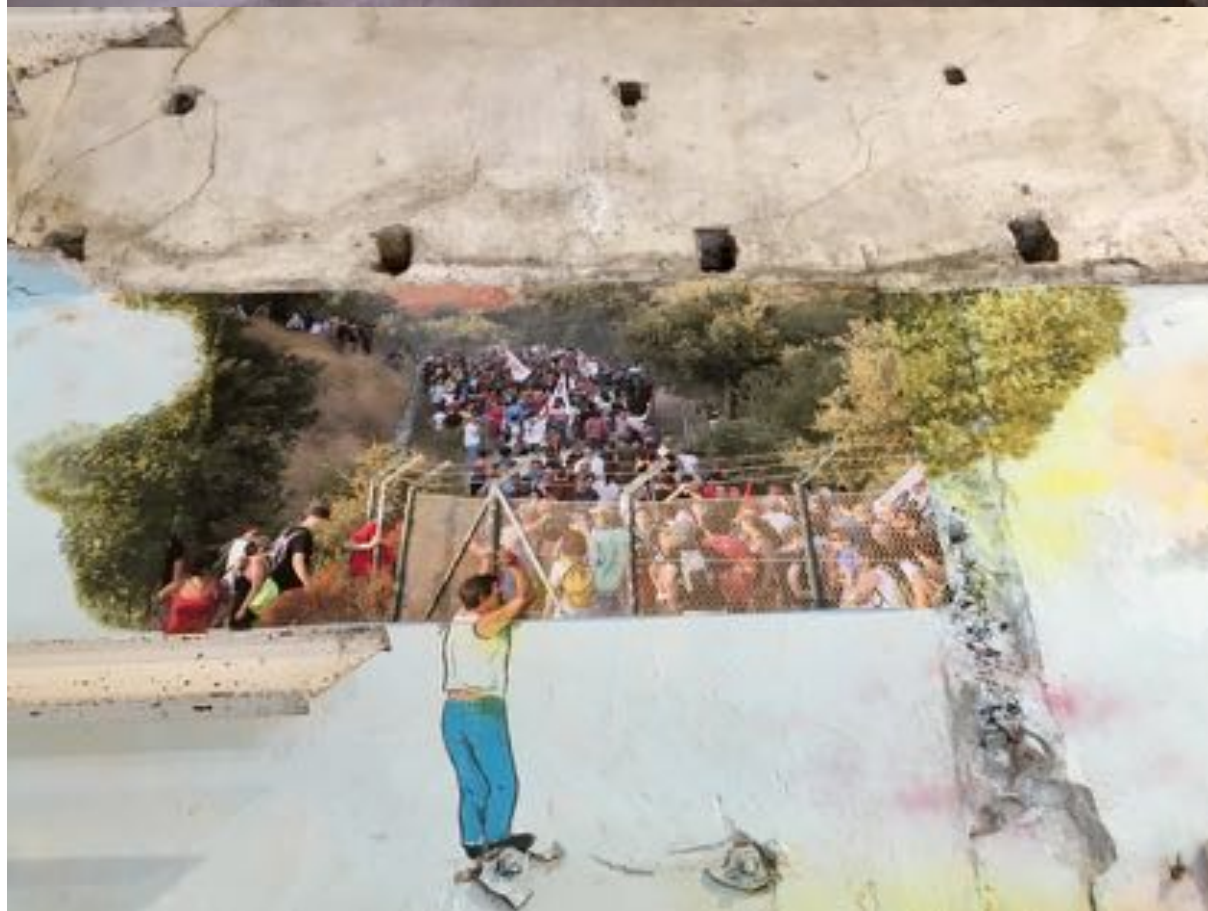

“No Muos” ten slotte is van de Cubaanse Tania Bruguera.

Mobile User Objective System (MUOS) is een Amerikaans wereld-communicatie-systeem.

Het ondersteunt oorlogen door op afstand US-drones en onbemande vliegtuigen te coördineren en te controleren. Eén van de vier hiervoor gebruikte basistations ligt op Sicilië. Op de wanden zijn diverse muurschilderingen aangebracht waarin protesten tegen MUOS duidelijk te 'lezen' zijn.

Wel weer bijzonder dat we de Trinacria, onderwerp van ons blog van gisteren, vandaag weer terug zien op de Manifesta 12. Ze maakt Trump duidelijk dat ze helemaal niets met hem te maken heeft. Duidelijke taal!

Manifesta 12 #2

Mijn adem stukt, wanneer ik plots een enorme, mysterieus verlichte zoutberg zie. We staan voor "De Ziel van Zout" van de Nederlandse kunstenaar Patricia Kaersenhout, één van de kunstwerken die te zien is tijdens Manifesta 12.

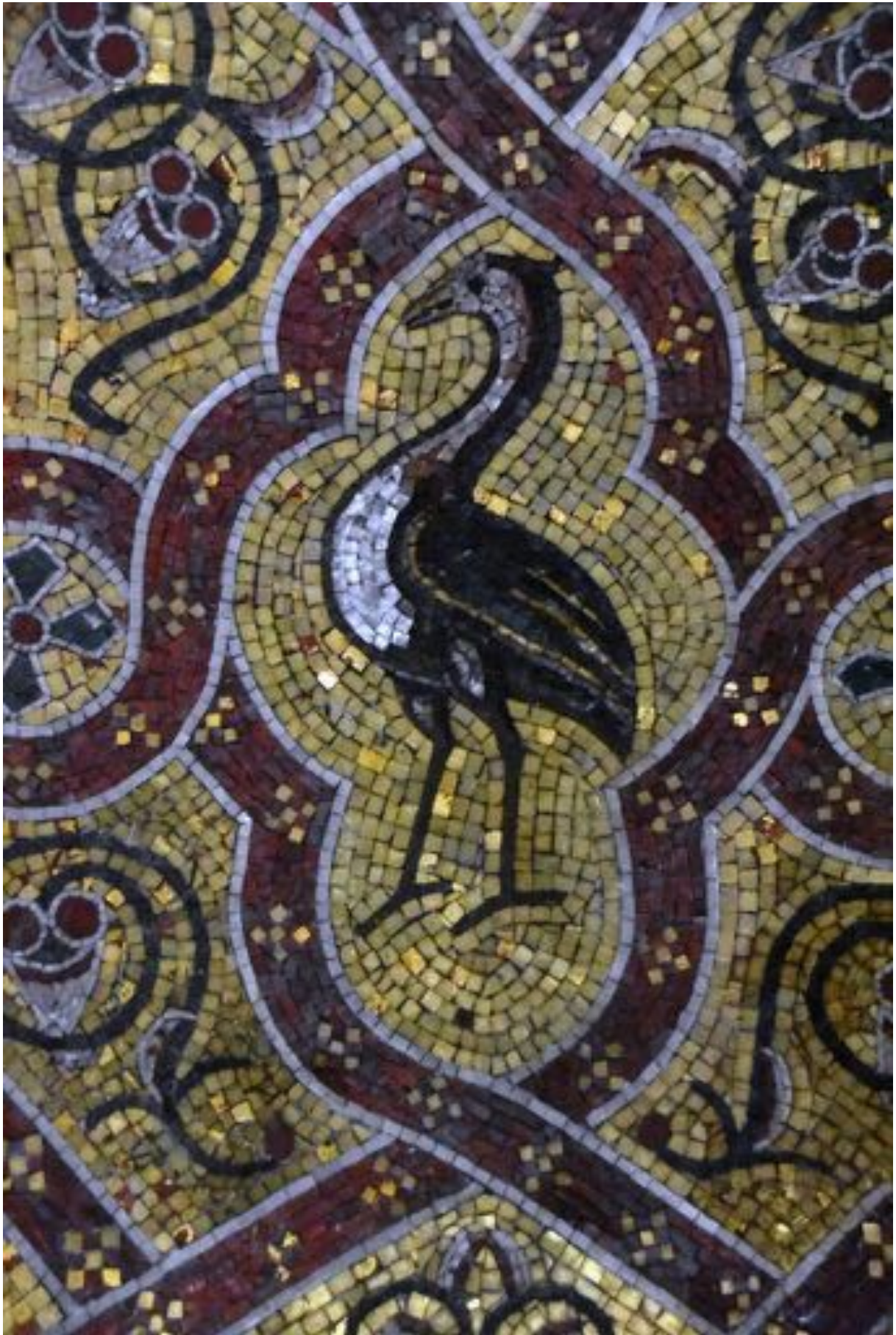

We zijn in Palazzo Forcella De Seta, in één van de grote zalen met een prachtig uitzicht over de Middellandse Zee. Grandioze, maar zwaar gehavende plafonds, schitterend ingelegde vloeren, fraai bewerkte muren en gaaf gebleven mozaïekwerk, zowel op de grond als in het plafond. De Arabische invloeden in dit paleis zijn onmiskenbaar. Als de biënnale niet in Palermo zou zijn, hadden we totaal geen weet gehad van al dit moois!

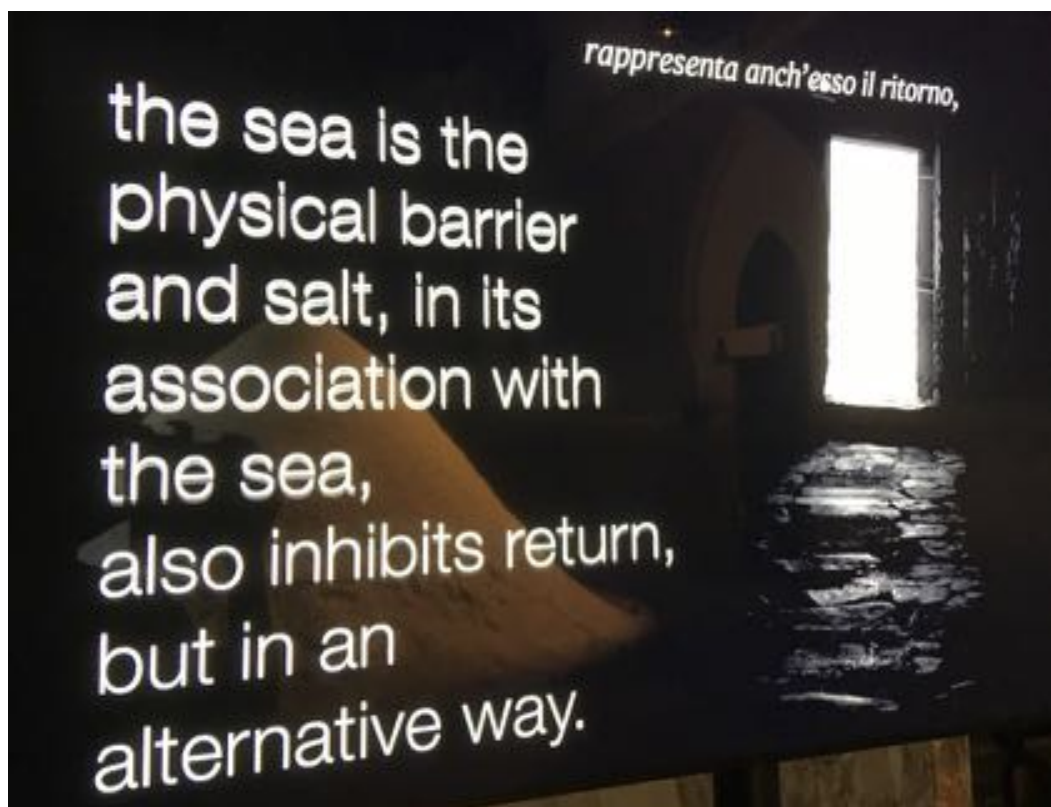
Maar terug naar het kunstwerk. Volgens een oude, Caribische slavenlegende eten slaven veel zout omdat ze denken dat ze dan lichter zullen worden, waardoor zij vanzelf naar Afrika terug zweven. Het verhaal geeft de mogelijkheid aan om in de geest te kunnen ontsnappen en staat voor het verlangen naar vrijheid.

Aan de voet van de berg liggen papieren zakjes en een schep. Je wordt hiermee uitgenodigd om wat zout mee naar huis te nemen en daar in water op te lossen, als symbool voor het “oplossen” van de pijn in vroegere tijden.

Op de bijbehorende video zegenet een spiritueel leider van het Afrikaans continent de zoutberg. Een groep vluchtelingen zingt een negentiende-eeuws slavenlied tijdens de ceremonie. Dit werk geeft het verband weer tussen de slaven die destijds over de oceaan worden vervoerd en de hedendaagse vluchtelingencrisis die zich ook voor een deel op zee afspeelt.

In een andere ruimte, waar achter de gestucte wanden delen van oude fresco's zijn blootgelegd, worden we gegrepen door de videofilm "Purple Muslin", van de Turkse kunstenaar Erkan Özgen.

Gemaakt in samenwerking met Yezidi vrouwen in Europa en Turkije die de IS-oorlogsgebieden van Noord-Irak ontvlucht zijn, onderzoekt Özgen de impact van het conflict op hun leven en hoe zij en hun kinderen erin slagen verder te leven met hun trauma's en herinneringen aan gruwelijk geweld.

De video toont een reeks indringende interviews waarin de vrouwen vertellen over hun persoonlijke ervaringen met oorlog, lijden en migratie.

De volgende locatie die we bezoeken in het kader van Manifesta is Palazzo Butera, gebouwd in 1692. Gelukkig koopt in 2016 het echtpaar Valsecchi het dan totaal verwaarloosde vastgoedobject aan. De bedoeling is dat het volledig wordt gerestaureerd om er uiteindelijk de kunstcollectie van het echtpaar in onder te brengen. Het zijn vooral de deels zwaar beschadigde plafonds die de aandacht trekken.

Eén van de kamers is onder handen genomen door het Amerikaans kunstenaarscollectief Fallen Fruit met "Theater of the Sun". Het collectief bestaat uit David Burns, Austin Young en Matias Viegner. Vlak daarvoor neem ik tijdens onze wandeling naar Palazzo Butera bij toeval onderstaande foto.

Het lijkt een voorbode te zijn van dat wat we nu zien. De wanden zijn gedecoreerd met een 'behangetje' waarop allerlei soorten bloemen, vruchten en fruitbomen zijn afgebeeld, die allemaal in de stad Palermo zijn terug te vinden. Voor de ramen hangt vitrage met soortgelijke patronen.

Ook is er een stadsplattegrond gemaakt waarop alle 'openbare fruitbomen' staan aangegeven en waarvan je naar hartenlust mag plukken.

Aan het einde van de middag besluiten we nog een rondje naar de markt te maken. Er waait inmiddels een briesje en de avond begint te vallen. Tijdens onze wandeling worden we overvallen door een walm van parfum. Naïef denken we dat een Italiaan of Italiaanse zich wel erg rijkelijk besprenkeld heeft met parfum, maar het blijkt een onderdeel van Manifesta te zijn.

De enorme fontein op het Piazza Pretoria trekt met deze geur onze aandacht. Volgens het programma van Manifesta is er een kunstwerk van Droog Design, maar een zichtbare installatie ontbreekt er. De geur daarentegen verradt waar het om gaat. Het fontein spuit, tijdens de openingsdagen net als andere stadsfonteinen geparfumeerd water, een subtiele ingreep met een krachtig effect op de nabije omgeving. De parfumeur Alessandro Gualtieri werkt samen aan dit idee met Frank Bruggeman.

Een verrassende bijdrage, die nog eens accentueert waar het in de Manifesta ook om gaat: maak de stad blijvend levendiger en leefbaarder door de inzet van kunst. Romantisch en welriekend geslaagd in dit geval!

Manifesta 12 #3

Tegels, tegels en nog eens tegels staan aan weerszijden van het smalle winkelpandje opgestapeld tegen de wanden.

Onder het kalkstof, maar bij veel zijn toch duidelijk de voor Sicilië zulke kenmerkende glazuurkleuren te zien. Okergeel, blauw en groen. De eigenaar van het winkeltje vertelt ons dat ze afkomstig zijn uit Siciliaanse panden die gesloopt of gerestaureerd zijn dan wel gaan worden. In de meeste gevallen verkeert de vloer in zo'n slechte staat, dat besloten wordt de vloertegels te verwijderen.

Mooi dat deze soms eeuwenoude tegeltjes een tweede kans krijgen. Als wij hier zouden wonen zou ik er zeker voor kiezen om de vloeren van de zogenaamde "natte" ruimtes ermee te betegelen. Hij geeft ons er één cadeau en we kiezen er zelf nog drie uit. Dezelfde kleurstelling maar met verschillende patronen.

Hij pakt ze met veel zorg voor ons in maar er zijn door de tijd al zo veel voeten overheen gelopen, dat ze een ritje met de auto nog wel kunnen hebben. Als we vertrekken, legt een winkelmedewerker ons nog uit waar het tegelmuseum is. Daar moeten we beslist heen is zijn boodschap.

Met een tas vol tegels lopen we verder naar de volgende Manifesta plek. Daar waren we immers naar onderweg.

Maar vlak voordat we daar aankomen passeren we de brandweerkazerne van Palermo en raken we in gesprek met de commandant van dienst, Vincenzo Lombardo, nadat we een opmerking maken over de mooie brandweerrode bloemen bij de ingang.

Vincenzo vertelt veel over de uit de Mussolini-periode stammende kazerne en neemt ons mee naar het hoogste punt van het gebouw. Van daaruit hebben we een imposant uitzicht over de stad.

Het Italiaans van Holger wordt op proef gesteld, maar Vincenzo legt uitgebreid uit hoe de organisatie is geregeld en welke problemen hij tegenkomt en dat zijn er nogal wat. Van bureaucratie tot onderwereld, van bezuinigingen tot verouderd materieel.

De rondleiding door het pand is mooi. Het gebouw wordt al sinds 40 jaar gerestaureerd (!), maar slechts enkele verdiepingen zijn al in ere hersteld. Hier en der wordt materiaal van de brandweer uit het verleden tentoongesteld, waaronder deze fraaie Moto Guzzi Falcone.

Ons bezoek wordt afgesloten met een lekkere espresso in de verblijfsruimte van de dienstdoende brandweerlieden. Wat een vriendelijkheid in Palermo, zo blijkt maar weer.

We gaan verder met ons plan om Casa del Mutilato te bezoeken en daar de video-installatie "Unending Lighting" van de Spaanse Cristina Lucas te bekijken, dus we vervolgen onze weg daar naar toe.

Het gebouw is ontegenzegglijk een erfstuk van de architectuurbeweging uit de jaren '30, die sterk onder invloed staat van het bewind van Mussolini. Het is immens hoog en zeer streng wat uitstraling betreft en destijds gebouwd als hoofdkwartier van een stichting die oorlogsverminkten eert en ondersteunt.

Voor het gebouw wappert een vlag met daarop de liftformule $L = (1/2) \rho v^2 S C_L$, bekend uit de luchtvaartwetenschap.

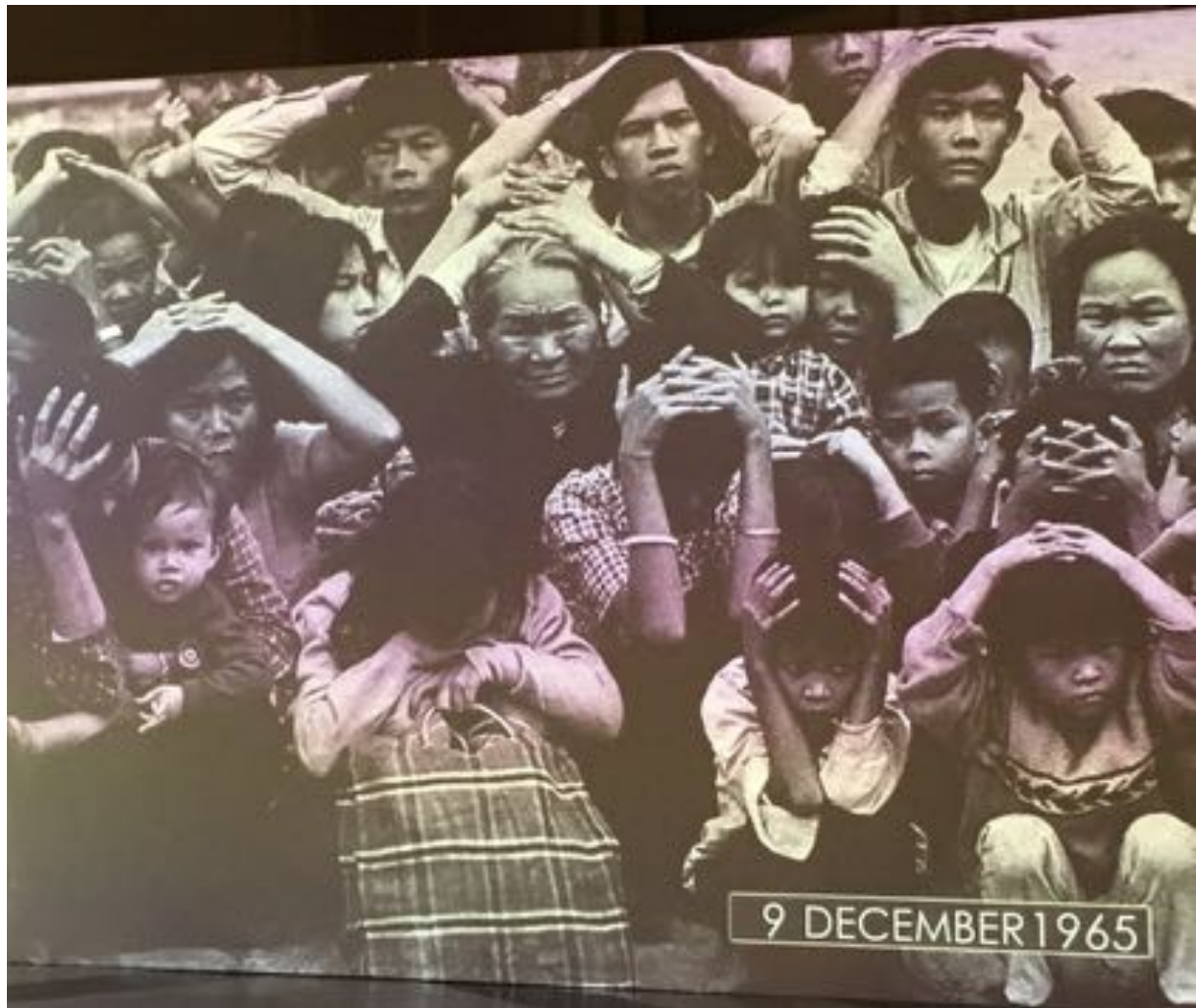
De eeuwenoude droom om te kunnen vliegen wordt begin twintigste eeuw werkelijkheid. Niet lang daarna komt ook de nachtmerrie uit om bommen uit vliegtuigen te laten vallen. Wereldwijd en vaak op onschuldige burgers.

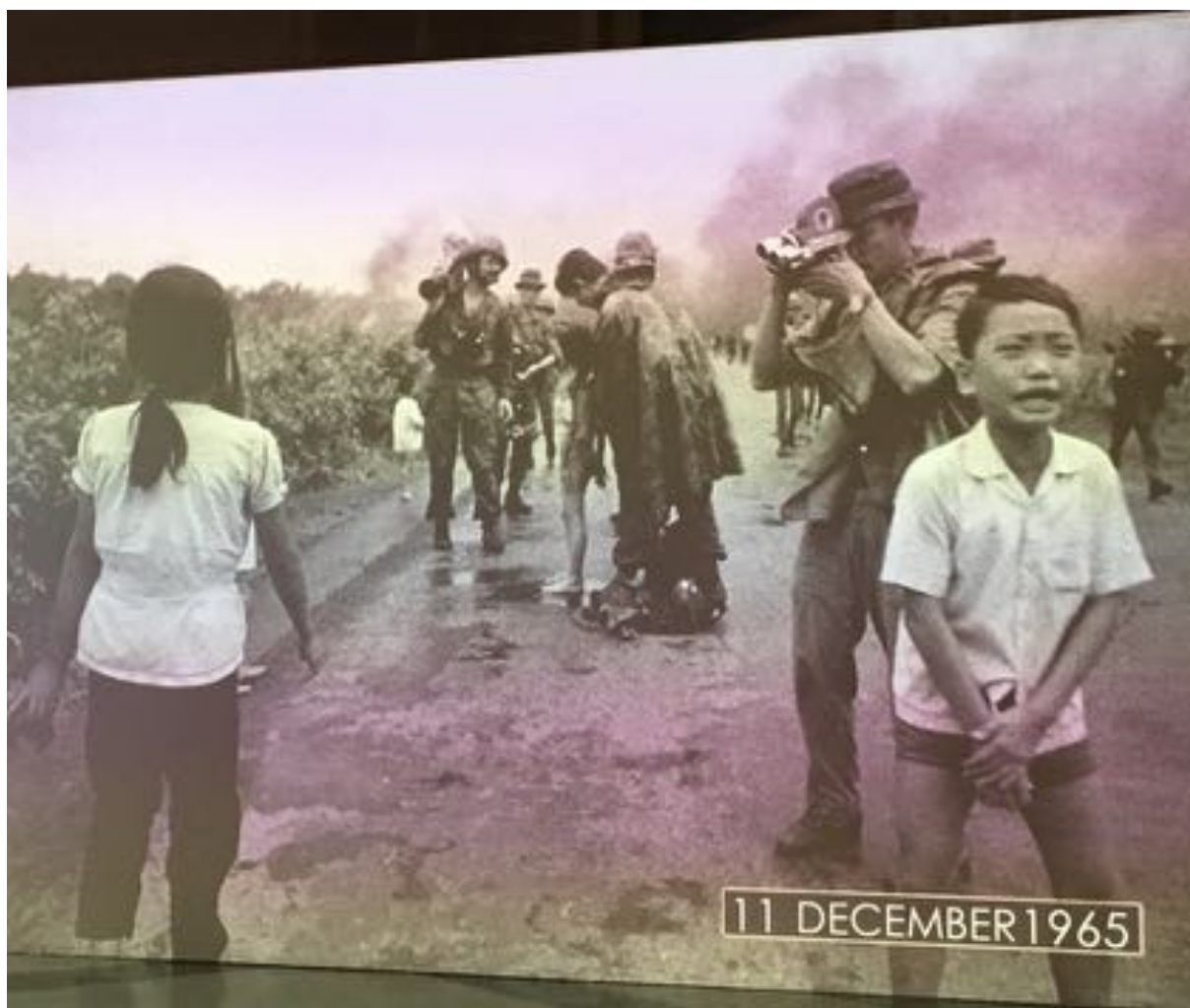
Lucas gaat met haar video-installatie in op de onzinnige hoeveelheid bombardementen die sinds 1911 tot heden zijn uitgevoerd. In de urenlang durende film wordt het midden scherm om de twee seconden gevuld met een zwarte stip en plaatsnaam waar een bombardement op een bepaalde dag plaatsvonden.

Het linker scherm vertelt om welke oorlog of gewapend conflict het gaat, welk land of organisatie bombardeert en, indien bekend, hoeveel doden er hierbij zijn gevallen. Het rechter scherm toont beelden van de gruwelijke en onmenselijke gevolgen van de gevallen bommen.

Wij vallen in de film op 22 augustus 1965, tijdens de Vietnamoorlog. Dagelijks worden hier bombardementen uitgevoerd. De overvliegende bommenwerpers zijn goed te horen en de getoonde, veelal voor ons bekende foto's uit die tijd staan nog altijd haarscherp op het netvlies. Zo gruwelijk waren ze toen en zijn ze vandaag de dag nog steeds!

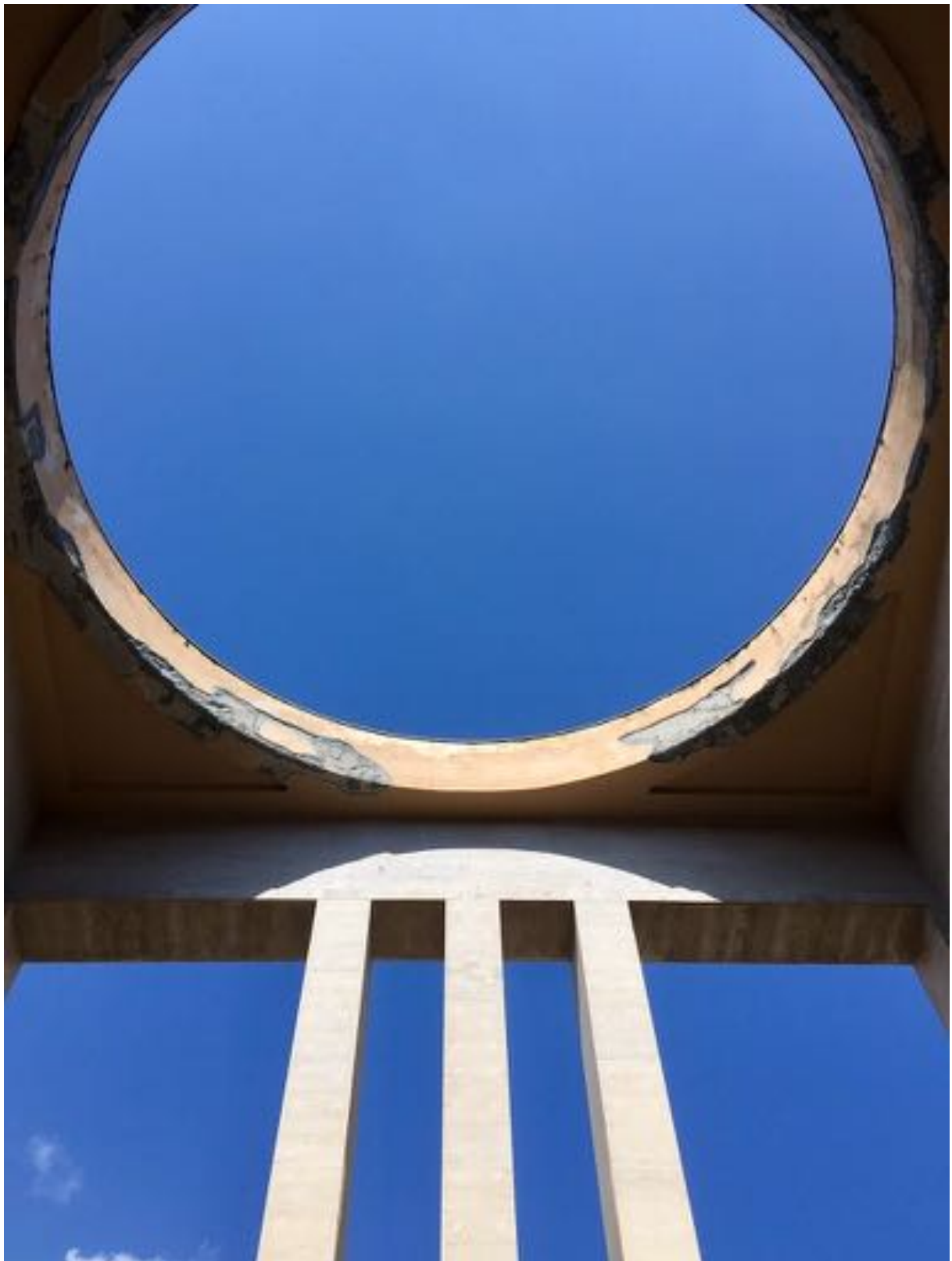
Het is een zeer indrukwekkend werk. Er wordt geen commentaar geleverd, de beelden spreken volledig voor zich. Als we op 30 maart 1968 ons hoofd vol hebben, is Vietnam intussen een stuk zwarter gekleurd!

Aan de wand hangt een geborduurde kaart van Centraal Europa anno 1945. Hierop is aangegeven waar en hoe vaak tijdens de Tweede Wereldoorlog bombardementen zijn uitgevoerd. Zelfs met een loep zou je niet kunnen tellen hoe dikwijls dit op een aantal plekken het geval is.

Al met al een ervaring om stil van te worden, waarbij overigens het werk én de locatie een wonderbaarlijk perfecte match vormen!

Manifesta 12 #4

Tientallen cellokoffers staan, als passagiers op een perron, te wachten.

We bevinden ons in het binnenschip van de Chiesa San Maria della Spasimo, waarvan het dak en de toren niet meer aanwezig zijn. Openlucht dus. Daar waar ooit het altaar was, staan rijen stoelen opgesteld. Vanavond is er in Teatro di Verdura, vanwege Manifesta, een concert van 100 cellisten met zang en de generale repetitie hiervoor blijkt nu op deze plek te gaan plaatsvinden.

GIOVANNI SOLLIMA **ENRICO MELOZZI**
100 CELLOS
PALERMO 7/8/9 SETTEMBRE 2018
PROVE APERTE! PERFORMANCES! FLASH MOBS!
7 & 8 SETTEMBRE Santa Maria Dello Spasimo
dalle ore 10.00 fino all'alba
Concertone finale:
9 SETTEMBRE ore 21.00 TEATRO DI VERDURA
 Concerti a sorpresa e flashmob spontanei nel centro storico
 Programma completo: www.100cellos.com
www.amici dellamusicapalermo.it

Het proefconcert begint vlak nadat wij de kerk binnenkomen. De musici dragen allemaal een t-shirt met een herkenbaar logo van het ensemble: 100 CELLOS.

Ondanks dat het hier en daar nog wat hapert en de zanger erg gespannen lijkt, is het toch weer een mooie ervaring voor ons. En een slechte generale is een goeie première, dus met dat concert komt het vanavond wel goed!

Zoals vermeld zijn migratie en klimaatverandering dé thema's van Manifesta 12. Een van de locaties is de schitterende botanische tuin van Palermo, die al in 1789 is aangelegd.

Diverse projecten hier leggen een verband tussen het reizen van zaden, planten en bomen en de migratie van mensen, vooral die van vandaag de dag.

Onze volgende stop is dan ook Orto Botanico Di Palermo. Wat het meest opvalt bij binnenkomst zijn de bijzondere en daardoor in het oog springende bomen. De flessenboom met zijn karakteristiek gevormde stam, de kapokboom met zijn grote stekels op de bast, op orchidee lijkende bloemen en zijdezachte kapokpluizen en de drakenbloedboom met zijn uitzonderlijk vertakte kroon en bloedende wonden in de schors.

In het metershoge bamboebos verwacht je elk moment een pandabeer te zien knagen aan de verse bamboespruiten. Hoe leuk zou dat zijn.

Hier presenteert de Chinese kunstenaar Zheng Bo de video-installatie "Pteridohilia". Bo volgt een jongen, als deze in een Taiwanees bos een relatie aangaat met een varen. "Alleen als we onze verbeelding kunnen oprekken, kunnen we het complexe bestaan van alle levende dingen leren waarderen en kunnen we leren om intelligenter op deze planeet te leven", is de onderliggende gedachte van Bo.

De installatie "Lituation" van de Zuid-Afrikaanse Lungiswa Gqunta verbeeldt de tuin als een dreigend toneel voor geweld en revolutie. Haar plantenkas met daarin papjabomen, is bezaaid met glasscherven en molotovcocktails.

“Foreign Farmers” van de Italiaan Leone Contini is het resultaat van tien jaar verhalen van migranten verzamelen en een collectie zaden aanleggen. Zaden uit al die landen waar de nieuwe Sicilianen oorspronkelijk vandaan komen. In een van bamboe geconstrueerde pergola ontstaat integratie op een heel natuurlijke manier. Planten uit landen als Turkije, China, de Filippijnen, Sri Lanka en Bangladesh met de daaraan ontstane vruchten groeien door en naast elkaar dat het een lieve lust is. Door de zachtgele lichtinval en de lichtgroene en rode tinten waan je je even in een vredige, perfecte wereld.

Het laatste project dat we in de botanische tuin bezoeken is van de Colombiaan Alberto Baraya en is getiteld "New Herbs from Palermo and Surroundings".

In een van de kassen op het terrein van de botanische tuin heeft deze kunstenaar een herbarium van kunstmatige planten en plantendelen ingericht, die verbonden zijn met de culturele en religieuze tradities van het eiland en waarvan de motieven hun oorsprong vinden in het plantenrijk van Sicilië.

Zo zien we kunststof bloemen bij de talloze huiskapelletjes, de windschermen op balkonnetjes en terrassen, gemaakt van groene plastic blaadjes, de pijnboomappeltjes van keramiek, die de balkonhoeken en brugleuningen opleuken, koelkastmagneten in de vorm van citroen, banaan, sinaasappel of aardbei en houten ornamenten voor meubels en deuren, boomblaadjes en twijgen verbeeldend.

Ook mooie keramieken terrastafeltjes met motieven van fruit, zijn een lust voor het oog en om aan te zitten.

Maar ook de cactusvruchten die tegeltjes en servieswerk verfraaien zien we vaak, evenals de schijf van deze plant, veel te zien op tegeltjes. Het is tevens een van de vier symbolen in het Siciliaans kaartspel, dat hier zo dikwijls door heren op leeftijd lekker buiten op straat wordt gespeeld.

Leuk om nog te vermelden dat wij de tegeltjes, zoals hierboven afgebeeld en te zien in Baraya's herbarium, afgelopen zaterdag kopen in het op die blogdag beschreven tegelwinkeltje op de Peranni markt. Ook is er in de kas een foto bijgevoegd van de kaartspelende winkeleigenaar, waar wij dus de vorige dag op bezoek waren.

Hoe bijzonder is dat toch weer.

Alles is beschreven, gearchiveerd, geregistreerd en gerangschikt achter glas en in houten lijsten, waardoor het totaal een zeer wetenschappelijk karakter krijgt. Erg mooi, vooral ook vanwege de grote herkenbaarheid voor ons.

In de Chiesa di San Giovanni dell'Origlone toont de Engelse kunstenaar Simon Starling een installatie met de titel "La Decollazione", wat de onthoofding betekent. Uitgangspunt voor dit werk is het meesterwerk uit 1608 van Caravaggio, getiteld "De Onthoofding van Johannes de Doper".

Starling reist voor zijn installatie van Noord- naar Zuid-Italië in zo'n schattige Piaggio Pentarò, een piepklein vrachtautootje. Onderweg verzamelt hij alle materialen en pigmenten, door Caravaggio gebruikt voor zijn schilderij en deze zijn nu te bekijken in het laadbakje van het karretje.

Aan de wand is een X-ray afbeelding van een deel het beroemde doek te zien. Dit is erg uitvergroot, zodat de mensfiguren levensgroot worden en waardoor je als toeschouwer het gevoel krijgt onderdeel uit te maken van het schilderij.

Vol enthousiasme legt Rebecca Kaya Asplanato ons de ontstaansgeschiedenis uit van deze installatie. Dit in Palermo is deel 1. Deel 2, een tableau vivant, komt te zijner tijd in Valetta, de hoofdstad van Malta.

In dezelfde kerk is ook de beweging Italia Nostra actief, nu vertegenwoordigd door Giovanni Renna.

Italia Nostra zet zich in voor het behoud van cultureel erfgoed, zo vertelt Giovanni gedreven. In deze kerk is een zwaar beschadigde fresco van Pietro Novelli te zien die met behulp van crowdfunding gerestaureerd wordt. We doen een bijdrage in het bakje dat onder de fresco staat.

We zijn de enige bezoekers in de kerk en vormen dus voor Rebecca en Giovanni een welkome afleiding. Ze vertellen honderduit en met groot enthousiasme over de kerk en het kunstwerk.

[illegible]

Op de terugweg stuiten we onverwacht op nóg iets moois. Op Piazza Bologni zien we "La Spirale della Vita", van de Italiaan Gianfranco Meggiato. Met 868 gevulde juten zakken is een muur verbeeld die een spiraalvormig pad vormt. Op de zakken zijn de namen gestempeld van mensen die zijn vermoord door de Siciliaanse maffia, Casa Nostra. De symbolische spiraal verwijst naar het kronkelige pad dat ieder van ons vanaf de geboorte tijdens zijn leven aflegt.

Het werk dwingt je om naar binnen te lopen en het te ervaren met je ogen, neus en handen. De scherpe geur van jute, de ruwe structuur van het materiaal en de herinnering aan de slachtoffers leiden je uiteindelijk naar een beeldhouwwerk dat de vrijheid weergeeft.

Cefalù en meer.

We zien het hoofd al boven water komen. De rots, waar het stadje Cefalù tegenaan ligt, heeft inderdaad de vorm van een hoedje en Cefalù betekent hoofd vanuit het Grieks.

De grootste trekpleister hier is de kathedraal uit halverwege de twaalfde eeuw en gebouwd in Arabisch-Normandische stijl. De kathedraal van Monreale en Palermo missen we de afgelopen week. Die in Monreale is dicht en in Palermo staan zoveel bussen waar groepen in- en uitstappen en dikke rijen voor de kassa, dat we besluiten deze over te slaan. Vandaag is onze laatste kans om een godshuis op Sicilië te zien en die grijpen we dan ook.

Bij binnenkomst wordt je oog onmiddellijk getrokken naar het in 1148 aangebrachte mozaïek in Byzantijnse stijl, van de Christusfiguur boven in de apsis. Zelfs op afstand maakt het veel indruk.

Afgezien van enkele modern aandoende glas-in-loodramen is het verder een relatief sobere kerk. Als we later weer naar beneden lopen richting auto, komen we langs een opvallend roze gebouw, waar een mostra aangekondigd wordt. Inmiddels weten we wel dat dit tentoonstelling betekent. We gaan natuurlijk de poort door en om de hoek zit een dame te werken aan een mozaïekproject.

Zij vertelt een van de twee exposanten te zijn, in dit wel heel bijzondere gebouw.

Het blijkt hier om het gebouw Corte delle Stelle te gaan, dat bestaat uit twee verspringende vierkanten op verschillende hoogte. Het onderste, iets boven de begane grond, is het theater en dat daar boven de expositieruimte.

Het trappenhuis met de wenteltrap, van waaraf je de binnenplaats op kijkt, is geïnspireerd op die van het oude washuis van Cefalù en speelt toch wel de hoofdrol in dit gebouw.

Vanaf deze trap en vanuit de open binnenplaats heb je mooie doorkijkjes en het geheel doet wat Noord-Afrikaans aan. Heel sfeervol.

Op het affiche aan de muur prijkt de naam van de mozaïekdame, Miljana Radojičić, met die van Ettore Napoli, haar mede-exposant.

Toeval is nooit ver weg. Het project waar ze momenteel aan werkt is de Christusfiguur die we zo juist in de kathedraal hebben bewonderd. Als de expositie eindigt, de 16de deze maand, moet het af zijn. Maar ze is er nu eigenlijk al wel een beetje klaar mee. Het is haar te saai en niet frivool genoeg.

Het zijn haar specialismes in de schone kunsten, schilderen en mozaïek. Miljana woont en werkt in Belgrado en dit is min of meer haar eerste internationale expositie. Helaas is transport van kwetsbare kunst vanuit Servië naar het buitenland een lastige en kostbare aangelegenheid, en dat is de reden dat op de expositie minder van haar werk te zien is dan zij wil. Ze compenseert dit door ook wat foto's van haar objecten op te hangen en er ligt voldoende pr-materiaal. Het is vrolijk en humoristisch werk wat ze toont op deze expositie. 'Vrouwendingen', zoals handtasjes, sandalen en slippers, koffertjes en korset-objecten maar alles met een knipoog. De handtasjes en de koffertjes hebben een achterkant met een rauw randje, dit in tegenstelling tot de voorkant. Het is haar vorm van commentaar op sociale of politieke omstandigheden.

Emoties leggen in haar werk is belangrijk vertelt Miljana. En Beograd barst uit zijn voegen van emotie. De nasleep van de Balkanoorlog speelt nog altijd een grote rol in Servië en met name in de hoofdstad, vooral omdat het voor de gewonde burger nog altijd onbegrijpelijk is waarom men zich liet ophitsen door drie nationalistische en veel te grote ego's. Voor de oorlog mengden alle Slavische volkeren met hun religies en gewoonten zich moeiteloos met elkaar en dit al sinds zo lang. Kinderen zaten bij elkaar op school, speelden en sportten samen en ook huwelijken waarbij twee geloven op één kussen sliepen, was geen enkel punt.

Gelukkig maakt zij mooie en kleurrijke kunst met een knipoog, wat ook Beograd hopelijk wat lichter maakt. Een bijzondere en onverwachte ontmoeting met een talentvolle kunstenaar. Niet door te zoeken maar door de dingen gewoon te laten gebeuren en nieuwsgierig te zijn en te blijven. We hopen mét Miljana mee, dat haar werk ook in Nederland te zien is!

Op beeldenjacht.

Het is, zoals Holger zegt, net als met de Kroondomeinen. Als de elite daar jaagt, wordt het af te schieten wild zo ongeveer geparkeerd voor de schutters. Zo is het voor ons vandaag ook een beetje, maar dan met beelden. We zijn intussen in Cosenza beland en we lezen dat dit stadje, gelegen in de regio Calabria, het Openluchtmuseum Bilotti heeft, het zogenaamde M.A.B., Museo all'Aperto Bilotti. Carlo Bilotti is, tot zijn dood in 2006, ondernemer, groot kunstverzamelaar en man van de cultuur, en doneert al deze sculpturen aan zijn geboortestad.

Salvador Dali doet ooit de wat ironische uitspraak: "Het minste wat we van een sculptuur kunnen vragen, is dat het niet beweegt", en dit vraagt om een eveneens ironische reactie. En dat gebeurt in zekere zin in dit openluchtmuseum, te zien langs het voetgangersgebied van Corso Mazzini, tussen Piazza Bilotti en Piazza dei Bruzi. De hoofdstraat, tussen deze twee pleinen in het moderne stadscentrum, is werkelijk bezaaid met werken van Mimmo Rotella, Emilio Greco, Giacomo Manzù, Giorgio De Chirico, Pietro Consagra, Justin Peyser, Sasha Sosno en zelfs van Salvador Dali. Welgeteld achttien in totaal.

We maken een mooie wandeling, van het ene meesterwerk naar het andere en het lijkt warempel of ze met je mee bewegen, waar je ook gaat. Dit lijkt het antwoord van Cosenza te zijn op de uitspraak van Dali. Achttien beelden is wat veel voor ons blog, dus we beperken ons tot die welke ons het meest raken, om wat voor reden dan ook. De eerste is van Pietro Consagra, getiteld Ferro Rosso.

Het is voor ons een aansprekende sculptuur omdat het sterk doet denken aan wat Guido Orsetti, een Deventer vriend van ons, maakt. Net als zijn werk, straalt ook dit optimisme, wilskracht, eenvoud en helderheid uit, benadrukt door de rode kleur.

De volgende is Sila's Wolf van Mimmo Rotella, gemaakt uit groene, granieten lagen. het dier heft zijn kop naar de hemel en huult. Je ziet de gespannen spieren en voelt de energie als je voor het beeld staat.

Hij herinnert ons aan de Migratie van Wolven, het project van Margreet Hajee en Wanda Schaap, een jaar geleden tijdens de IJsselbiënnale.

Ook bij deze wolf heb je het idee dat je 'm hoort huilen.

Verrassend is het dat we ook nu weer het hoofd van Medusa zien. Van brons deze keer. Sinds jaar en dag volgt deze mythologische dame ons tijdens de vele reizen die we maken. Vandaag zien we een uitvoering van Giacomo Manzù. Haar blinde ogen volgen je daadwerkelijk als je haar passeert. Zij blijft een intrigerende figuur.

Dan I Bronzi di Riace van Sasha Sosno. Twee silhouetten, uitgesneden in twee rood geverfde stalen platen. De leegtes worden opgevuld door het dagelijks leven, de omgeving en de stedelijke context van de winkelstraat, waardoor het steeds aan verandering onderhevig is.

De Baadster van Emilio Greco vind ik leuk, vanwege dat kittige paardenstaartje dat zo vrolijk de lucht in springt. Een kwetsbaar ogend maar tegelijkertijd dynamisch en krachtig meisje. Bovendien herinnert het mij aan het beeld dat in het Singelpark in Deventer staat. Daar heb ik ook altijd een zwak voor.

Het volgende beeld heeft, vind ik, wel wat weg van een boeddha-hoofd, de bronzen kop van Caryatid, gemaakt door Amedeo Modigliani. Kariatiden zijn vrouwenbeelden die gebruikt worden als pilaren of pilasters. Deze kop maakt onderdeel uit van een serie kariatiden. Je ziet een duidelijke mix van intercontinentale culturen en kunststromingen. Daarom spreekt het ons zo aan.

Van Guiseppe Gallo is het werk Twelve Warrior Philosophers, groot en erg indrukwekkend. Het is een groep mensen en dieren, gemaakt van cortenstaal en het beslaat een heel plein. Mensen lopen door de groep heen en daardoor lijken de figuren op te gaan in de massa. Of de passanten in het werk van Gallo.

Als laatste de sculptuur van Salvador Dali, Saint George and the Dragon. Zowel het verhaal als de kunstenaar zijn over de hele wereld bekend en het is toch wel speciaal om hier, in een winkelgebied, zo maar een werk van Dali tegen te komen. De kleur van het brons verandert in de verschillende vlakken van het beeld. Er staat een vrouwelijke toeschouwer bij die de gebeurtenis van het doden van de draak aanmoedigt door haar arm op te steken, als teken van overwinning.

Al met al toch wel een bijzondere ervaring deze wandeling. Ik vind het een mooi gebaar van meneer Bilotti om, gratis en voor niets, elke inwoner en bezoeker van en aan Cosenza te laten genieten van deze beelden in het hart van de stad.

Schoenmaker blijf bij je leest!

Daar is ze weer! Medusa, deze keer uit 1910 en fungerend als pomp.

We struinen al vroeg door het historische centrum van Cosenza, wat op steenworp afstand ligt van het moderne deel waar we gisteren het MAB zien. De rivier Busento stroomt als een scheidslijn door het stadje. De koepel van de San Domenico-kerk steekt boven alles uit, ietwat verscholen in het groen.

Het stadje lijkt nog te slapen, wat de sfeer van weleer versterkt. Mooie doorkijkjes in zachtgeel licht en met veel smalle trappetjes zijn haast te mooi voor woorden.

Het is verleidelijk om zo'n trap omhoog te nemen, maar uiteindelijk komen ze uit in de entree van een huis, soms met de deur open, waardoor je even een inkijkje krijgt in een eeuwenoud pand.

Er zijn al wel wat mensen actief. Zo is er een allervriendelijkste dame die een bloemenwinkeltje runt en ook de begrafenisondernemer die tevens de doodskisten verkoopt, heeft zijn deuren al wijd open. Dan horen we zacht getik. We kijken bij een pandje naar binnen en zien een schoenmaker aan het werk. Aan de wand hangen talloze leesten en gewoon doorlopen is geen optie. "Prego, prego", zegt Guiseppe Salvati, als hij onze nieuwsgierige blik ontdekt.

We gaan naar binnen en hoewel het een klein oppervlakte betreft, is er een hoop te zien. Guiseppe vertelt graag en met gepaste trots.

Het bedrijfje is opgericht in 1929. Zijn opa en vader hebben hier vroeger op ambachtelijke wijze schoenen gemaakt. Hijzelf beheerst dit ambacht ook, maar zijn werk bestaat nu voornamelijk nog uit het herstellen van schoeisel. Wel is de oorspronkelijke inventaris uit vroegere tijd nog altijd aanwezig. Zoals gezegd, de muren hangen vol met oude houten leesten, in drie groepen. Heren-, dames- en kinderschoenen. Oplopend in maat en wat betreft de vrouwenschoenen met of zonder hak.

In een wat donker hoekje hangt een aantal schoenborstels. Voor elke kleur leer is er wel één aanwezig.

Een degelijke, industriële Singer naaimachine is voor het stikwerk bedoeld.

Vóór Guiseppe, op zijn niet al te grote werktafel, ligt een rond metalen bord met een opstaande rand en verdeeld in vakjes. Spijkertjes van piepklein tot 3 cm lang liggen keurig gesorteerd te wachten op gebruik. Dit bord is nog met de hand gemaakt door zijn opa, vertelt hij met vertedering in zijn blik.

Hij staat op en pakt drie paar kinderschoentjes. Het eerste paar is uit 1954 en gemaakt door zijn vader, het tweede paar door hemzelf en het derde paar in 2006 door zijn zoon. Laatstgenoemde doet overigens niets met schoenen maar is afgestudeerd cellist en is professioneel muzikant in een orkest in Florence.

Het is boeiend om naar Guiseppe te kijken en te luisteren. Een man met veel liefde en trots voor zijn werk, schoenen en winkel, die graag vertelt wanneer hij een geïnteresseerd gehoor heeft.

Als we later verder het smalle straatje in lopen, zien we nog mooie Pirelli-borden aan de muur. Voor zolen en hakken. Hoe toepasselijk is dit!

Voordat we verder gaan, moet er eerst getrakteerd worden. Koffie met gebak, dat hoort immers bij een verjaardag. Een bordje vol petit fourtjes, espresso en water vormen een goede bodem om richting bestemming van vandaag te rijden.

Eenmaal weer onderweg, zijn we ons van geen kwaad bewust als we ingehaald worden door een politiewagen, die ons met zwaailicht en al maant tot stoppen op de eerstvolgende parkeerplaats. Wij wachten rustig af en een van de agenten komt naar ons toe. Waar we vandaan komen en of we Italiaans spreken is zijn eerste vraag. Niet al te enthousiast antwoordt Holger "Un poco", zodat we altijd nog het excuus kunnen gebruiken dat we niets van zijn eventuele aantijgingen en beschuldigingen begrijpen.

Of we willen weten waarom we aangehouden zijn. Nou, dat lijkt ons wel handig, anders staan we hier ook maar zo zinloos te staan. Hij pakt zijn telefoon en we denken dat hij Google Translate opzoekt, om zijn verhaal kracht bij te zetten. Maar niets is minder waar. Hij draait zijn telefoonscherm naar ons toe en we zien een wit broertje van onze Toyota Landcruiser. Vol trots vertelt hij dat deze van hem is en ondertussen komt ook zijn collega aangelopen. Samen met Holger lopen ze naar de achterzijde van onze auto, want ze willen maar wat graag zien hoe hij is ingericht. Hij gebruikt hem zelf ook als vakantie-auto. Vol bewondering lopen ze nog een keer om de auto en poseren meer dan gewillig voor een foto, die ik met alle plezier neem. En ik denk maar, the older the boys, the bigger their toys!

Ze zijn zo opgewonden van deze ontmoeting dat, wanneer onze wegen zich weer scheiden ze helemaal vergeten hun zwaailichten uit te zetten, zodat we ze nog een tijdje in het zicht houden. Kom er in Nederland maar eens om. Aangehouden worden door oom agent óp de snelweg om gezellig wat ervaringen uit te wisselen over zijn en jouw auto!

Wegwerkzaamheden.

Het zullen toch niet nog steeds dezelfde werkzaamheden aan de weg zijn? Als wij Paestum bijna bereiken, stuiten we op een file. Er wordt aan de weg gewerkt, naar later blijkt. Dit is ook al het geval in 1752, wanneer koning Karel IV van Napels wegwerkzaamheden laat uitvoeren en waarbij men de indrukwekkende ruïnes van Griekse tempels dan bij toeval ontdekt. Het gaat hierbij om de aanleg van een weg, richting het zuiden die de Vlake van de Sele en de daarop gesitueerde antieke stad doorkruist en het gaat om de overblijfselen van de tempels van Paestum. Deze hopen wij de komende dagen ook te ontdekken, dus het werk aan de weg van nu lijkt wel een gunstig voorteken!

We verblijven de komende dagen in Il Granaio dei Casabella, een voormalige, prachtig verbouwde schuur, gelegen in een super mooi onderhouden tuin en grenzend aan de Vlake van de Sele waarop de tempels gelegen zijn.

Toevallig zien we vandaag een tekening van Deventer striptekenaar Jasper Rietman, uit de serie "Herstel van de Economische Crisis", die heel goed geïnspireerd zou kunnen zijn op ons verblijf hier! We krijgen toestemming van Jasper om deze afbeelding in ons blog te gebruiken.

Tegenover onze slaapkamer zo ongeveer, bevindt zich de Porta Aurea, een van de vier ingangen, aan de noordzijde van de oude stad. Als we er 's morgens vroeg langs lopen, schijnt de zon er prachtig doorheen, dus de naam Gouden Poort lijkt een terechte en logische keuze.

In het Magna Graecia, het destijds door de Grieken bezette Sicilië en Zuid-Italië, speelt Paestum een belangrijke rol en het is nu een van de belangrijkste archeologische vindplaatsen in Italië. Naast overblijfselen van de stadsmuren, amfitheater, de tempel van de Vrede en gevonden schatten, die te bewonderen zijn in het er naast gelegen Museo Archeologico Nazionale di Paestum, zijn de drie goed bewaarde tempels het blog-onderwerp van vandaag. Deze bevinden zich binnen de ongeveer 5 km lange stadswallen met een oorspronkelijke afmeting van 15 m hoog en 5 tot 7 m dik.

De weg waaraan ze liggen is de Via Sacra. Deze loopt van noord naar zuid en heeft vandaag de dag nog altijd een duidelijk Romeins plaveisel.

De oudste van de drie tempels, met negen zuilen aan de korte en achttien aan de lange kant, is uit het midden van de 6de eeuw BC, genaamd Basilica. Een volkomen onterechte naam overigens. Geleerden uit de 18de eeuw laten zich op het verkeerde spoor zetten door enkele kenmerken van deze tempel. De korte zijden hebben een oneven aantal zuilen en de naos, waar zich destijds het cultusbeeld van de godheid bevindt, bestaat uit twee schepen. Dit heilige der heiligen van Griekse tempels bestaat normaal gesproken uit één schip.

Deze kenmerken geven de deskundigen het idee dat het hier om een openbaar gebouw gaat, een zogenoemde Basilica. In die tijd is dit de zetel van de rechterlijke macht of doet als administratief dan wel handelsgebouw dienst. Nog niet zo lang geleden doet men vondsten van offergeschenken en daardoor weet men nu dat het hier om een aan de godin Hera gewijde tempel gaat.

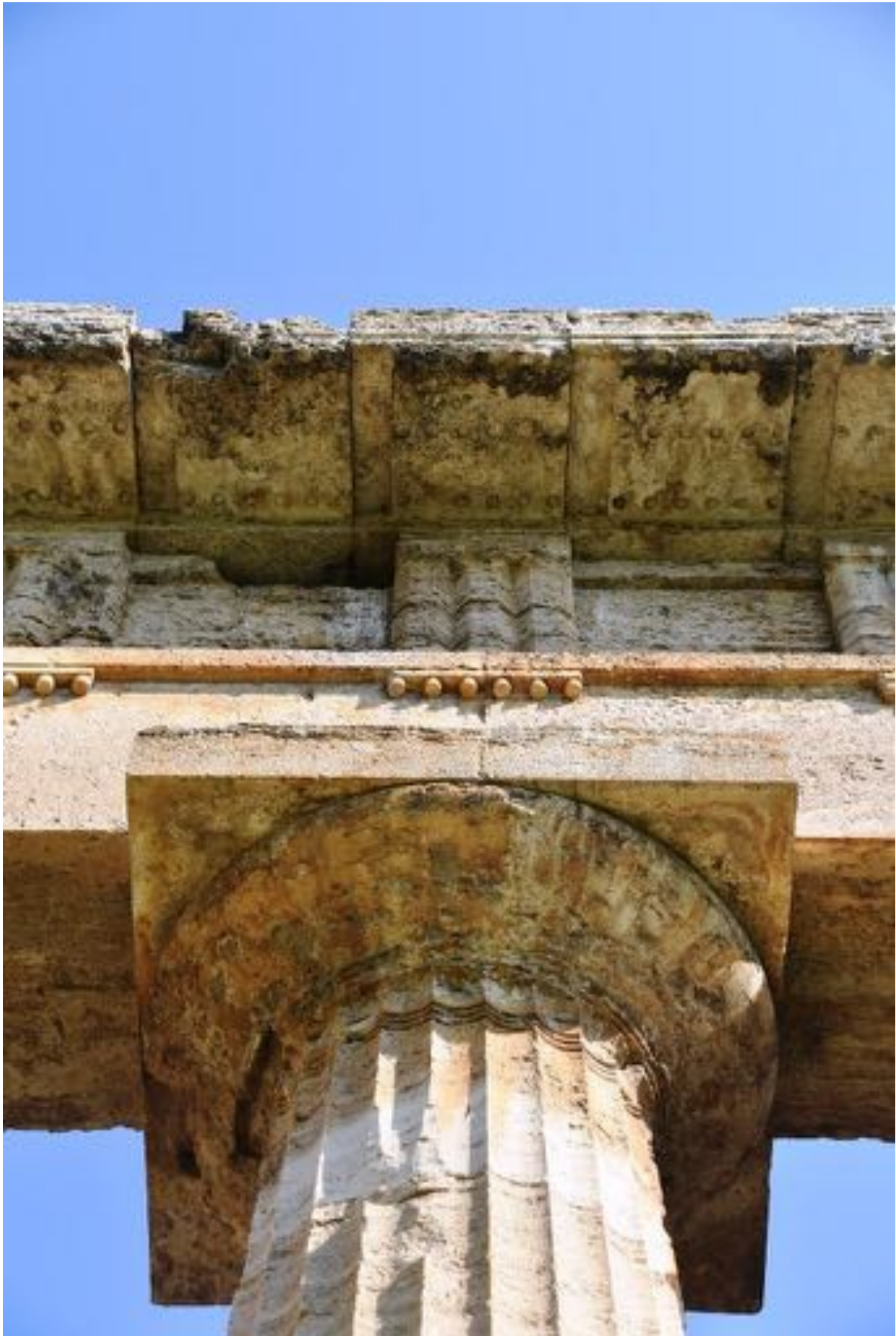

Hera is in de Griekse mythologie de koningin van de Olympische goden. Zij is zowel de zus als later de vrouw van Zeus. Dat kan allemaal in die tijd. Hera was onafgebroken jaloers op Zeus' vele affaires en vervolgde haar rivaal en hun kinderen met onverzoenbare woede. Herakles is daar een sprekend voorbeeld van. Zij is de speciale beschermgodin van de vrouw, het huwelijk en als vruchtbaarheidsgodin begeleidt zij de geboorte van een kind. Al met al een heel pakket aan taken dus.

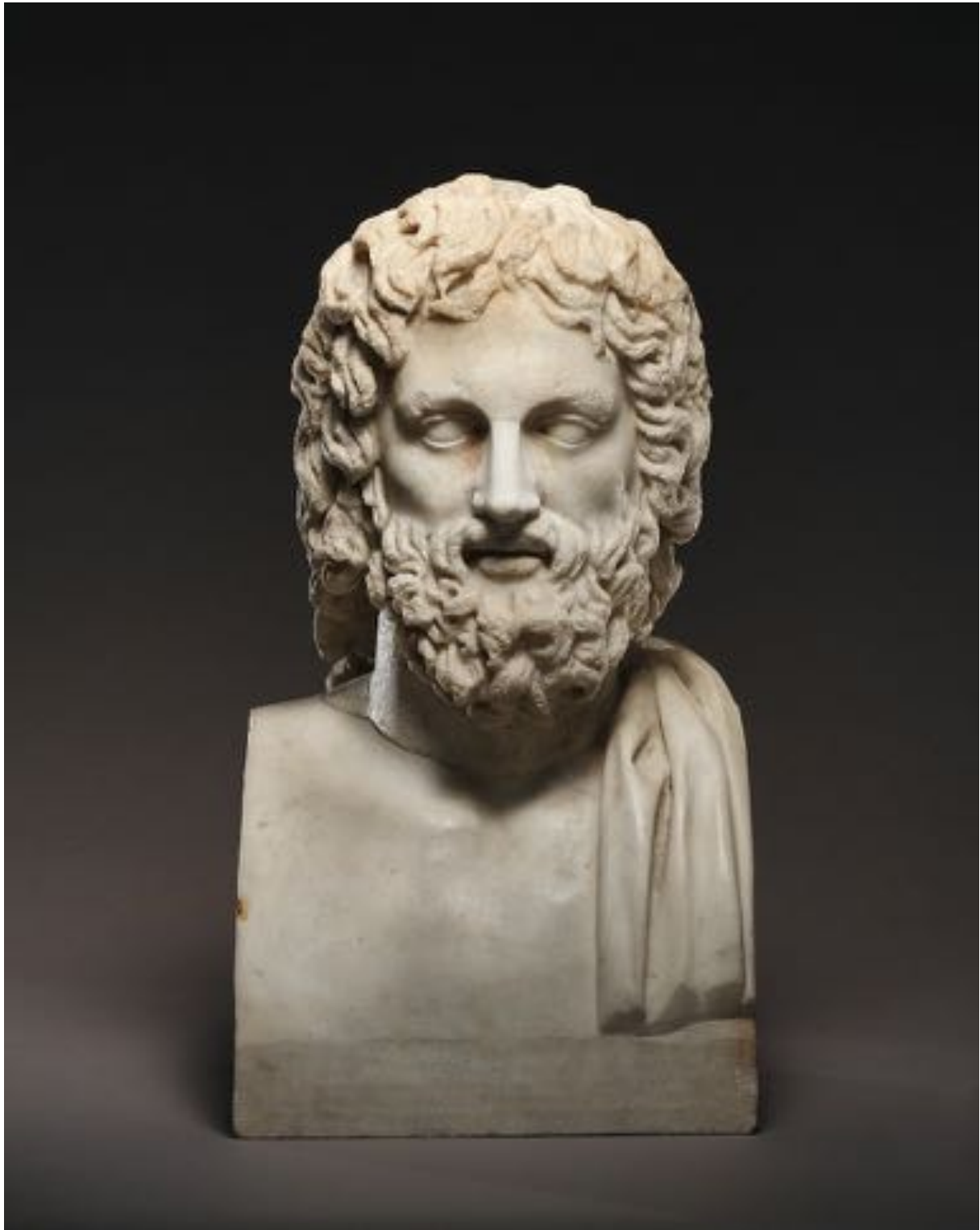
Op steenworp afstand staat de Poseidon-tempel, zo'n 100 jaar jonger dan zijn buurvrouw en, net als de andere Griekse heilige plaatsen, van het westen naar het oosten gericht. De korte zijde van dit complex telt zes zuilen, de lange zijde veertien. Het is een schitterend, statig resultaat van Griekse kunst met zijn sierlijke zuilen, die echt als eerbetoon voor de goden lijken te zijn gebouwd.

De afstand van de tempel tot de zee is gering, dus Poseidon zal al het eerbetoon aan hem met veel tevredenheid hebben gadegeslagen vanuit het zilte nat. Immers, Poseidon is in de Griekse mythologie de God van de zee, schepper van de wateren en broer van zowel Zeus als Hades. Met zijn gouden wagen rijdt hij door zijn koninkrijk De Zee, dwars door de golven die hem niet nat kunnen maken en begeleid door dolfijnen die hem altijd omringen. Met een stoot van zijn drietand kan hij tsunami's laten ontstaan en aardbevingen veroorzaken. Kortom, een god die je maar beter te vriend kunt houden!

De laatste tempel is gewijd aan Athena maar wordt de Ceres-tempel genoemd. Ook hier interpreteert men dat wat gezien wordt verkeerd. Op de later ontdekte talrijke aardewerken beeldjes in de gelofteputten, die in de nabijheid van de tempel opgegraven worden, is Athena afgebeeld. Bovendien staat haar naam op een fragment van een vaas uit de derde eeuw BC. Dit heiligdom is 50 jaar na de Basilica en 50 jaar voor de Poseidon-tempel gebouwd.

Ook deze tempel heeft zes zuilen aan de korte, maar dertien aan de lange kant. Hij staat op het hoogste punt van de stad, wat ook een bewijs is dat het om een eerbetoon aan Athena gaat.

Athena, of Pallas Athena zoals zij voluit heet, is de godin van de wijsheid, wetenschap en de schone kunsten. Zij is geboren met een volledige wapenuitrusting en komt regelrecht uit het hoofd van Zeus. Zij verricht veel heldendaden in allerlei oorlogen, zoals die tegen de Giganten en in de Trojaanse oorlog. Zij beschermt Herakles, haar lievelingsheld die door de wraakzuchtige Hera opgezadeld is met twaalf onmogelijke taken. Het verhaal gaat dat Poseidon en Athena strijden om de stad en het gebied Attica. De stad krijgt de naam van diegene die met het meest nuttige geschenk op de proppen komt. Poseidon staat met zijn drietand op de Akropolis waardoor een zoutwaterbron ontspringt. Athena doet de eerste olijfbom uit de geschiedenis groeien door met haar voeten flink op de grond te stampen. De overwinning wordt aan haar toegewezen, de stad krijgt haar naam en de olijfbom wordt vanaf dan beschouwd als een heilige boom die vrede en voortvarendheid symboliseert.

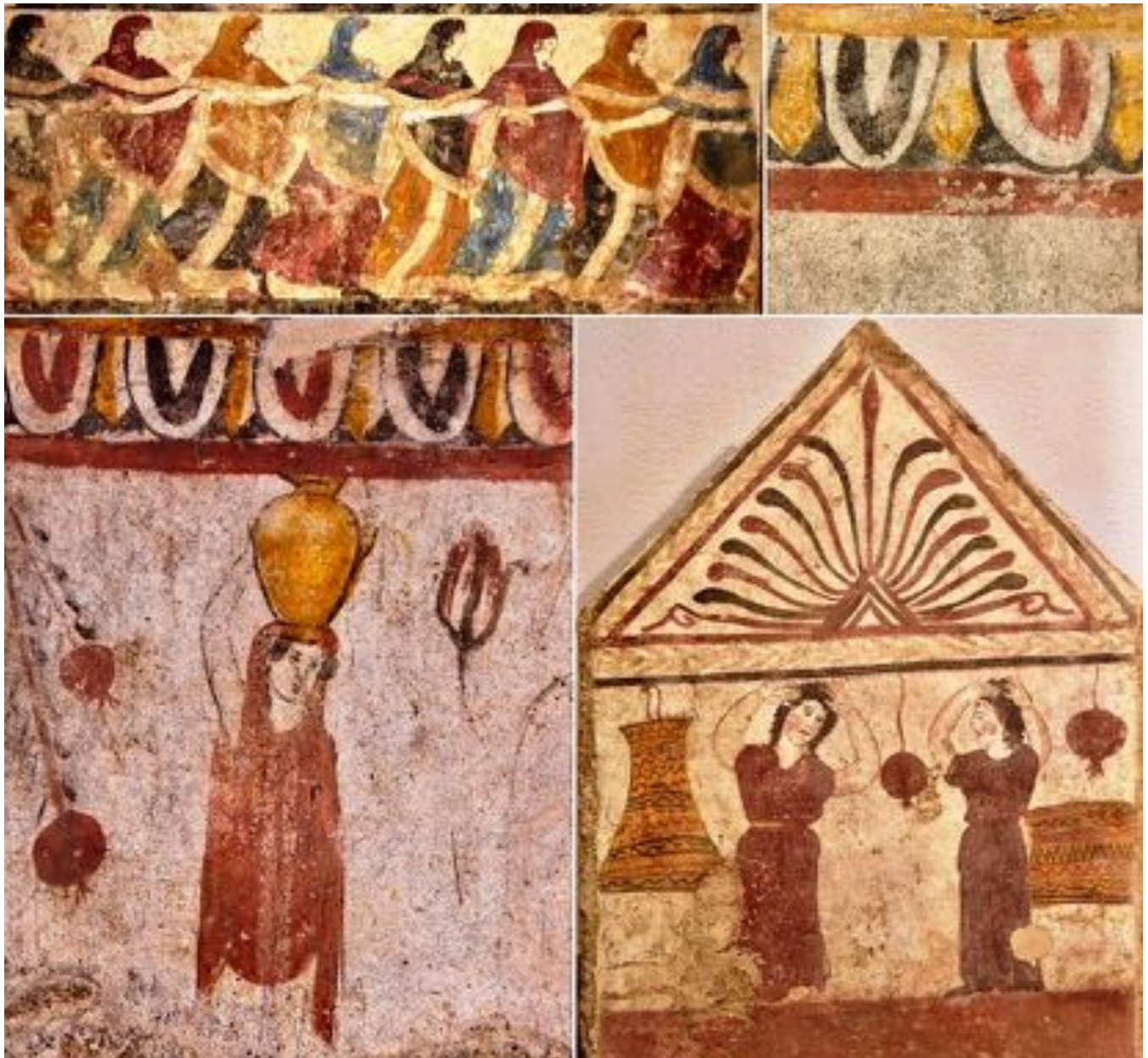

We zijn in het bezit van toegangskaarten die drie dagen geldig zijn, dus we gaan zeker nog een keer bij onze burens op bezoek. Wellicht een keer in de avond, als de zon onder is, de zeewind waait en het voor ons daardoor een stuk aangenamer is.

Een duik in een ver verleden.

Het zal je gebeuren. Je vindt een graftombe, licht de dekplaat op en je ziet met de meest intense kleuren beschilderde taferelen op de binnenwanden van het betreffende graf. Het zou je de adem toch benemen, zó mooi! Nou, in 1805, wanneer de eerste tombes worden gevonden in het gebied rond Paestum, is niemand er van onder de indruk. Ze worden ter plekke achtergelaten voor wat ze waard zijn en gaan derhalve verloren. Want alleen Pompeii en alles wat men daar aan schilderijen vindt, is helemaal hot op dat moment. Maar gelukkig wordt men vanaf de jaren '30 van de vorige eeuw een stuk wijzer. Na de vondst van drie graftombes zet Pellegrino Claudio Sestieri een systematische aanpak op hoe in de toekomst de tombes te openen, te onderzoeken en bevindingen vast te leggen. Het is dan ook aan hem te danken dat wij vandaag fantastisch mooie fresco's zien, afkomstig uit tombes die vanaf dat moment ontdekt zijn. We zijn in Museo Archeologico Nazionale di Paestum.

In de zomer van 1968 wordt echter het klapstuk van misschien wel de gehele twintigste eeuw ontdekt, La Tomba del Tuffatore, oftewel Het Graf van de Duiker.

De vondst van Mario Napoli slaat in als een bom. Voor het eerst staat men oog in oog met Griekse schilderijen uit de 5de eeuw BC. Aan de buitenkant lijkt het een tombe zoals de duizenden graven die in de buurt van Paestum gevonden zijn. Een normaal kistgraf dat bestaat uit vijf stenen platen, gemaakt van lokaal kalksteen. De vijf met fresco's beschilderde binnenwanden maken deze vondst echter uniek. Het is het mooiste voorbeeld van Griekse fresco's uit de vijfde eeuw BC. Het zijn ook de mooiste scènes van homoseksualiteit in Oud Griekenland die hier weergegeven worden.

Dankzij de keramieken vazen, die deel uitmaken van de begrafenissschat, is het jaar van overlijden redelijk nauwkeurig vast te stellen. Op een van die vazen staat namelijk een datering die te herleiden is naar 480 BC. Wat is er allemaal op deze binnenwanden te zien?

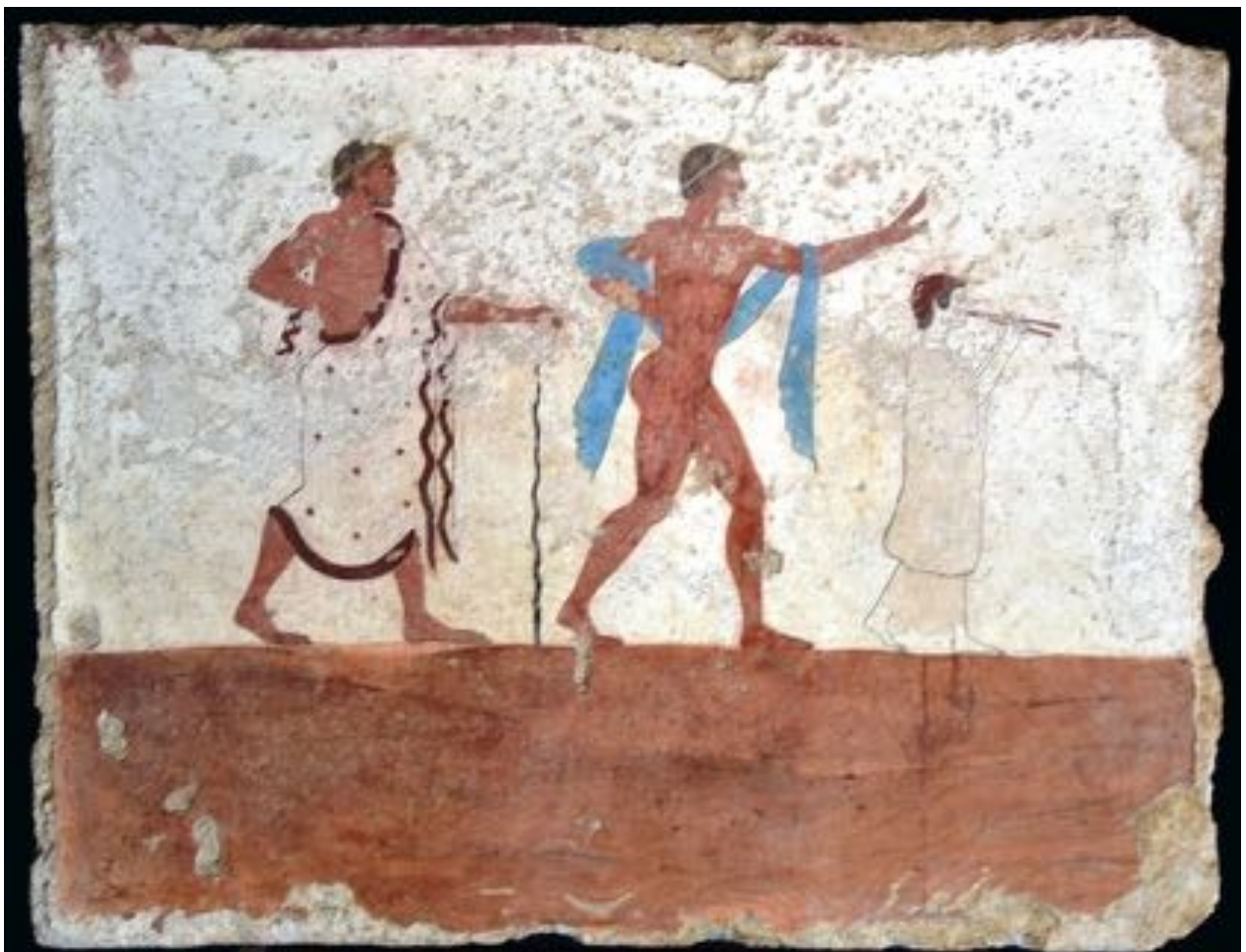
Op de eerste, noordelijke lange wand is een alledaags tafereel te bewonderen. Twee mannen zijn verwickeld in een liefdesscene en drie anderen spelen het kottabosspel. Kottabos is een Oudgrieks spel, waarbij het laatste restje wijn in een beker weggeslingerd moet worden in een op het water drijvend schaalpje, zodat dit op een gegeven moment zinkt. Gezien de hoeveelheid wijn die daaraan vooraf gaat, zal dat een langdurig tijdverdrijf zijn geweest. De uitdrukking van de meneer rechts is, dankzij de halfgesloten mond, zeer sensueel. De middelste man lijkt behoorlijk afgeleid te zijn van het kottabos en kijkt met ironische maar tegelijkertijd begerige en nieuwsgierige blikken naar de erotische toenadering van de eerste persoon rechts naar de jongeling in het witte gewaad.

Op de tweede, zuidelijke lange wand is een grafbanket, een symposion in Oudgrieks, te zien, met zangers, fluitisten en lierspelers. In het oude Griekenland is een symposion een eet- en drinkbijeenkomst van vrije mannen, met vrolijke conversaties of met een serieuze discussie over een bepaald onderwerp. Het is niet alleen maar een uitgelaten feest, de gemeenschappelijke god-aanbidding en de daarbij behorende rituelen vormen de kern ervan.

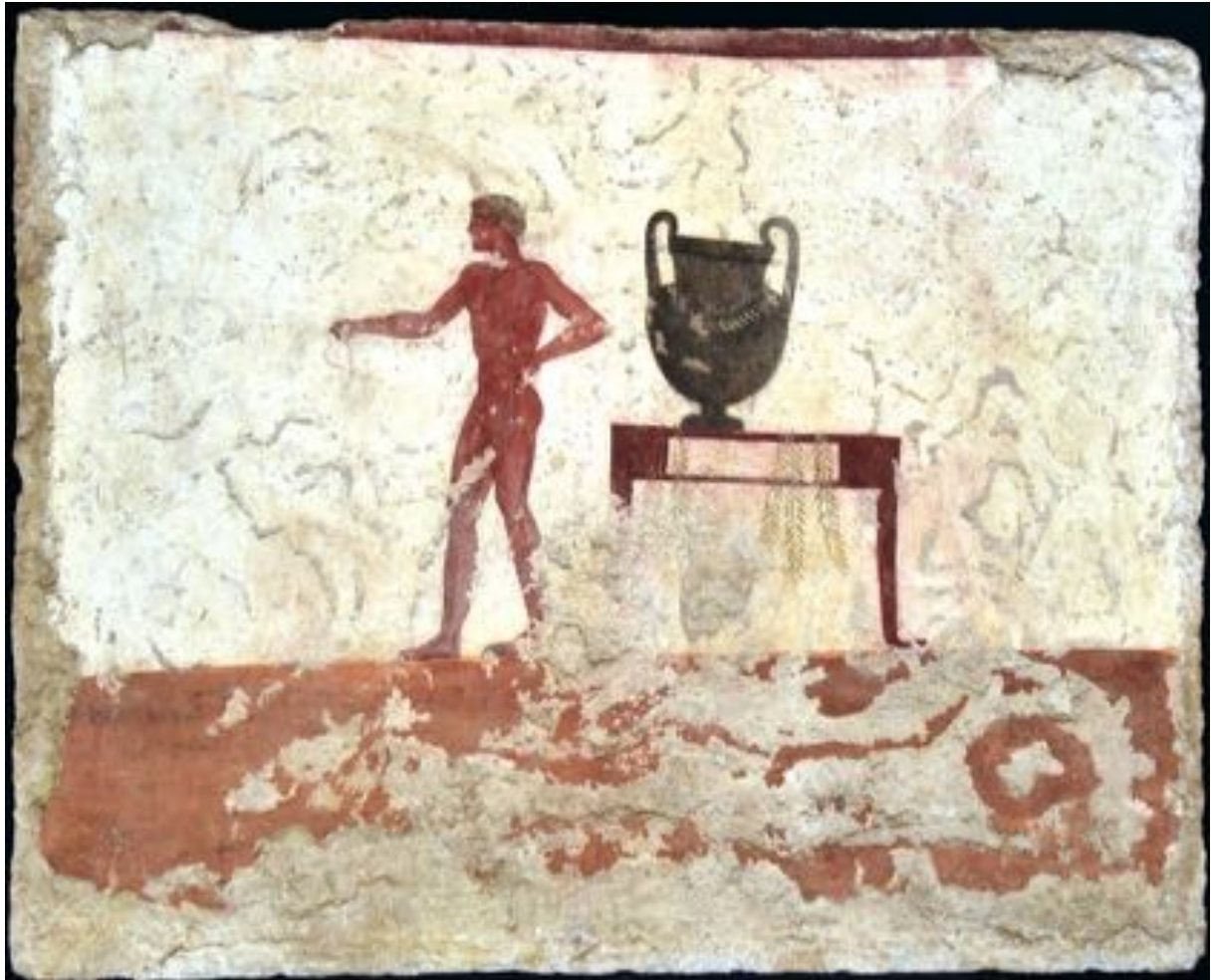
Het symposion wordt gehouden in het mannenvertrek van het huis. Het begint met rituelen rond het huisaltaar, hestia geheten, om vervolgens te gaan liggen op banken met kussens, de klinai. Voor vrouwen was dit verboden terrein met uitzondering van enkele muzikanten en de soms aanwezige hetaeren, gecultiveerde gezelschapsdames die betaald worden om symposia te verlevendigen met hun sprankelende verhalen en om na afloop seksuele diensten te leveren.

De korte wand aan de westzijde, laat een man zien die het symposion verlaat, voorafgegaan door een meisje dat op een fluit speelt en gevolgd door een man die een himation draagt. Dit is een kledingstuk in het Magna Graecia in de vorm van een grote rechthoekige lap stof, meestal van wol maar ook wel van meer luxueuzere materialen, die als een mantel om het lichaam wordt gedrapeerd.

De oostelijke korte wand toont een jonge bediende naast een zogenaamde krater. Dit is een grote kruik die gebruikt wordt om water bij de wijn te doen, letterlijk in dit geval. Dat gebeurt in die tijd vaak tijdens ceremonies, wellicht om te voorkomen dat de gasten té dronken worden.

En dan de dekplaat, waar het in dit geval eigenlijk allemaal om draait. Deze toont de afbeelding waaraan het graf zijn naam aan ontleent.

Een naakte jonge man duikt van een hoge duiktoren in het blauwe water. Deze scene symboliseert de overgang van leven naar dood. De duik in de oerzee illustreert de terugkeer naar het hemelse vaderland, de reis die de ziel na de dood onderneemt.

Op de een of andere manier dwingt de afbeelding je om er naar te blijven kijken.

Onwillekeurig wacht je op het moment dat de vingertoppen van de duiker het water raken. Maar dit gaat niet gebeuren. Een naakte jongeman hangt voor eeuwig in het moment van een eenzame duik in een eveneens onbeweeglijke plas water. Fascinerend!

Dat is buffelen vandaag.

Tenuta Vannulo. Letterlijk betekent dit het landgoed dat niets waard is. Maar we nemen vandaag niet alles letterlijk en dat blijkt zijn waarde ook te hebben! Het schrikt Antonio Palmieri in elk geval niet af, wanneer hij in 1988 dit vervallen landgoed en de bijbehorende moerassige landerijen koopt, waarvan hij de mooiste buffelboerderij in de omgeving maakt.

Antonio trekt zich niets aan van de prijzen en de DOP's, verklaringen van echte buffel mozzarella, die andere bedrijven krijgen. Hij vertrouwt op zijn kennis en ervaring om een product te maken dat zijn weerga niet kent. Het begint al met zijn keuze voor het halen van waterbuffels uit India, die volgens hem nog smaakvollere melk geven dan de al in Italië aanwezige soortgenoten.

Antonio gelooft ook dat blijе buffels meer en lekkerdere melk maken. Met dat in gedachten hebben zijn vijfhonderd kilo wegende zwarte waterbuffels een aangenaam leven.

Loungend op rubbermatrassen, zichtbaar genietend van massageborstels, kauwend op organisch hooi met verse kruiden, douchend in druppels van fijne nevelsproeiers, gekalmeerd worden door jazz en klassieke muziek. Zo komen zij de dag wel door.

Hier wordt een buffel, indien ziek, alleen behandeld met homeopathische middelen. Het is een 100% organische boerderij, een van de weinige in deze streek. Illustratief is ook hoe de overlast van vliegen aangepakt wordt. Niet met insecticiden maar met effectieve vangzakjes waar suikerwater het vergif vervangt als gebruikt lokmiddel.

De buffels geven pas melk vanaf hun derde jaar en niet langer dan tien maanden na de geboorte van een kalf. De buffels die momenteel niet produceren vormen de helft van de veestapel. Deze buffels lopen meestal in de wei. De buffels die melk geven wonen in een stal met de modernste technieken. Ze bepalen zelf wanneer ze gemolken willen worden, maximaal drie maal per dag. Rustig lopen ze naar de volautomatische melkmachines en wachten geduldig in een rijtje tot ze aan de beurt zijn. Deze melkrobot biedt het dier de mogelijkheid tot zelfmanagement, waardoor het melkproces natuurlijker en minder stressvol verloopt.

Uitgangspunt is dat de buffels individuen zijn met hun eigen speciale wensen. Als je goed kijkt, zie je ook dat ze allemaal een eigen uiterlijk en uitstraling hebben. Een kleine afwijking is dan ook geen punt dat blijkt wel als we een dame zien van wie en van de hoorns niet helemaal staat zoals het hoort. Geen probleem, ze doet gewoon mee in de kudde.

De buffels gedragen zich heel mak en relaxed. Dat ervaren we als we een rondleiding in de stallen krijgen. Tenuta Vannulo is bekend bij prestigieuze restaurants en foodies in het binnen- en buitenland vanwege de productie van een legendarische lekkere mozzarella di bufala. De boerderij produceert én verkoopt zo'n 400 kilo mozzarella per dag waarvoor zo'n 1500 liter buffelmelk wordt gebruikt. Het grootste deel koopt de lokale bevolking, wat rest is voor de serieuze liefhebber die er soms uren voor rijdt.

Van achter glas zien we hoe de mozzarella getrokken wordt, een interessant schouwspel dat meteen duidelijk maakt waarom met de hand gemaakte buffelmozzarella relatief duur is. Vakmanschap, handenarbeid, de beste ingrediënten en materialen en geduld met liefde zijn nodig om uiteindelijk te komen tot dit verrukkelijke kaasje.

Mozzarella wordt binnen een paar uur gemaakt. De jonge kaas lekt even uit en wordt daarna met heet water geknead om een romige structuur te krijgen. Vervolgens wordt dit elastische 'deeg' in bollen verdeeld. Mozzare is het Italiaanse woord voor knijpen of snijden. En dat is precies wat er met dit verse, ongerijpte kaasje 'zonder jas' gebeurt. Gekookte wei wordt met een rulle, gestremde massa, zoiets als cottage cheese, vermengd tot draderig spul, de pasta filata. Vervolgens wordt de kaas opgerekt, de kaasmaker knijpt er een stuk af (mozzare!) en formeert dat tot eivormige balletjes van meestal zo'n 80 tot 100 gram.

Dan worden de kaasjes in eigen weivochter gelegd en... direct opgegeten. Want dagverse mozzarella, druipend van de wei, eten Italianen acuut. Het liefst binnen vierentwintig uur.

Natuurlijk eindigt de gids haar rondleiding met een kleine proeverij. We krijgen op een vorkje, als ware het een lolly, elk een paar heerlijke dagverse mozzarella bolletjes om op te eten. Zo zacht en kruidig hebben we het nog nooit geproefd!

Vandaag zien we dat een stuk 'waardeloos' land met inzet, passie en visie is omgebouwd tot een top organische en uiterst diervriendelijke boerenbedrijf, waar volgens velen de beste mozzarella ter wereld wordt gemaakt. Dat zoiets mogelijk is, stemt tot tevredenheid en hoop voor de toekomst op wat betreft dierenwelzijn in de voedingsindustrie.

Vluchten kan niet meer.

In de verte zien we de boosdoener van destijds verrijzen, de Vesuvius. We zijn onderweg naar Napoli, onze volgende eindbestemming, maar we kúnnen Pompeii natuurlijk niet links laten liggen.

Het is een verwoestende gaswolk en een stroom aan puimsteen die, na de uitbarsting van de beruchte vulkaan, zorgt voor een beschermende dikke laag as, ruim 5 meter dik. Hierdoor zijn in Pompeii de best bewaarde ruïnes te vinden uit de antieke oudheid. Door de aspluim die de Vesuvius enkele dagen voor de fatale datum van 24 augustus 79 al vrijlaat, kiezen de meeste bewoners het zekere voor het onzekere en ontvluchten de stad. Twee dagen later verdwijnt de stad totaal.

Wat doe je tegen een gevaarte van gas, puimsteen dat met tachtig km per uur en 400 graden Celsius de berg afstormt? Niets dus. De daardoor veroorzaakte wolk doet zelfs de zon verduisteren volgens vulkanologen. De bijna 2000 mensen die om wat voor reden blijven of terugkeren, hebben geen schijn van kans en kunnen geen kant meer op. Vluchten kan niet meer. Ze sterven onmiddellijk door het vallende puimsteen, het verstikkende gas en de brandende as.

Het is vreemd, maar het duurt tot in de 18de eeuw voordat men begint met opgravingen, wederom dankzij koning Karel IV van Napels. Van de 66 ha is er inmiddels al zo'n 50 afgegraven. Een enorme overdaad aan architectuur, beelden, aardewerk, mozaïeken en fresco's valt ons hierdoor ten deel.

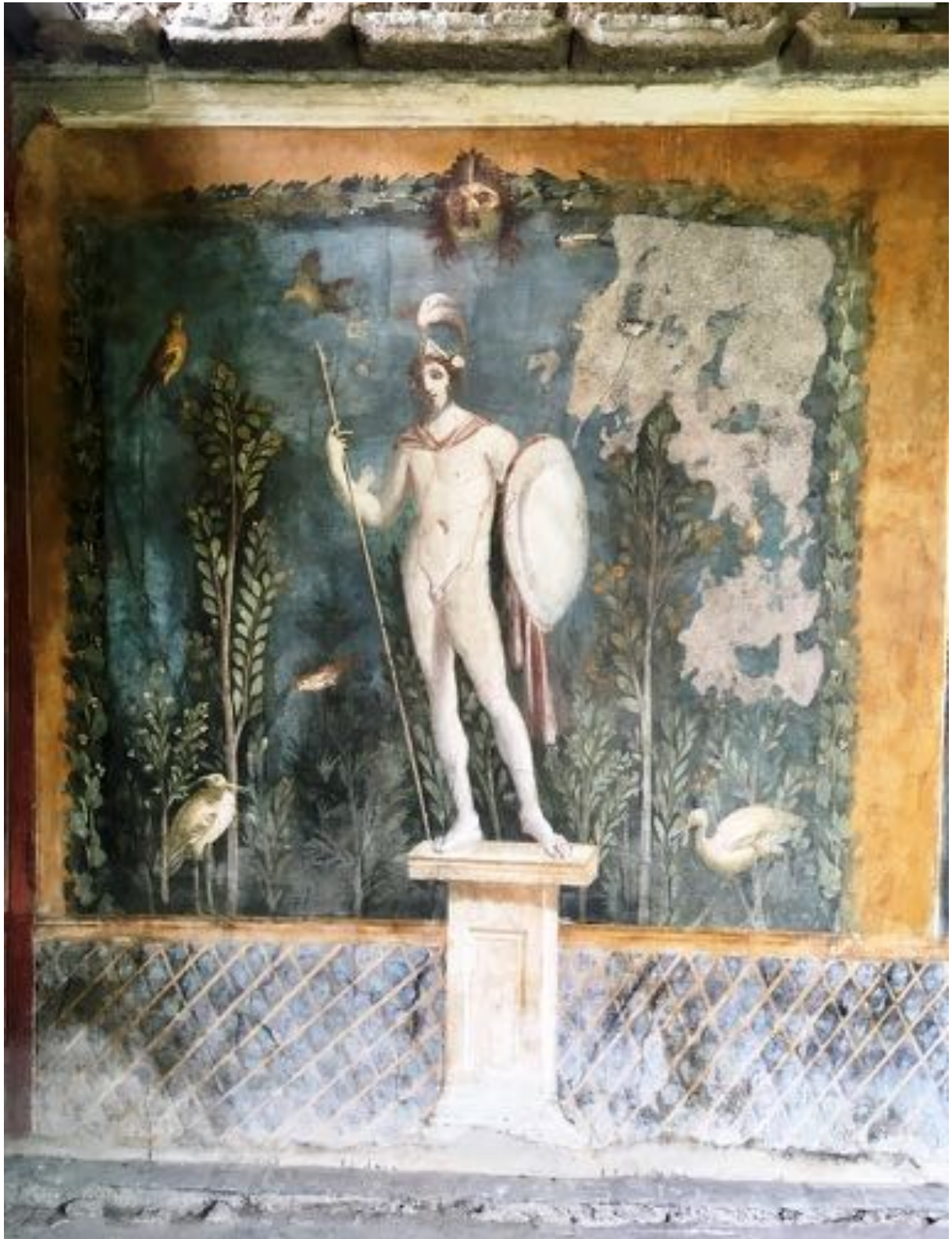
Pompeii geeft een goed beeld van een Oud-Romeinse stad uit de zevende eeuw BC tot 79 AC. Osken, Samnieten, Grieken, Etrusken en Romeinen laten er allemaal hun sporen na.

We lopen door goed bewaarde straten. Huizen, taveernes, bakkerijen, het is allemaal goed van elkaar te onderscheiden. Hoewel wij slechts een deel van de stad zien, is dit al te veel om te beschrijven. Ik beperk me in dit blog tot twee bezienswaardigheden die veel indruk op ons maken.

Het eerste is "Casa della Venere in Conchiglia", het Huis van Venus Marina, ooit de woning van een schatrijke familie. Op het moment van de ramp is men nog bezig met restauratiewerkzaamheden. Het huis is zwaar beschadigd geraakt door de aardbeving, die de stad 17 jaar eerder treft. Opvallend aan deze woning is het peristilium waarin op de achtermuur de geweldig mooie fresco "Venus in de schelp" is aangebracht. Haar zoontjes Cupido, zoals altijd op een dolfijn, en Antros vergezellen deze godin van de liefde en de vrouwelijke schoonheid.

Links van haar staat Mars in een paradijselijke setting. Mars is de Romeinse god van de strijd, dood en oorlog maar had daarnaast ook nog wat vruchtbaarheidsfuncties. Immers, er heerst ook wel eens vrede en dan moet je toch ook iets te doen hebben. Hij is de meest vereerde god in Italië omdat hij de vader is van Romulus en Remus, de stichters van de stad Rome. Rechts een afbeelding van allerlei vogels, waaronder twee tortelduiven die uit een fontein drinken.

Overigens is een peristilium een door zuilengalerijen omgeven niet-overdekte ruimte en heeft meestal de functie van een binnentuin. Het is vaak versierd met fonteinen en muurschilderingen, wat dus hier het geval is.

Het toeval wil dat Holger vlak nadat we dit zien, een foto weet te maken van een slechtvalk, te zien op een van de vogelcompilaties.

We zien regelmatig fresco's tijdens onze wandeling door deze Oud-Romeinse stad. Het valt op dat er vaak hoofdjes als klein detail te zien zijn die verschrikt en ontzet van zich af kijken.

Het lijkt alsof zij al weten, wat voor vreselijks de stad Pompeii op een dag te wachten staat. Want dat vreselijke besef je toch wel terdege, wanneer we "Orto dei Fuggiaschi", oftewel de Tuin der Vluchtelingen in lopen. Er is geen andere plek waar de huiveringwekkende gebeurtenis van zo lang geleden zo dichtbij komt als hier. In 1961 doen opgravers midden in de wijngaarden een bijzondere vondst. Versteende overblijfselen van dertien personen, zowel volwassenen als kinderen. Zij zoeken hier hun toevlucht wanneer de Vesuvius uitbarst. In paniek rennen zij de stad uit richting stadsmuren, in een poging te ontkomen aan die enorme regen van puimsteen die het begin van de zo beroemde uitbarsting kenmerkt. Meteen daarna volgen de asregens die hen fataal worden.

De mummies vertellen het verhaal over de ramp misschien nog wel het best. De as- en puimregens zetten zich vast als cement om de lichamen. Dit versteent en de zachte delen in de lichamen verteren door de tijd heen.

Maar door een speciale techniek zijn de lichamen van deze overledenen hier te zien. Vloeibaar gips wordt gegoten in de holte die door het lichaam in de gestolde laag as is achtergelaten en die de exacte vorm van het lichaam heeft behouden. Wat het zo indrukwekkend maakt zijn de gezichtsuitdrukkingen waarmee en de houdingen waarin de lichamen vereeuwigd zijn. De vertrokken gezichten van de vluchtende mensen of die van hen die angstig in en vaak bij elkaar gedoken zitten, allemaal in een verkrampde houding. Je kunt de pijn en angst die ze moeten hebben doorstaan nog altijd voelen. Het is duidelijk te zien, vluchten kon niet meer.

“Vedi Napoli e poi muori”.

Nu we er toch zijn, willen we wel eens weten waar de oorsprong van deze uitdrukking ligt. “Eerst Napels zien en dan sterven” is de vertaling van deze Italiaanse zegswijze. Maar er wordt ook beweerd dat er in de oudheid bij Napels een plaatsje Muori ligt, dat in die tijd eveneens zeer de moeite waard is om te bezoeken. In dit geval luidt het spreekwoord dan: “Ga eerst Napels zien en dan Muori”. Deze verklaring is echter meer valse bescheidenheid dan waarheid en de Napolitanen houden dan ook maar wat graag vast aan de eerste vertaling. Dat wij de uitdrukking kennen, hebben we te danken aan Johann Wolfgang von Goethe.

Deze in 1749 geboren wetenschapper en schrijver maakt een zogenaamde Grand Tour, een tussen de zestiende en de twintigste eeuw uitermate populaire reis door Europa voor welgestelde kunstschilders, beeldhouwers en schrijvers, ter afsluiting van hun studie. Het is bedoeld om kennis te maken met toekomstige collega's en een rondje te doen langs beroemde kunstwerken. Men leert tegelijkertijd nieuwe technieken, talen, geschiedenis van de oudheid, kunst en bouwkunst en het is een buitenkans om te werken aan contacten. Netwerken avant la lettre dus! Goethe verblijft van 1786 tot 1788 in Italië en alles wat hij ervaart, legt hij vast in brieven naar zijn familie in zijn geboorteplaats Weimar en in een dagboek, getiteld 'Italienische Reise'. Hij was vooral diep onder de indruk van Napels. "Een mens die Napels heeft gezien, kan nooit meer treurig zijn", aldus Goethe.

In het tweede deel van zijn dagboek beklimt de schrijver tussen twee erupties van de Vesuvius deze vulkaan. Hij bezoekt ook Pompeii, de versteende stad die een wonderlijke indruk bij hem achterlaat. Hij schrijft echter ook over de inwoners van Napels en hun manier van leven. Vooral de enorme hoeveelheid voedsel dat overal ligt uitgestald is een punt van aandacht voor hem.

De Napolitanen eten veel en met graagte. Elk jaar rijdt een stadsbeambte, vergezeld door een trompetter, door de stad en verkondigt luid op alle pleinen en kruispunten hoeveel duizenden ossen, kalveren, lammeren varkens en vissen de inwoners van Napels verorberen in het afgelopen jaar. Het volk luistert aandachtig en schept een mateloos genoegen in deze grote getallen en iedereen herinnert zich met plezier zijn eigen aandeel in deze consumptie. Goethe beschrijft zijn Siciliaanse en Napolitaanse ervaringen met een enorm enthousiasme. Plaatsen, bouw- en kunstwerken die vandaag de dag nog altijd te bewonderen zijn. Ook vermeldt in zijn dagboeknotities dus de in Napels veel gehoorde uitdrukking “Vedi Napoli e poi muori”, waar hij zich helemaal in kan vinden.

Tegenwoordig zit zo'n Grand Tour er niet meer in, althans niet voor ons. We reizen dan wel korter, maar genieten niet minder enthousiast dan Goethe. Vandaag maken we onze eerste wandeling door Napels, waar we tot zaterdag blijven. We komen ogen tekort.

Kleur, balkonnetjes, beelden, street art, platanen en nog veel meer. De eerste indruk is overweldigend, evenals het hoogteverschil tussen ons hotel en de oude stad.

Maar daar heeft de Napolitaan al in 1880 iets op gevonden. De funicolare, een kabeltreintje dat je in een mum van tijd 1200 meter verder en 170 meter hoger brengt. Zo'n 13% stijging dus, té veel voor onze ledematen op leeftijd.

Onwillekeurig schiet het nummer "Funicoli, funicola" me te binnen, terwijl we omhoog gaan richting Vomero-heuvel.

Peppino Turco en Luigi Denza schrijven dit wereldberoemde Napolitaanse lied. Het duo doet mee in 1880 aan een soort songfestival dat deel uitmaakte van het volksfeest Piedigrotta. Eigenlijk is het niet meer dan een grap, een liedje in het Napolitaans dialect ter ere van diezelfde funicolare die eerder dat jaar, op 6 mei, haar eerste rit maakt op de helling van de Vesuvius.

Napels telt inmiddels vier lijnen, waarin je de tekst naar hartenlust kunt zingen, terwijl je het oude centrum steeds kleiner ziet worden.

Jammo, jammo, ncoppa jamma, ja

Napels gaan we verder zien de komende dagen, maar het sterven, dat laten we voorlopig maar even voor wat het is !

Madre, che bella!

Er staat een paard op een dak aan de Via dei Musea, in het historische hart van Napels.

Het dak is van MADRE, Museo d'Arte Contemporanea Donnaregina.

Op onze wandeling er heen attenderen vlaggen en bescheiden billboards ons al op dit kleine pareltje onder de musea van Napels.

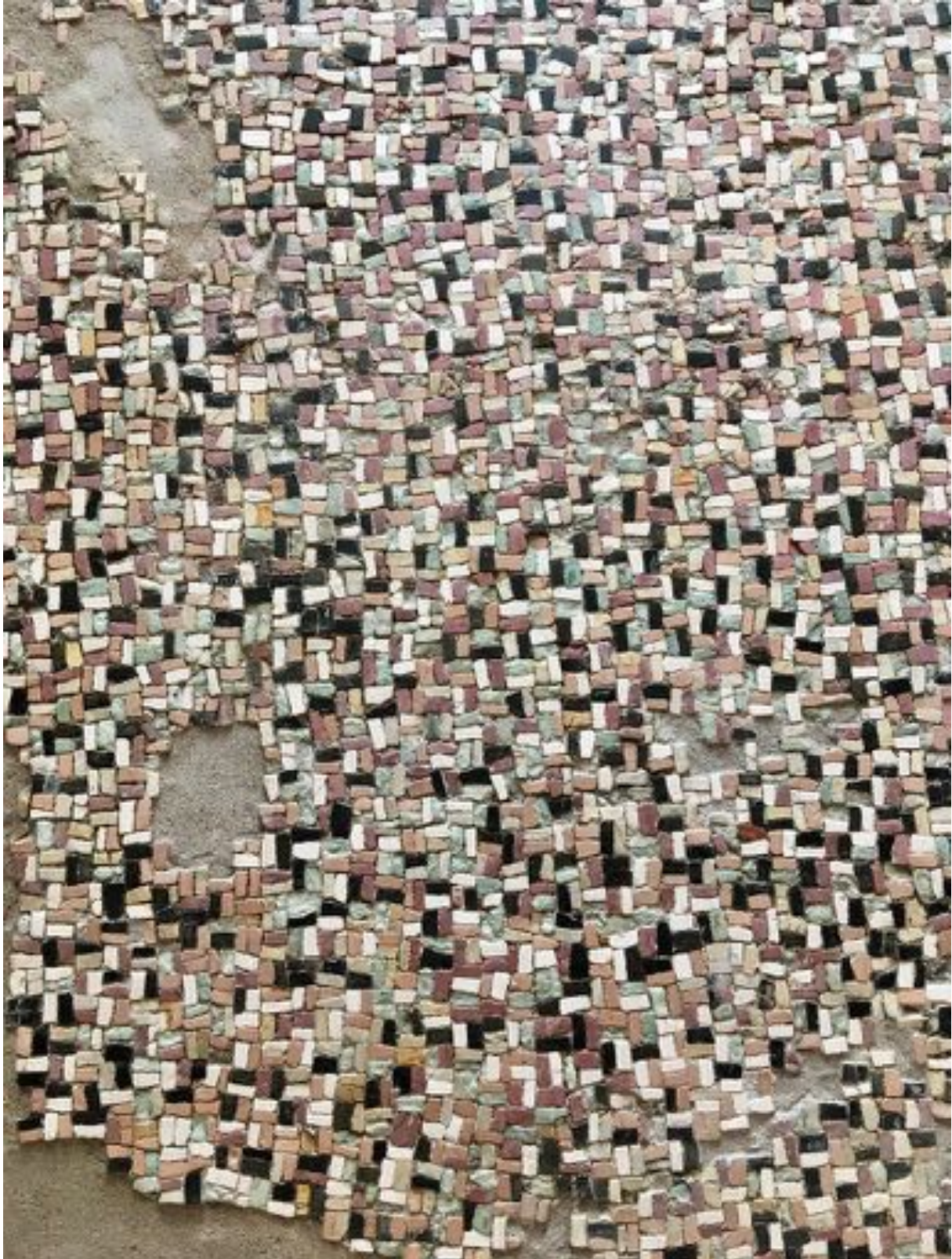
De naam verwijst naar het klooster van Santa Maria Donnaregina, gesticht in de dertiende eeuw. Hiervan rest nu nog slechts de kerk. Het Palazzo Donnaregina, waar ook MADRE in is gehuisvest, dateert uit de negentiende eeuw.

In het midden van de negentiende eeuw koopt de Banco di Napoli het pand. Om diverse redenen, waaronder WO II en een aardbeving in 1980, verandert het gebouw een aantal malen van ex- en interieur. Na de zware schade en economische instabiliteit staat het vanaf 2001 leeg, maar in 2005 koopt de regio Campanië het om er een museum voor hedendaagse kunst te huisvesten. De Donnaregina Foundation maakt er kosteloos gebruik van om zo aan geïnteresseerden moderne kunst te tonen.

Vandaag zijn wij een van die geïnteresseerden en de expositie Pompeii@Madre is de aanleiding voor ons een bezoek aan dit museum te brengen.

Een aantal kunstenaars van naam exposeert, ieder in een eigen ruimte, hedendaags werk in combinatie met archeologische voorwerpen die zij als inspiratiebron hebben gebruikt. Soll LeWitt bijvoorbeeld laat zich leiden door een mozaïekvloer met het werk "10.000 Lines".

We zien een blauwe en een rode muurtekening, beide in de vorm van een grote cirkel en gevormd door 10.000 rechte lijntjes die minutieus op de grote oppervlakken zijn aangebracht. Net als bij het mozaïek zie je dit alleen wanneer je er met je neus bovenop staat.

De volgende ruimte neemt Napolitaan Francesco Clemente voor zijn rekening met 'Ave Ovo'. In het oude Pompeii zijn talloze fresco's, mozaïeken, beelden en olielampjes gevonden met afbeeldingen die we vandaag de dag als pornografisch bestempelen. In de Oud-Romeinse tijd echter staat de extreem grote Fallus, met of zonder man eraan vast, symbool voor geluk, creativiteit en vruchtbaarheid. Clemente, geobsedeerd door seks, heeft deze schatten uit Pompeii met beide handen aangegrepen.

Hij creëert in zijn zaal fresco's van monumentale proporties en een keramische vloer, waarin hij oude symbolen van Napels weergeeft, als herinneringen aan zijn kindertijd.

In de volgende ruimte laat Jeff Koons van zich zien. In het midden ligt een stapel ballen van klei in verschillende maten. Eén is in een fruitnetje gestopt, waardoor de suggestie van een verpakt fruit gewekt wordt.

De grote doeken op de twee muren, 'Untitled', doen denken aan verhalende fresco's uit het verleden.

Anish Kapoor doet mee aan deze expositie met zijn werk 'Dark Brothers'.
Uit Pompeii staat een Romeinse godenkop in terracotta.

Het kunstwerk op de vloer, lijkt een zwart gat te zijn dat me naar zich toe trekt. Maar het is een vlak oppervlakte dat een aanzienlijke diepte in zich verbergt. Wat voor het oog lijkt, is niet wat het werkelijk is. Zo is het misschien ook wel met de goden. Ze zijn er, maar ook weer niet, overal en nergens. Kapoor speelt graag met licht en schaduw, positief en negatief, mannelijk en vrouwelijk, vol en leeg, hol en bol en creëert zo graag iets, wat in werkelijkheid niet bestaat.

Ontroerend is het werk van Mimmo Paladino, 'Untitled'. We zien het beeld van een in Pompeii versteende moeder en kind. Terwijl ik kijk, hoop ik, tegen beter weten in, dat zij plezier hebben en samen aan het spelen zijn, op het moment wanneer de stroom brandende puimsteen en gasgolf hen plotseling verrast.

Tegen de door Paladino met deels abstracte tekens bekraste muur staat een bijna vrouw-van-Lot-achtige figuur met het gezicht naar de wand gekeerd. Het lijkt voor haar onmogelijk om achterom te kijken en te zien wat voor vreselijks de Vesuvius heeft aangericht.

Een aantal Oud-Romeinse grafstenen, gemaakt van vulkaan-, tufsteen of marmer, staat gegroepeerd in het midden van de zaal waar Rebecca Horn haar werk tentoonstelt. Op de voorkant van elke steen is de naam van de overledenen gegraveerd.

In het oude Pompeii stonden deze grafstenen vaak als familiegroep buiten de muren langs de toegangswegen van de stad, alsof ze voorbijgangers toefluisteren "Vergeet mij niet".

Aan de wand hangen zwarte doodskoppen waar een spiegel voor bevestigd is en soms een felle spotlamp. Momento Mori lijkt de boodschap, want als je ervoor staat staar je naar je eigen spiegelbeeld.

Maar het werk lijkt ook Carpe Diem te zeggen. Pluk de dag, want voor je het weet zit je tijd er op. Zeker als je Napels hebt gezien!

Kunst uit de onderwereld.

Roltrap op, roltrap af, metro in, metro uit. Je waant je in een compleet andere wereld wanneer je met de ondergrondse van Napels reist.

We kopen vandaag een dagkaart, om in ieder geval de twee meest belovende stations uitgebreid te gaan bekijken. Het Toledo- en het Università-Station. Onder leiding van Achille Bonito Oliva, de voormalig directeur van de Biënnale van Venetië, zijn sinds 2001 totaal veertien stations langs lijn 1 en 6 van het Napolitaanse metronetwerk volledig onder handen genomen door internationaal bekende architecten en kunstenaars, zoals Alessandro Mendini, Anish Kapoor, Michelangelo Pistoletto, Karim Rashid en Sol LeWitt.

Het mooiste station van allemaal is misschien wel het Toledo Metrostation dat in 2012 zijn deuren opent. De Spaanse architect Oscar Tusquets Blanca is verantwoordelijk voor het ontwerp dat als thema licht en water krijgt. De wanden.....de plafonds.....vrijwel elke vierkante centimeter is betegeld met blauw en witte Bisazza mozaïektegeltjes.

Via de roltrap daal je af in een wonderlijk onderwatertafereel. Of reis je juist naar het Melkwegstelsel, wanneer je met diezelfde trap weer stijgt? De 'Crater de Luz' van Tusquets Blanco in het plafond boven de roltrap is een hoornvormige ruimte van 30 meter, die langzaam in opwaartse richting naar het daglicht toegaat en met haar kleurnuances van blauw het idee van een zee oproept.

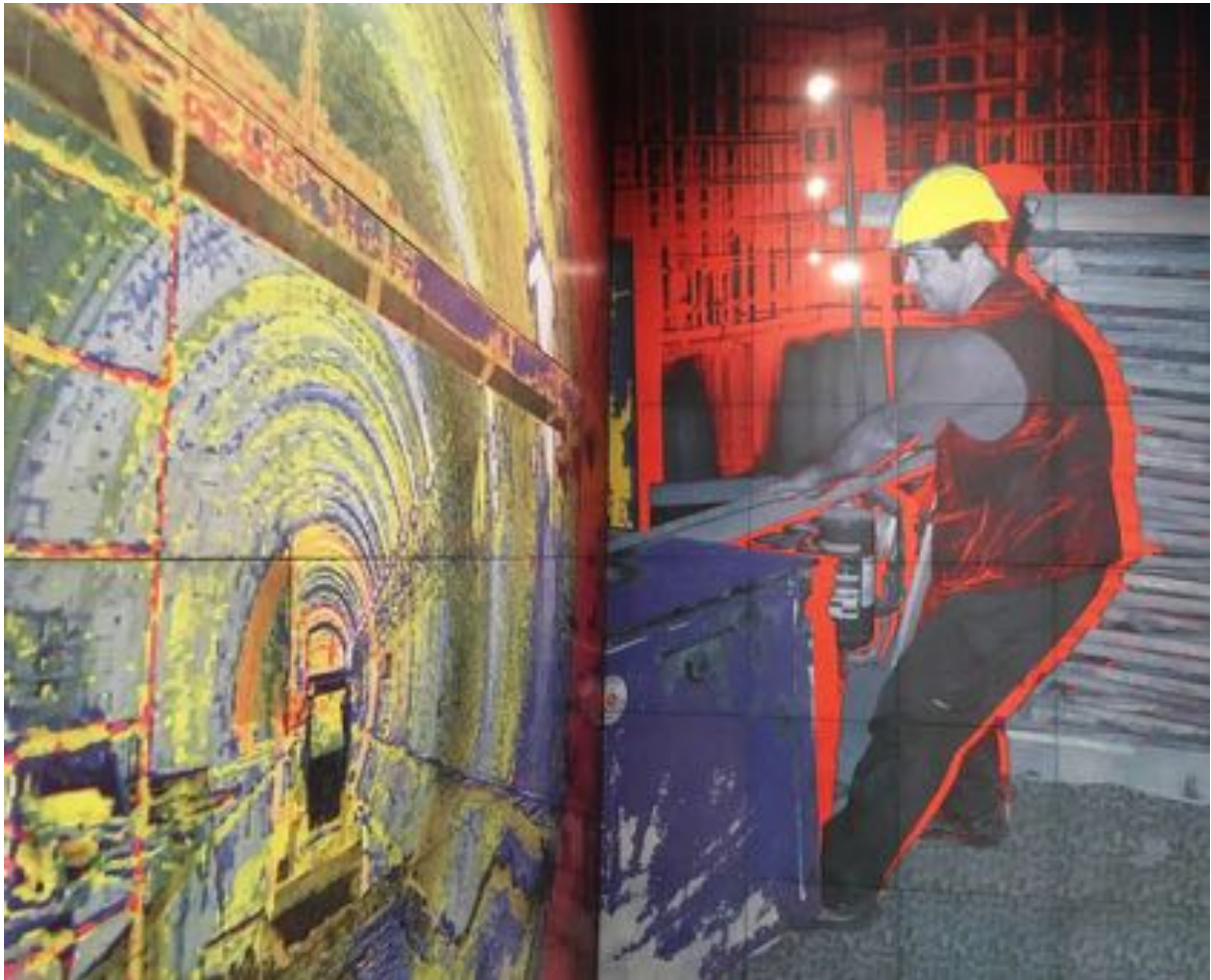
In de gang op de min-tweede verdieping is de 24 meter lange lichtinstallatie 'On the beach...you and me' van Robert Wilson te zien.

Je krijgt hier het gevoel langs de zee te wandelen en door het gebruik van elektronische lichteffecten lijkt het alsof de golven komen aanrollen.

Bij een andere uitgang is de installatie 'Men at Work' van Achille Cevoli te zien. Met zijn beelden herinnert hij ons eraan dat alle schoonheid die je ziet uiteindelijk toch echt door arbeiders, door de 'gewone man' dus, gerealiseerd is.

William Kentridge geeft met een lange mozaïekwand getiteld 'Napels Procession' de geschiedenis van Napels weer. Vooraan in de optocht loopt San Gennaro, de patroonheilige van de stad. Dit werk verwelkomt je wanneer je de stationshal binnengaat.

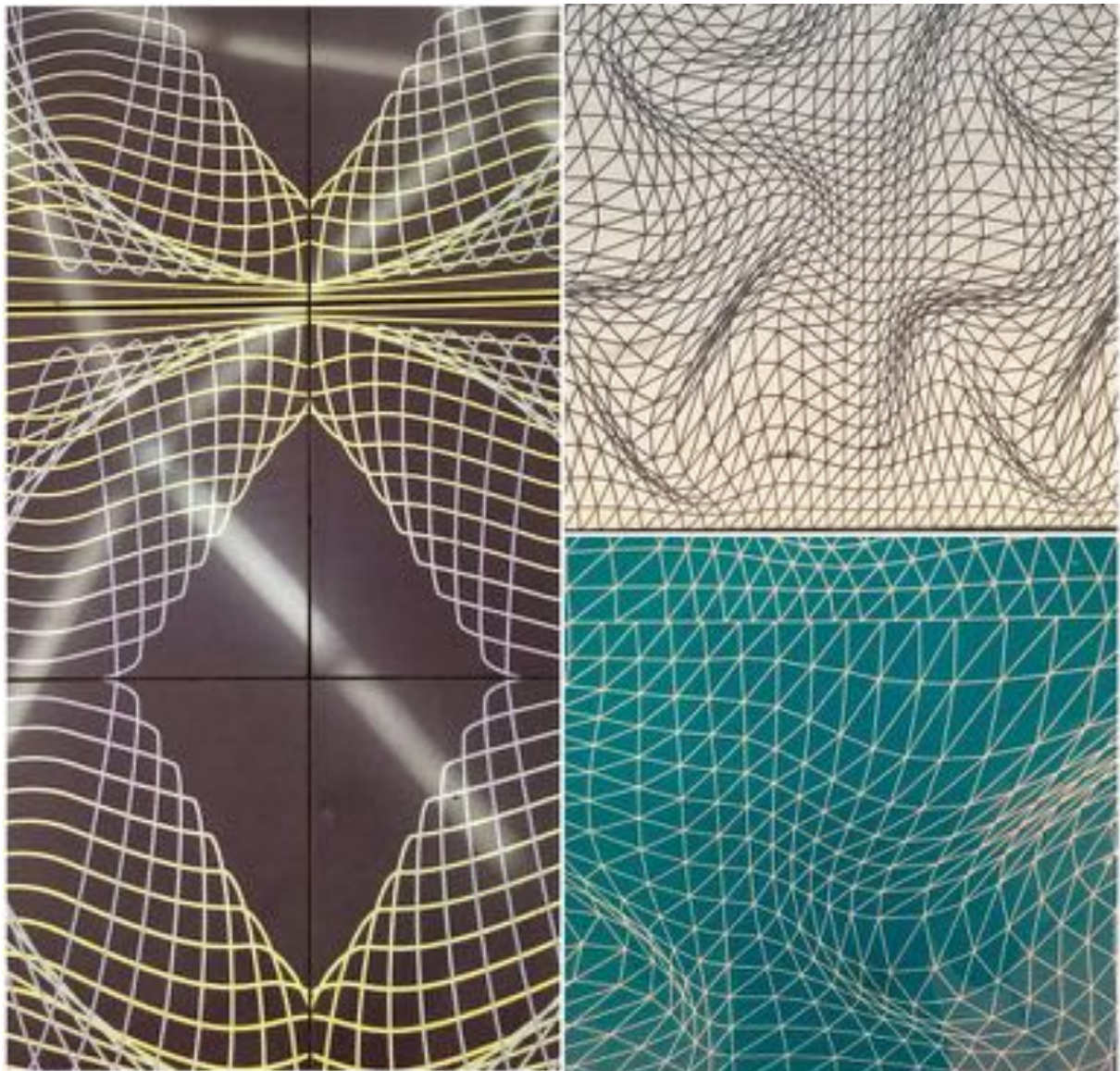
Van dezelfde Zuid-Afrikaanse kunstenaar is een mozaïek, genaamd 'Opera d'arte'.

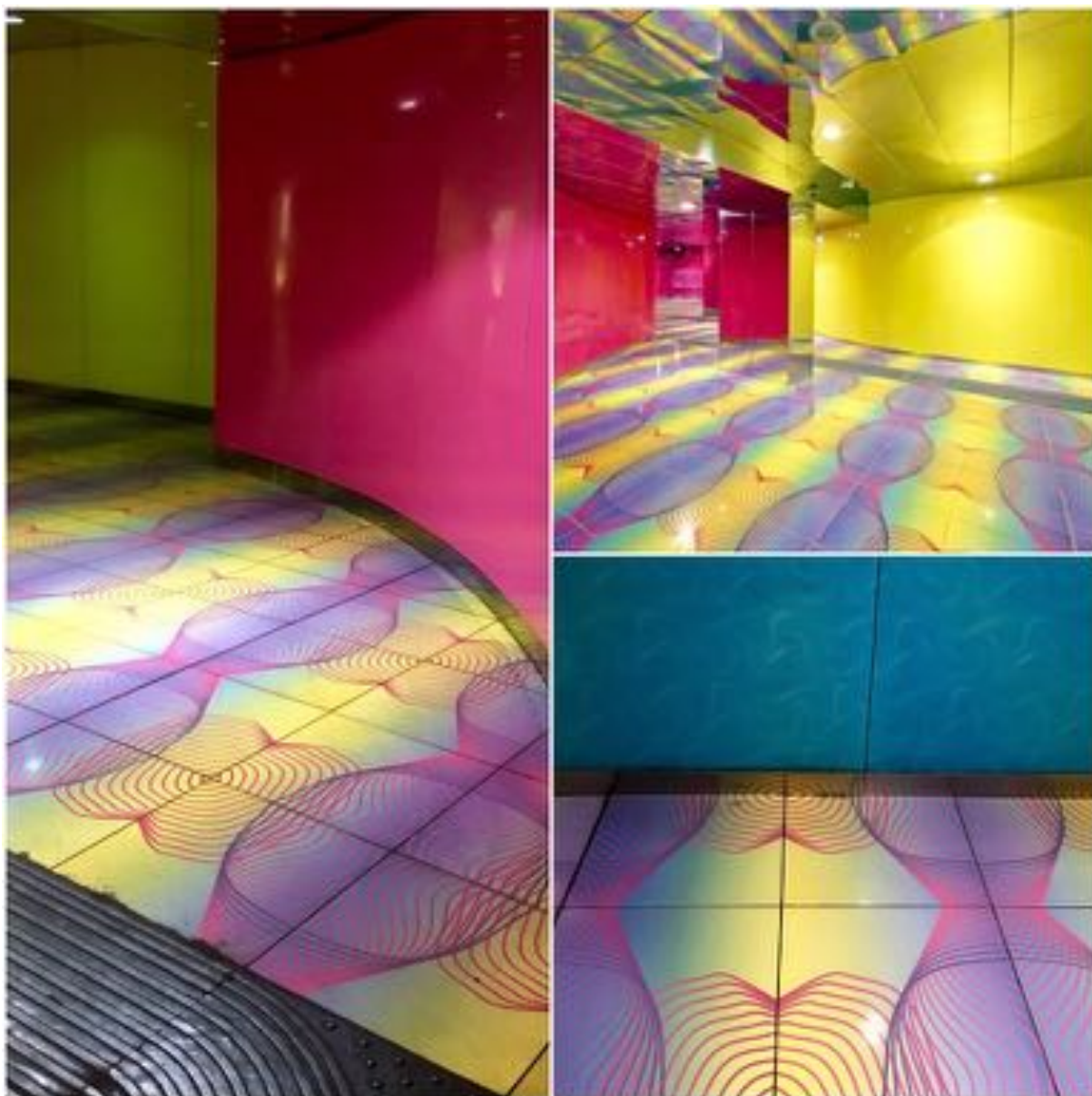
We wandelen, via een deel van de historische stad, naar het volgende kunstproject onder de grond, het Metrostation Università, ontworpen door de Amerikaanse designer Karim Rashid.

Vanaf het eerste moment dat je dit station betreedt is het één groot feest van kleuren met een sterk psychedelisch effect. Vloeren en wanden lijken in beweging te zijn en de aangebrachte motieven veranderen voortdurend.

De treden van twee trappen vormen de gezichten van een langharige schone en een keizerachtig type, die echter verdwijnen zodra je de trap omhoog gaat.

Door het materiaalgebruik en rollende leds schittert alles je met enorme kracht en vaart tegemoet. Je kúnt niet doen alsof je niets ziet maar kennelijk raak je er toch aan gewend. Als reizigers van de net gearriveerde metro langs ons heen lopen, zien ze niet op of om, terwijl wij werkelijk voortdurend met open mond om ons heen staan te kijken. In de entreehal staan nog wat plastieken. Een grote zwarte zuil met, als je er goed voor staat, aan weerszijde een gezicht en profile en even verderop een beest dat bestaat uit metaal aandoende bollen.

Langs een van de trappen is een muur te zien met daarop nieuwe, in deze eeuw gecreëerde woorden, wat alles te maken heeft met de digitalisering van onze wereld.

We maken beiden foto's bij de vleet en Holger voert zelfs wat gymnastische oefeningen uit op roltrappen voor het beste resultaat. Ik waag me daar niet aan en blijf gewoon met beide benen op de grond staan.

Van alle miljoenen metroritten die er dagelijks wereldwijd worden gemaakt, zijn de meeste simpelweg een middel om een bestemming te bereiken. In veel gevallen zijn het stressvolle reizen waar je de dag mee start of eindigt. Het doel van dit enorme project is om wat verlichting en vrolijkheid te brengen in de dagelijkse sleur van de metrogebruiker die reist door de ondergrondse binnenstad en dat is volgens ons prima gelukt. Je kijkt werkelijk je ogen uit en stapt met een opgewekt en energiek gevoel de metro in en uit. Je moet alleen geen haast hebben want dan mis je óf je metro óf al die overweldigende ondergrondse kunst. En beide is jammer!

De kleur van geluk.

Terwijl hij mij de kamersleutel voor kamer 17 overhandigt, vraagt hij of ik het een probleem vind. Ik kijk de receptionist van Hotel Villa Albina in Napels niet begrijpend aan, dus legt hij me uit dat nummer 17 voor Italianen het ongeluksgetal is. Veel hotels hebben dit kamernummer helemaal niet, net als straten en hoge flatgebouwen waarbij huisnummer 17 en etage 17 gewoon overgeslagen worden. Aan nummer 13 echter, hebben zij weer maling. Ik vraag hem, waar dit bijgeloof op gebaseerd is, maar dat kan hij me niet vertellen. Dus ondanks dat dit hotel een ex-nonnencongregatie is, er nog altijd bejaarde zusters op de derde etage wonen en we omringd worden door menig Mariabeeld in de tuin, op het dak, in de gangen en in de kapel, lijkt zijn bijgeloof sterker dan zijn geloof.

Vandaag hebben we een autodag. We rijden van Napels naar Toscane, dus ik heb alle tijd om eens te achterhalen waarom in Italië het getal 17 met ongeluk en rampspoed verweven is.

Het blijkt te maken te hebben met de Romeinse wijze waarop je zeventien schrijft, XVII, wat een anagram is van het Latijnse woord VIXI dat 'Ik heb geleefd', oftewel 'Ik ben dood' betekent. Deze term is op menig Oud-

Romeinse grafsteen te lezen (zie het werk van Rebecca Horn in Museo Madre) en daar willen de Italianen, bij leven althans, niets mee te maken hebben. Maar hoe wend je ongeluk en rampspoed eigenlijk af in dit land waar nota bene de baas van de roomse kerk gezeteld is. Je zou denken dat dit voldoende bescherming biedt, maar niets is minder waar. Waar je je ook begeeft in deze streek, overal kom je ze tegen. Il corno rosso, het bloedrode hoortje, in alle soorten en maten. In menig kerk en kathedraal zie je afbeeldingen van een Madonna met Kind waarbij het Christuskind een kleine rode hanger om de hals heeft hangen. Een stukje koraal, naar later blijkt.

Maar ook veel Italianen dragen een ragfijn gouden kettinkje met daaraan het kleine hoorntje van bloedkoraal. Als amulet tegen het malocchio, het slechte of boze oog. Il corno, zoals dit hangertje genoemd wordt, heeft de vorm van een rood pepertje. Elke juwelier stelt ze in zijn etalage tentoon als ketting of als oorhangers, gevat in goud of zilver, maar ook takjes koraal als sieraad zijn een gewild item als bescherming. Mijn verjaardagscadeautje van Holger krijgt zo nóg meer waarde wanneer ik ontdek wat het kan doen.

In de vele souvenirwinkeltjes kun je niet om deze talisman heen. Soms van koraal, maar veel vaker van plastic, gips of geglazuurd aardewerk. Het doet ons al met al sterk denken aan de blauwe ogen in Turkije. Dezelfde functie, dezelfde soms stijlvolle, soms kitscherige uitvoering in de toeristenstalletjes.

Maar er gaat nog een ander, veel ouder verhaal achter schuil. Al sinds de oudheid wordt koraal gebruikt in sieraden of als decoratie. De relatieve zeldzaamheid van het materiaal maakt het in die tijd erg waardevol en gewild, allemaal belangrijke kwaliteiten voor een amulet. Via de mythologie weet de Romeinse dichter Ovidius met zijn werk 'Metamorphosen' ons precies te vertellen waar het koraal oorspronkelijk vandaan komt, namelijk van het bloed van Medusa! Zij wist immers alles en iedereen wat leeft te verstenen met de kracht van de blik in haar ogen.

*".....Perseus spoelt in de zee zijn overwinnaarshanden schoon en maakt, om het Medusahoofd vol slangen te behoeden voor 't grove zand, een zachte bladerlaag op 't strand, legt daar zeewiertakjes op en dan het hoofd van Phorcy's dochter.
Het verse wier, vitaal en nog steeds vol eigen zuigkracht, drinkt van Medusa's kracht. Door het contact ermee versteent het en krijgt in blad en stelen een merkwaardige nieuwe hardheid.*

Zeenimfen willen dit verrassende verschijnsel testen op ander zeewier en tot hun vreugd doet zich hetzelfde voor en steeds weer strooien zij dit zeewierzaad over de golven.

En nog steeds heeft koraal dezelfde eigenschap. Het krijgt een harde vorm, als het aan lucht is blootgesteld en wat onder water plant is, wordt daarboven harde steen.....”.

Peter Paul Rubens schildert rond 1617 onderstaand schilderij van het hoofd van Medusa, dat te zien is in het Kunsthistorisch Museum in Wenen.

Sinds deze mythologische oorsprong schildert men koraal eeuwenlang af als een symbool van leven en wedergeboorte en is het een amulet tegen kwade krachten. De Romeinen zien koraal als een ornament met helende en bezwerende krachten, speciaal met betrekking tot de bescherming van kinderen. Kindersterfte is immers lange tijd erg hoog en dan is de noodzaak iets preventiefs te vinden groot. De kinderen dragen een hanger van koraal als behandeling tegen allerlei ziektes, nachtmerries en pijn bij doorkomende tandjes. Het koraal is zó hard, dat het prima dienst kan doen als bijtring. In de middeleeuwen krijgt koraal ook een religieus belang en wordt het een talisman tegen het Boze Oog. Tijdens de renaissance blijft deze functie behouden en wordt het veel verwerkt in de productie van heilige voorwerpen. Als bescherming voor kinderen blijft het koraalhangertje ook in gebruik. Omdat natuurlijk ook het Christuskind enige bescherming nodig heeft, wordt over bestaande fresco's vaak een koraalhangertje geschilderd. Voorbeelden hiervan zijn te vinden in werken van Piero della Francesca, Squarcione en de Madonna met Kind-voorstellingen van Jacopo Bellini.

In Zuid-Italië ontwikkelt zich vervolgens een bloeiende handel in devotionele en mythologische objecten van koraal. Door de eeuwen heen kom je dus allerlei versies tegen van il corno rosso. Van hoorntje naar koraaltakje tot rood pepertje. Wanneer de eerste chilipepers vanuit Amerika in Italië belanden, zijn deze niet alleen populair in de keuken maar doen ze de Italianen ook direct denken aan de bloedkoralen gelukshangers. Waar de oude amuletten de grillige vorm van koraal behouden, krijgt het nieuwe amulet steeds meer de vorm van een rode peper.

Bij toeval vindt Holger in Napels een heel kleine il corno rosso van keramiek, met daaraan een soort houten bingoschijfje waarop 36 staat. Geen enkel ander getal dan ons huisnummer 36 ligt in deze bak. Als dat geen bewijs van geluk is.....we geloven er acuut in. Het hangt nu in onze auto zijn werk te doen, want ook hiervoor geldt: Baat het niet, dan schaadt het niet.

De volgende dag krijgen we nog een leuke aanvulling op onze aankoop van het hoorntje met het getal 36 van onze vriend Guido Orsetti. Droom je van een kat die achter een vogel aan zit, ben je in Napels en wil je wel een gokje wagen?

Koop dan vandaag een lottobiljet met in ieder geval de getallen 3 en 35. Droom je over je moeder die vers brood bakt? Dan zijn 50 en 52 je geluksgetallen. Zijn castagnetten het onderwerp van je nachtelijke avontuur, dan is 36 jouw getal! Negentig verschillende dieren, personen en dingen die in je dromen kunnen opduiken, zijn verzameld in 'La Smorfia', het Napolitaanse dromenboek. De naam van dit werk is afgeleid van de Griekse god van de dromen, Morpheus. Bij veel Napolitanen ligt dit door intensief gebruik wat beduimelde boek binnen handbereik op het nachtkastje. Het geeft namelijk veel houvast bij het spelen van de lotto aan de hand van een numerologische interpretatie van zijn of haar dromen. Zelfs als je niet kunt lezen, kun je toch de lottohoofdprijs winnen aangezien het dromenboek een fraai geïllustreerde cijferlijst bevat.

We hebben dan wel niet over castagnetten gedroomd en spelen niet mee in de lotto, maar ook ons huisnummer blijft nog steeds een goede reden voor onze aankoop!

Kleurrijke verbeelding.

Bekend van haar wulpse vrouwenbeelden, Nana's en haar vrolijk gekleurde objecten in de fontein van het Centre de Pompidou in Parijs, ontwerpt Niki de Saint Phalle een beeldentuin, 'Giardino dei Tarocchi', een van de meest betoverende plekjes in Toscane.

Gebaseerd op de 'Grote Arcana', de 22 occulte kaarten van het Tarotspel, probeert De Saint Phalle haar levensvisie neer te zetten. De Tarot kaarten symboliseren de levensweg die ieder mens aflegt. Ze stellen de verschillende levensstadia voor op aarde, van de geboorte tot de dood. Met de verwerkelijking van haar fantasietuin komt voor de beeldhouwster haar grote levenswens in vervulling.

Het park ligt mooi en organisch gelegen in de omringende Toscaanse heuvels. Een tufstenen muur omgeeft de tuin en de ingang in de vorm van een boog. Het is een ontwerp van de architect Mario Botta, waar ook in Deventer werk van staat, namelijk de Nieuwe Poort aan de Mr. De Boerlaan met de daar naast geplaatste rood bakstenen woningen.

Inspiratie voor deze tuin doet Niki de Saint Phalle op in de vrolijke fantasiewereld van Gaudi, verbeeld in 'Parc Guell' te Barcelona. Nadat vanaf 1979 het idee voor de tuin langzaam vorm krijgt, duurt het nog zo'n twintig jaar voordat het project helemaal klaar is. Tijdens de aanleg van de tuin en de bouw van de beelden die de tuin bevolken, woont Niki de Saint Phalle met haar partner, de beeldhouwer Jean Tinguely, in een van haar creaties, De Keizerin.

Je moet wel van spiegeltjes houden als je daar woont. Je kunt er naar binnen en het speelse interieur bewonderen. In de buik van de Keizerin staat nog een ander Tarot-beeld, namelijk de Zegewagen.

Kaart VII, De Zegewagen. Deze geeft vrijheidsdrang en ambitie weer.

Vanuit de Keizerin, de enorme roze vrouw met het zwarte gezicht en blauw haar geniet zij van de vorderingen en maakt ze schetsen voor haar nieuwe creaties.

Kaart IV, De Keizerin. Zij symboliseert de vruchtbaarheid en creativiteit.

De 22 beelden, waarvan sommige ruim 15 meter hoog, worden gevormd door een skelet van metaaldraad en beton. Plaatselijke kunstenaars werken de sculpturen vervolgens af met spuitbeton, veelkleurig keramiek, mozaïek en kostbaar glas.

Als je door de Tarottuin loopt, kun je niet anders dan vrolijk worden en dat is precies wat de kunstenares voor ogen heeft. De bezoeker moet blij worden van haar tuin. Wat een kleuren, materiaal en details zijn er te ervaren en te zien. Je kunt overal door, in, langs, omheen en over, waardoor je jezelf een onderdeel van het geheel voelt worden.

Ondanks de drukte, is er altijd wel een plekje te vinden, waar je even alleen kunt zijn met een bewoner van deze tuin.

Kaart XIX, De Zon. Natuurlijk het symbool voor warmte, optimisme en levensvreugde.

Kaart VI, De Geliefden. Deze kaart staat voor liefde, vriendschap en vereniging.

Kaart XVII, De Ster. Zij straalt hoop, wijsheid en inzicht uit.

Kaart XI, De Gerechtigheid. Zij weegt onkreukbaarheid en objectief inzicht.

We laten ons vandaag met heel veel plezier betoveren in deze prachtige wereld, waar rijkdom en plezier in het leven hoogtij vieren.

Door de Keizerin en de Keizer, de Geliefden, de Zegewagen, de Kluizenaar, het Rad van Fortuin, de Duivel, de Dood, de Gehangene, de Zon, de Maan, de Ster en natuurlijk niet in de laatste plaats door de Magiër zelf, Tarotkaart nummer 1.....

Kaart I, De Magiër. Deze kaart staat voor zelfbewustzijn, slimheid en verwondering.

Niet alle 22 beelden staan afgebeeld in ons blog. Dat wordt te veel. We houden het bij de sculpturen die ons het meest aanspreken en het bezoek aan deze tuin tot een waar feest maken, zonder daarbij de overige creaties tekort te doen.

Even alle kaarten op een rij:

Kaart 0	De Dwaas
Kaart 1	De magiër
Kaart 2	De Hogepriesteres
Kaart 4	de keizerin
Kaart 5	De keizer
Kaart 6	De Hiërofant (de leraar)
Kaart 7	De Geliefden (de keuze)
Kaart 8	De Zegewagen
Kaart 9	De Gerechtigheid
Kaart 10	De Kluizenaar

Kaart 11	Het Fortuin
Kaart 12	De Gehangene
Kaart 13	De Dood
Kaart 14	De Gematigdheid
Kaart 15	De Duivel
Kaart 16	De Toren
Kaart 17	De Ster
Kaart 18	De maan
Kaart 19	De zon
Kaart 20	Het Oordeel
Kaart 21	De wereld
Kaart 22=Kaart 0	De reis begint opnieuw

Beestenboel.

Waar je je ook begeeft in het middeleeuwse stadje Siena, je ziet beesten. Allereerst vanwege de zeventien contrade, de wijken waar Siena van oudsher in verdeeld is. Elke contrada heeft zijn eigen grondgebied, zijn eigen kerk, zijn eigen fontein, zijn eigen vlag met wapen en kleuren, zijn eigen hechte gemeenschap en zijn eigen dier. Zelfs families behoren tot die contrada waarin zij geboren zijn. Mocht iemand in een andere contrada terecht komen dan zijn ouders, door een huwelijk bijvoorbeeld, dan ontstaat ook vaak verdeeldheid. In de loop van de geschiedenis zijn al heel wat familievetes geboren en beslecht in Siena.

Het dier, dat de wijk symboliseert, kom je echt overal tegen als je, zoals wij vandaag, door die betreffende wijk struint. Op vlaggen, wapenschildjes, kaarten, stickers, kerstballen die al in de etalages liggen en op muren en ramen. Ik kies voor de beschrijving van twee totaal tegengestelde beesten, Il Tartuca, de schildpad en Il Pantera, de panter.

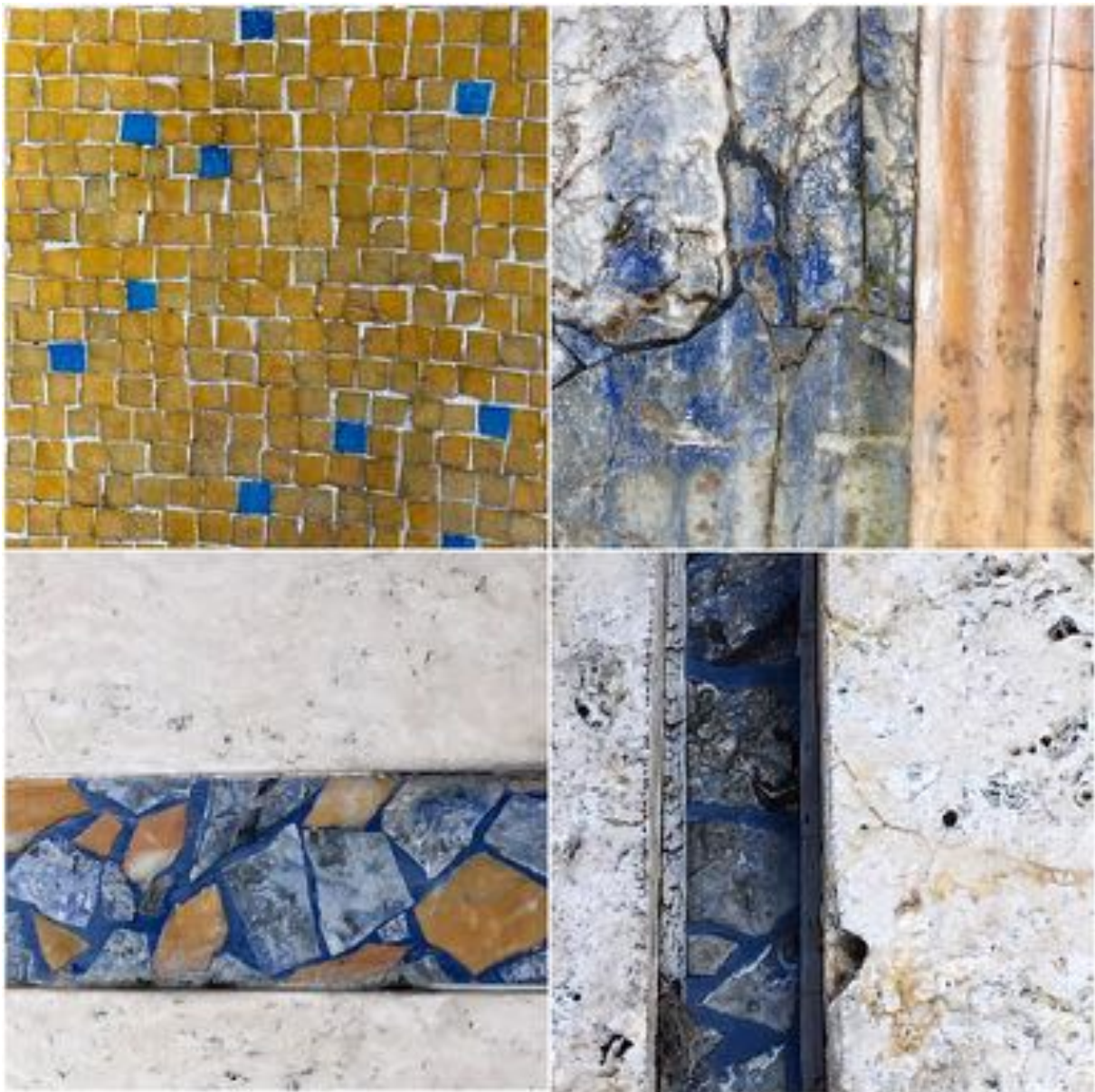
De Contrada della Tartuca heerst in het oudste en hoger gelegen gedeelte van de stad. De inwoners zijn niet alleen trots op de geschiedenis van hun wijk maar zeker ook op hun dier, ook al lijkt de schildpad misschien niet handig gekozen voor de jaarlijks gehouden strijd Il Palio, die met name om snelheid gaat. Maar daarover straks meer. De grote rivaal van de schildpad is de slak, de Contrada della Chiocciola.

De Tartuca-fontein in de wijk is klein, maar van een vertederende schoonheid. Niet alleen het dier maar ook de contrada-kleuren blauw en geel zijn er prachtig in verwerkt.

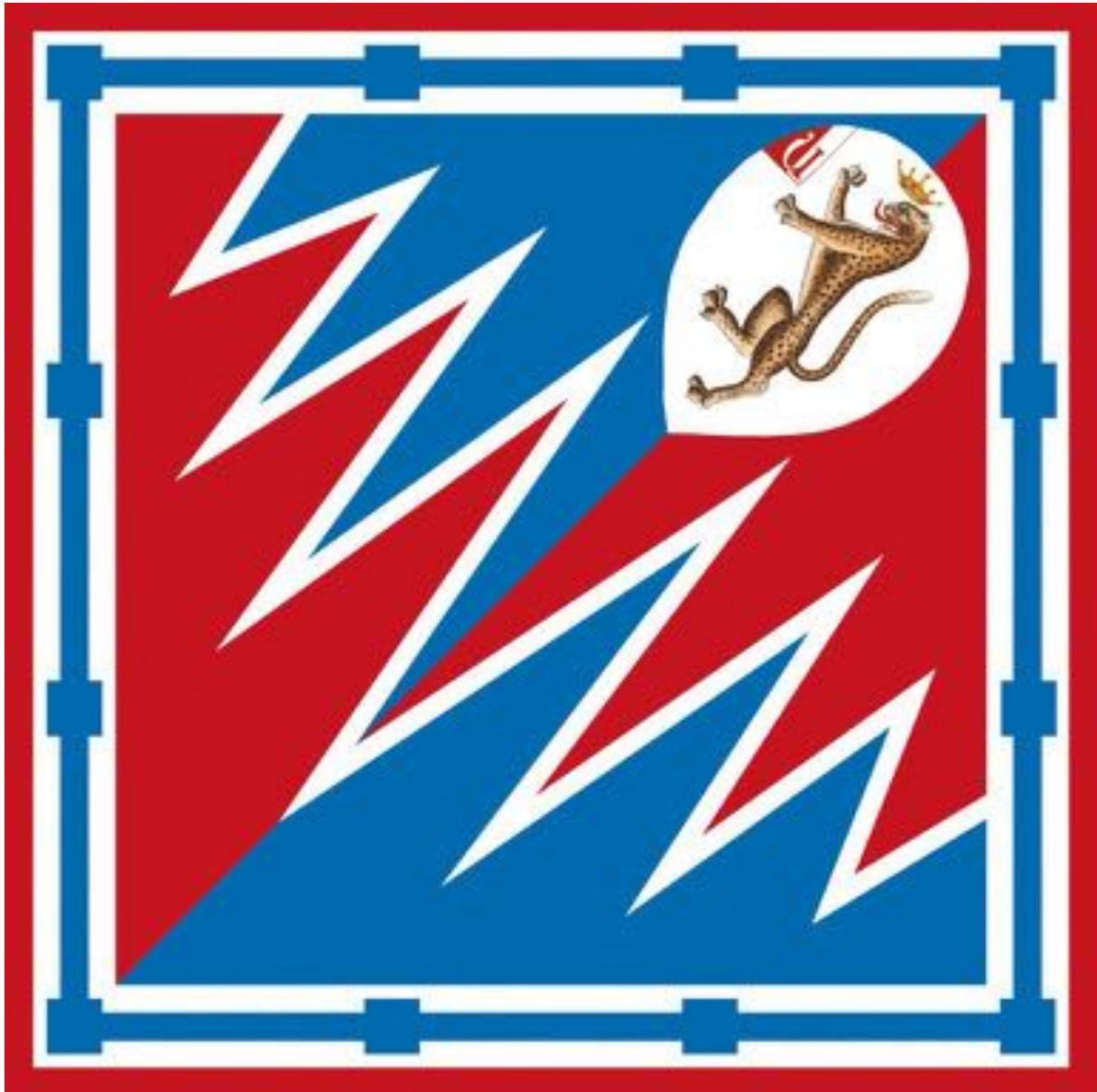
In een gebrand-Siena-keurige muur is een marmeren nis gemaakt met daarin een kind leunend op een water spuwende schildpad tegen een achtergrond van een stralend geel met blauwe lucht in mozaïek. Het plateau'tje, waarop het kind en schildpad staan, heeft eveneens een frontje in deze kleuren, net zoals de met marmer ingelegde strip onder het waterbekken, die in blauw verder loopt door het grondvalk van de fontein.

Dat bewoners van deze wijk blij zijn hier te wonen blijkt wel uit sommige versieringen aan huizen, bijvoorbeeld een fraai smeedijzeren hekwerk voor een raam, waarin de schildpad duidelijk aanwezig is.

En dan de Contrada della Pantera. In deze wijk wonen van oorsprong de kooplieden uit Lucca die hun stadssymbool aan deze middelgrote contrada geven. Deze wijk ligt echt op het hoogste punt van de stad, vanwaar hij als het ware over de rest probeert te domineren. Contrada della Aquila, de adelaar, is de meest gevreesde vijand van de panter.

De panterfontein heeft een wat sombere uitstraling, staat in een donker hoekje en de contradakleuren blauw en rood zijn er niet in verwerkt. De zwarte panter, in een alerte houding, lijkt net te zijn geland op een marmeren zuil en ernaast staat een bankje waar je even van de rust kunt genieten. Want bij de highlights van de stad, zoals Duomo dei Siena, Piazza del Campo en Palazza Pubblico is het ontzettend druk. Zo gauw je echter afslaat naar de vele middeleeuwse straatjes en steegjes is het goed te doen en lopen we vaak alleen.

La Lupa, de wolvin, maakt ook onderdeel uit van het dierenrijk in Siena, maar dit beest zie je overal in de stad, ook buiten haar eigen wijk dus. Als standbeeld of van marmer, in muren aangebracht. Het symbool is ontleend aan de wolvin uit Rome die twee kleine kinderen zoogt, Remus en Romulus.

Het verhaal wil dat Siena gesticht is door de zonen van Remus. Remus kennen we van het verhaal van de stichting van Rome. Hij zou samen met zijn broer Romulus door een wolvin zijn opgevoed. Later strijden beide broers om de heerschappij over de stad Rome, hetgeen Remus met de dood moet bekopen. Zijn broer wordt de eerste koning van Rome en geeft zijn naam aan de Eeuwige Stad. Hoewel Remus verslagen is, verdwijnt hij niet uit de Italiaanse geschiedenis. Dankzij zijn zonen...

Aschius en Senius ontvluchten Rome namelijk direct na de overwinning van hun oom, want Romulus wil natuurlijk de hele familie van Remus uitroeien zodat niemand hem meer van de troon kan stoten. Helaas voor hem staan er voor de zonen van Remus twee paarden klaar, één met een wit zadeldek en de ander met een zwart zadeldek. Zwart en wit zijn dan ook de kleuren van Contrada della Lupo maar ook deze zie je door de hele stad, zelfs in de toren van Il Duomo.

De broers gaan op pad en trekken vanuit Rome in noordelijke richting. Een wolvin vergezelt hen en brengt hen naar een hooggelegen plek. Toen de broers waren bijgekomen van hun reis, zouden ze het Castello Senio hebben gebouwd, precies op de plek waar nu Siena ligt. Daardoor is de zogende wolvin ook het symbool van Siena geworden en kom je haar, net als in Rome, op elke straathoek tegen. Op het plein voor de Duomo, in de Duomo zelf, op het Piazza del Campo, op de binnenplaats van het Palazzo Pubblico en op de talloze kleine pleintjes die Siena rijk is. En altijd mét ontblote tanden, je hoort haar bijna grommen. Dit is om de bewoners van aartsrivaal Contrada della Istrice, het stekelvarken, te intimideren.

Tot slotte het paard, waar geen contrada mee pronkt maar de hele stad. We komen al snel terecht in een galerie waar alleen maar kunst wordt verkocht die te maken heeft met Il Palio, de paardenraces die twee maal per jaar, op 2 juli en 16 augustus worden gehouden.

De entourage voor dit grote festijn is het prachtige schelpvormige renaissance plein "Piazza del Campo". Voor deze gelegenheid wordt het plein bedekt met een mengsel van zand, klei en tufsteen om zo het parcours te traceren.

De voorbereidingen voor dit grote gebeuren gaan het hele jaar door. De bewoners organiseren allerlei activiteiten om geld bij elkaar te krijgen en zo het geheel te bekostigen. Voor de paardenrace wordt dikwijls een beroepsjockey in de arm genomen en deze vraagt al gauw een halve ton om de klus te klaren, zonder garantie op winst.

De dag van de race begint al vroeg met de zegening van jockey en paard in de betreffende wijkkerk. Ongeveer 2 uur voor het grote gebeuren begint de parade van de verschillende wijken door het historisch centrum van Siena. Vertrekpunt is de kathedraal Il Duomo en eindpunt is het plein Piazza del Campo. Vaandeldragers, ruiters en andere figuranten in typische middeleeuwse klederdracht vertegenwoordigen hun wijk. De parade wordt afgesloten met de intrede van de kar waarop de prijs, de Palio, pronkt. Rond 19.00 uur verzamelen alle deelnemers zich aan de start.

De wedstrijdcommissaris organiseert de loting die de startvolgorde bepaalt. Volgens de Italiaanse traditie begint nu het spel van de omkoperij. Jockeys proberen nog vlug de tegenstander om te kopen of een pact te sluiten. Ook valse starts zijn gewoonte. De echte start kan daardoor al vlug een half uur tot een uur vertraging oplopen. De wedstrijd zelf duurt slechts 3 ronden oftewel zo'n anderhalve minuut. Het paard met of zonder jockey dat als eerste over de eindstreep loopt wint de race. Het komt geregeld voor dat enkel het paard aankomt omdat het ook voor een professionele jockey niet eenvoudig is om een paard zonder zadel te berijden.

Onmiddellijk na de wedstrijd volgt een totale euforie in het kamp van de triomferende wijk. De jockey wordt van zijn paard gelicht en omhelsd en gekust. De tifosi laten hun tranen van vreugde de vrije loop. Het hoogtepunt is echter de parade van paard en jockey door de middeleeuwse straatjes van het centrum van oud-Siena richting kathedraal. In de kathedraal aangekomen wordt het paard tot aan het altaar geleid. Een uniek spektakel schijnt dit te zijn.

Het is 24 september vandaag, dus er is geen Palio te zien. Wat we wel zien zijn de gietijzeren ringen aan de dikke middeleeuwse muren, bedoeld om de paarden aan vast te zetten en te parkeren.

We zijn veel te kort in Siena maar zien genoeg om te weten dat we hier ooit nog eens terug zullen komen! Hopelijk dan op 2 juli of 16 augustus om zo de beestenboel van nog dichterbij mee te kunnen maken.

per quelli che volano.

“In de mooiste tuinen ter wereld smelten kunst en natuur samen. Ernst Veen, oud-directeur van De Nieuwe kerk en De Hermitage in Amsterdam, maakt met de serie “Tuinen van Verwondering” een droom waar, door over de hele wereld op zoek te gaan naar indrukwekkende landgoederen vol spectaculaire kunstobjecten”.

Zo luidt de NTR-introductie voor de tv-serie die in de maanden juni en juli wordt uitgezonden. Op 3 juni bespreekt Veen de collectie van Giuliano Gori, die het landgoed 'Fattoria di Celle' bewoont, ergens in Toscane. Ik zit met open mond te kijken en bedenk hoe mooi het zou zijn als we daar dit najaar heen kunnen gaan. We reizen immers de maand september over Sicilië door en Italië en als we er dan toch zijn.....

En nu zijn we sinds gisteravond in het gehucht Santomato di Pistoia en als we uit onze ramen kijken zien we het landgoed met de 'Villa Celle' aan de overkant wat hoger in de heuvels liggen. Het zijn gewoon onze overburen voor twee dagen!

Het landgoed ligt niet aan een toeristische weg en het is alleen op afspraak toegankelijk. Minstens zes weken van te voren moet je schriftelijk of per mail een verzoek tot bezoek indienen, mét motivatie waarom je dit park wilt zien. Als het verzoek goedgekeurd wordt, krijg je een aantal mogelijke bezoekdata en voor ons is dat 25 september om 14.30 uur geworden. Vandaag dus.

Met Italiaanse gids, want dat is verplicht. Je motivatie is de toegangsprijs, want de entree is gratis, evenals de rondleiding door de gids. Langs de landelijke weg er naar toe staat sinds 1986 het huizenhoge kunstwerk van Alberto Burri. Het is een gigantisch oranje-rood skelet met brede, gebogen strips die onder en boven verbonden zijn met twee liggende gelijkzijdige driehoeken. De contouren ervan doen ons sterk denken aan een holle pompoen. Dit spectaculaire herkenningsteken ontwerpt Burri speciaal voor de ingang van het beeldenpark. Hier start vanmiddag onze reis door een van de "Tuinen van Verwondering".

We rijden, na het hoge metalen hek te zijn gepasseerd, via de onverharde en flink stijgende oprijlaan met hoge bomen aan weerszijden en haarspeldbochten naar het landgoed. De Fattoria di Celle bestaat uit een romantisch Engels landschapspark achter het royale herenboerenhuis met bijgebouwen, de aangrenzende barokke Villa Celle en de uitgestrekte olijf- en wijngaarden. En hier, in dit park liggen al die kunstwerken letterlijk verstopt. Vanaf begin jaren tachtig nodigt Gori Italiaanse en internationale kunstenaars uit om in Celle werk te maken dat in deze omgeving past. Gori raakt geïnspireerd door tentoonstellingen als Documenta in Kassel en de Biënnale van Venetië waar hij ziet hoe kunstenaars ruimtelijk werk maken voor specifieke plekken. De omgevingskunst die Gori voor ogen staat wordt niet alleen ontworpen voor Fattoria di Celle, het moet ook de tand des tijds kunnen doorstaan.

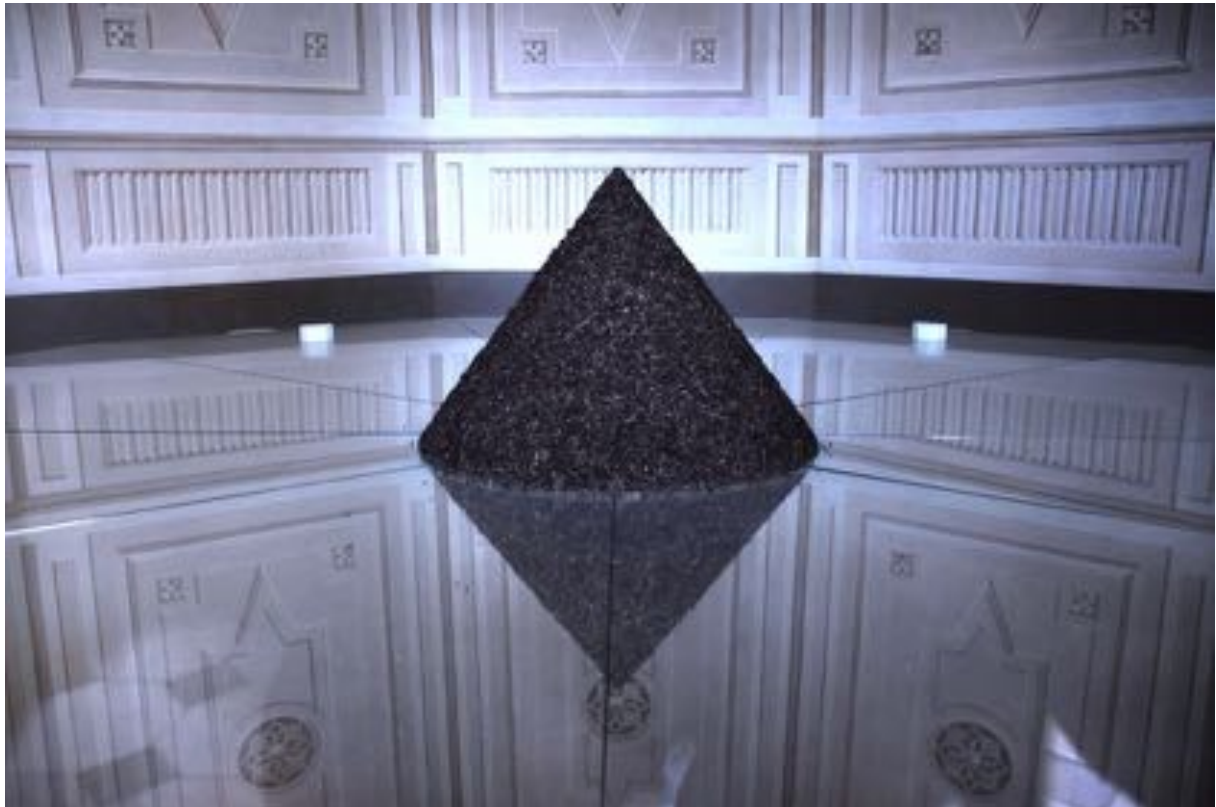
Daarom haalt hij kunstenaars over om uitsluitend met duurzame materialen te werken. Een andere wens is om het bijzondere karakter van het historische Engelse landschap met zijn negentiende-eeuwse follies, vreemde bouwsels in het landschap, in tact te laten, aangezien hij het park zelf ook als een kunstwerk ervaart. Een mooi voorbeeld van zo'n follie is het wonderlijke bouwwerk, helemaal bovenaan een groene helling. Het is uit 1845 en heeft een hoge neogotische façade.

In de negentiende eeuw rijden hier koetsjes voor en stappen dames en heren uit voor een 'high tea'.

Deze traditie van theedrinken blaast de Israëlische kunstenaar Dani Karavan nieuw leven in met het werk 'Teahouse'.

Hij installeert in het bestaande interieur een zevenhoekige tafel met in het midden een kegel van thee en plaatst Japanse slippers van keramiek bij de ingang.

De gebruikte kleuren in de overdekte veranda van het theehuisje zijn geweldig. Blauw-gele tegeltjes op de vloer, een in de gewelven aangebrachte sterrenhemel en in het plafond mooie intens blauwe vlakjes door houtwerk begrensd.

Her en der in het park zijn sculpturen die iets weg hebben van bouwwerken. Ze hebben een sterk verticaal accent. Een van deze bouwwerken, 'Labyrint' uit 1982 van Robert Morris, staat wat schuin tegen een helling en is opgetrokken uit wit kalk- en groen slangensteen, zoals die gebruikt zijn bij de bouw van Toscaanse kathedralen. Bijvoorbeeld de Duomo di Siena, die we gisteren zagen.

Het is een doodlopend doolhof en door de schuine ligging nog een aardige klim om er door te lopen. Totaal zestig meter lang, heen en terug.

Heel indrukwekkend is het werk 'Catarsis' van de Poolse Magdalena Abakanowicz, uit 1985.

Na het openen van een hek, sta je opeens oog in oog met...ja, met wat. Het lijken grafstenen deze bronzen staande vormen maar het zijn ook donkere, holle lichamen. Ook doen ze denken aan sarcofagen of aan gevangenen in een concentratiekamp.

Drieëndertig bronzen figuren die gestileerde en uitvergroete menselijke lichamen zonder hoofd of armen voorstellen. De achterzijde is gesloten en eenvormig terwijl het voorste deel, dat leeg en open lijkt te zijn, verschillen laat zien die ze juist uniek maken. De kracht van de groep maar ook die van het individu. Ook ervaar je de kwetsbaarheid van de mensheid als je naar deze figuren kijkt. Hoe dan ook, je voelt je nietig en klein wanneer je je tussen deze sculpturen beweegt.

En dan het veel vrolijkere werk van Daniel Buren, 'De ontplofte hut met 4 kamers' uit 2005. Het spiegelende en kleurige kubusvormige paviljoen met daarin vier zalen van gelijk formaat, voelt vervreemdend aan als je erin stapt.

Je weet niet goed meer waar je staat en de mensen om je heen kunnen zich zowel buiten als binnen bevinden. De acht heldere kleuren zijn ontleend aan Photoshop. De omringende natuur wordt er fantastisch mooi in weerspiegeld.

'The Hand, The Creatures, The Singing Garden' van de Italiaan Loris Cecchini uit 2012 is sprookjesachtig.

Wat zien we? Is het een kluwen van boomparasieten of juist een boomsieraad?

Een organisch aandoend sculptuur kronkelt om een deel van een eeuwenoude steeneik, waarvan de stam bestaat uit ruwe schors bedekt met mos. De kunstenaar heeft eigenlijk een tweede huid toegevoegd aan de boom. Veertienhonderd kleine verchroomde stalen elementen die het natuurlijke licht en het omringende groen weerkaatsen, waardoor er een nieuwe, lichte en sprankelende schors ontstaat.

Als we na een rondleiding van twee en een half uur weer bij de ingang aankomen, zien we opnieuw het werk van Luigi Mainolfi 'per quelli che volano'.

'voor hen die vliegen'.

Dankzij de wandeling vandaag door deze wondertuin, dankzij al het moois wat we de afgelopen maand onderweg zien, is dit het gevoel dat we hebben. Voor een moment.

Vliegen, om zo vanuit de lucht deze hele afgelopen reis door Sicilië, Calabria, Basilicata, Campania, Lazio en Toscana, Emilia Romagna en Lombardije nog eens opnieuw te maken. Van begin tot het eind!

Dolend.

“Verdwaal in het grootste doolhof ter wereld!” Dit is de opdracht die je meekrijgt wanneer je Il Labirinto della Masone in Fontanellato, dicht bij Parma, bezoekt. Nou, dat lijkt ons wel wat. Verdwalen en dan zo nog een stukje aan deze reis toevoegen.....

Dus we nemen de gok en kopen een kaartje.

De dame die ons de weg naar de daadwerkelijke ingang van het doolhof wijst, vertelt nadrukkelijk dat we bij wanhoop of paniek moeten bellen naar het telefoonnummer dat op het toegangsbiljet vermeld staat. Maar Holger kennende gaat dit niet gebeuren. Hij eet liever het hele bamboebos kaal dan dat hij om hulp gaat vragen. Want dat is het, een bamboebos.

Tweehonderdduizend bamboeplanten, zestien verschillende soorten tot wel vijf meter hoog, vormen samen het acht hectaren grote doolhof. Het is het 'speeltje' van de Italiaanse uitgever en kunstverzamelaar Franco Maria Ricci.

Het labyrint is aangelegd in de vorm van een ster en biedt totaal drie kilometer aan paden. De bedoeling is dat je uiteindelijk uitkomt bij een piramidevormig gebouw, recht tegenover de ingangspoort.

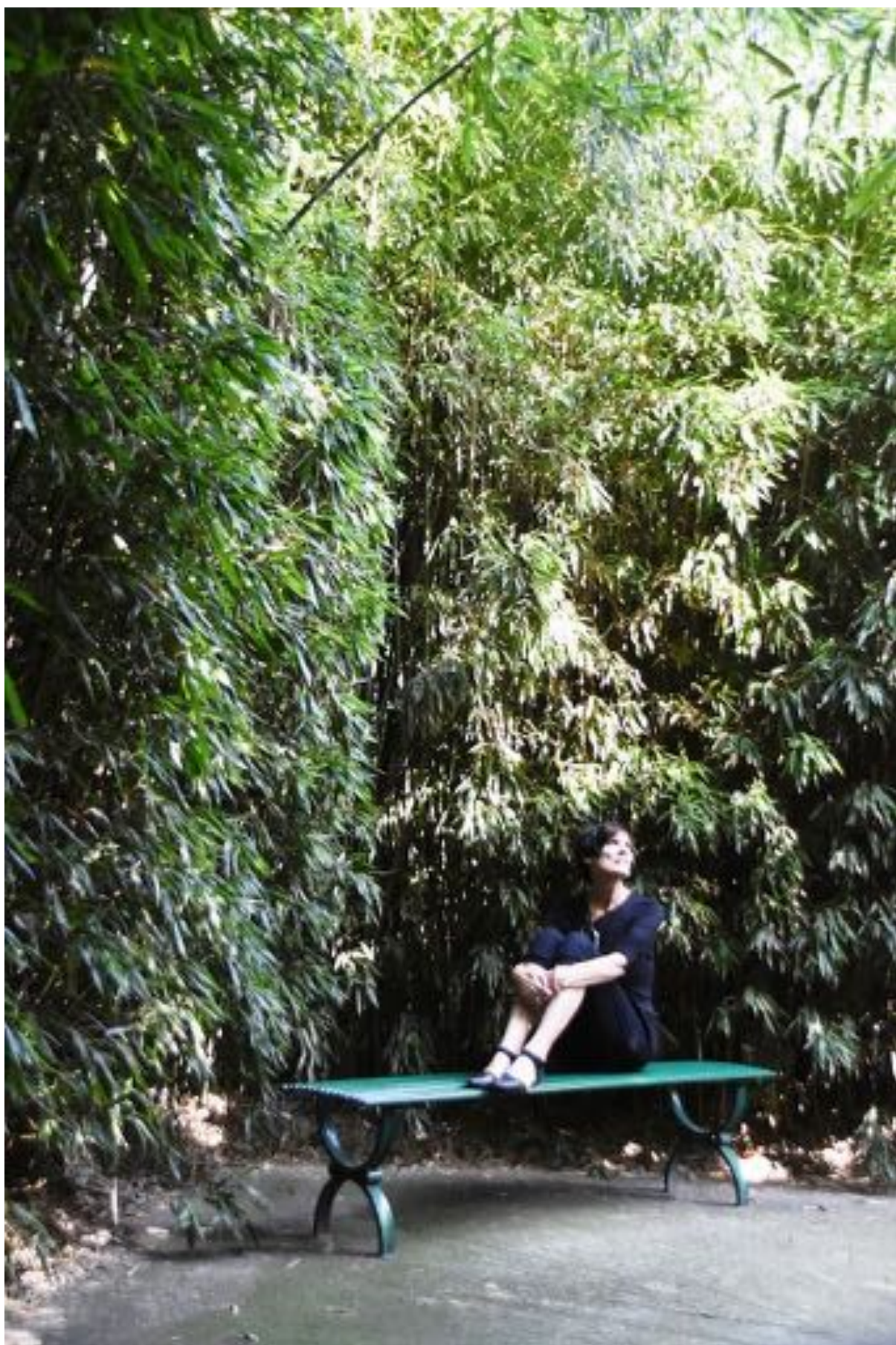
We stappen het hek door, het donkere koele bamboebos in, maar niet voordat Holger een degelijke studie van de plattegrond maakt en ik weet meteen: dat verdwalen, dat gaat écht niet gebeuren.

De bamboe werkt als één grote parasol wat het dolen tot een fijne wandeling maakt. Holger loopt zelfverzekerd zijn pad, checkt dit bij de diverse markerings- en rustpunten waar bankjes staan voor hen die al uren lopen maar slechts rondjes draaien, en concludeert dat we op de goede weg zijn.

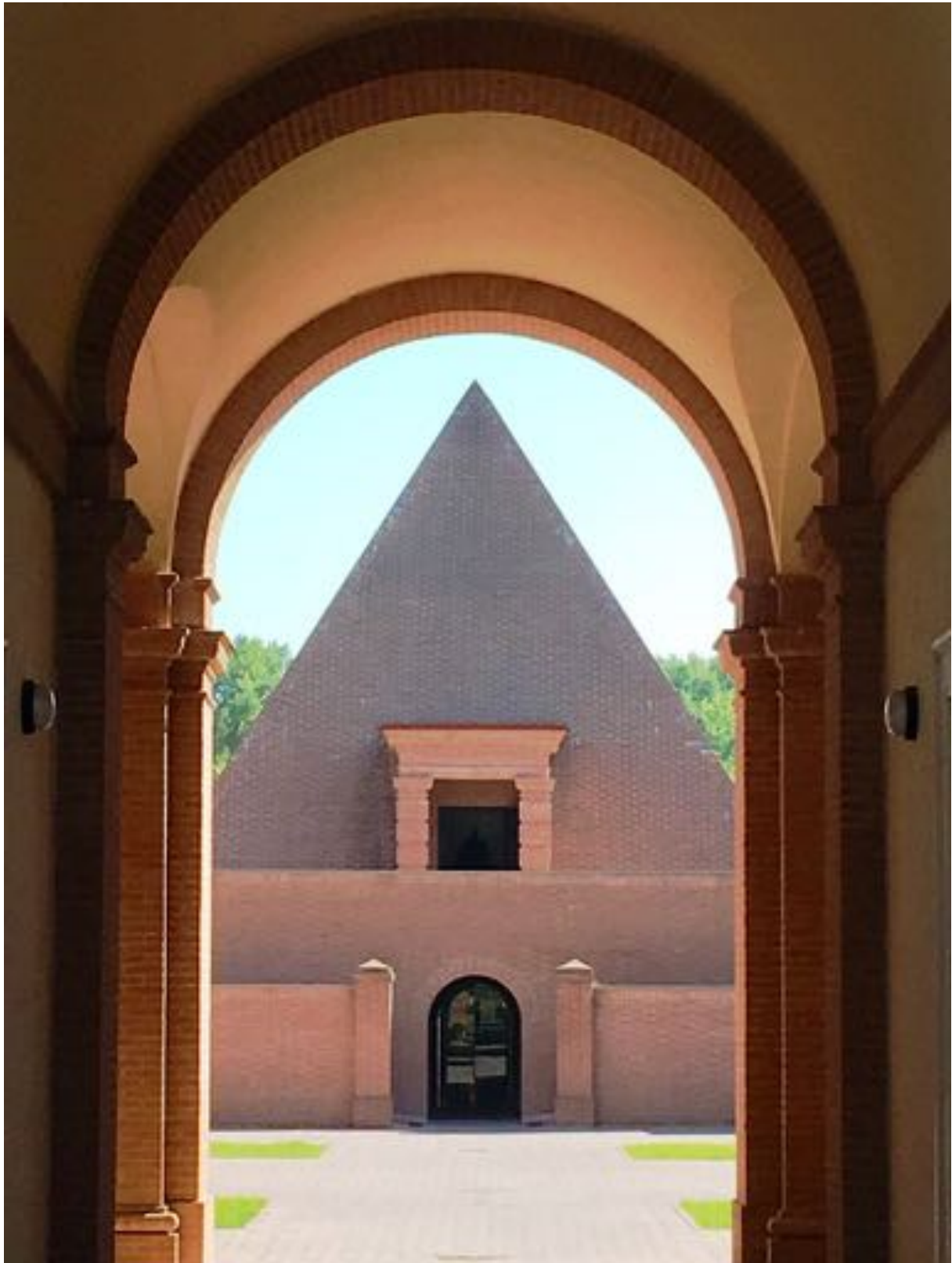

Dit vermeldt trouwens ook het bord, dat we halverwege tegenkomen.

De informatie aan het begin geeft aan dat we ongeveer drie kwartier tot een uur onderweg zijn naar het eindpunt maar al na een half uur zien we de poort en de piramide voor ons opdoemen. We zijn er!

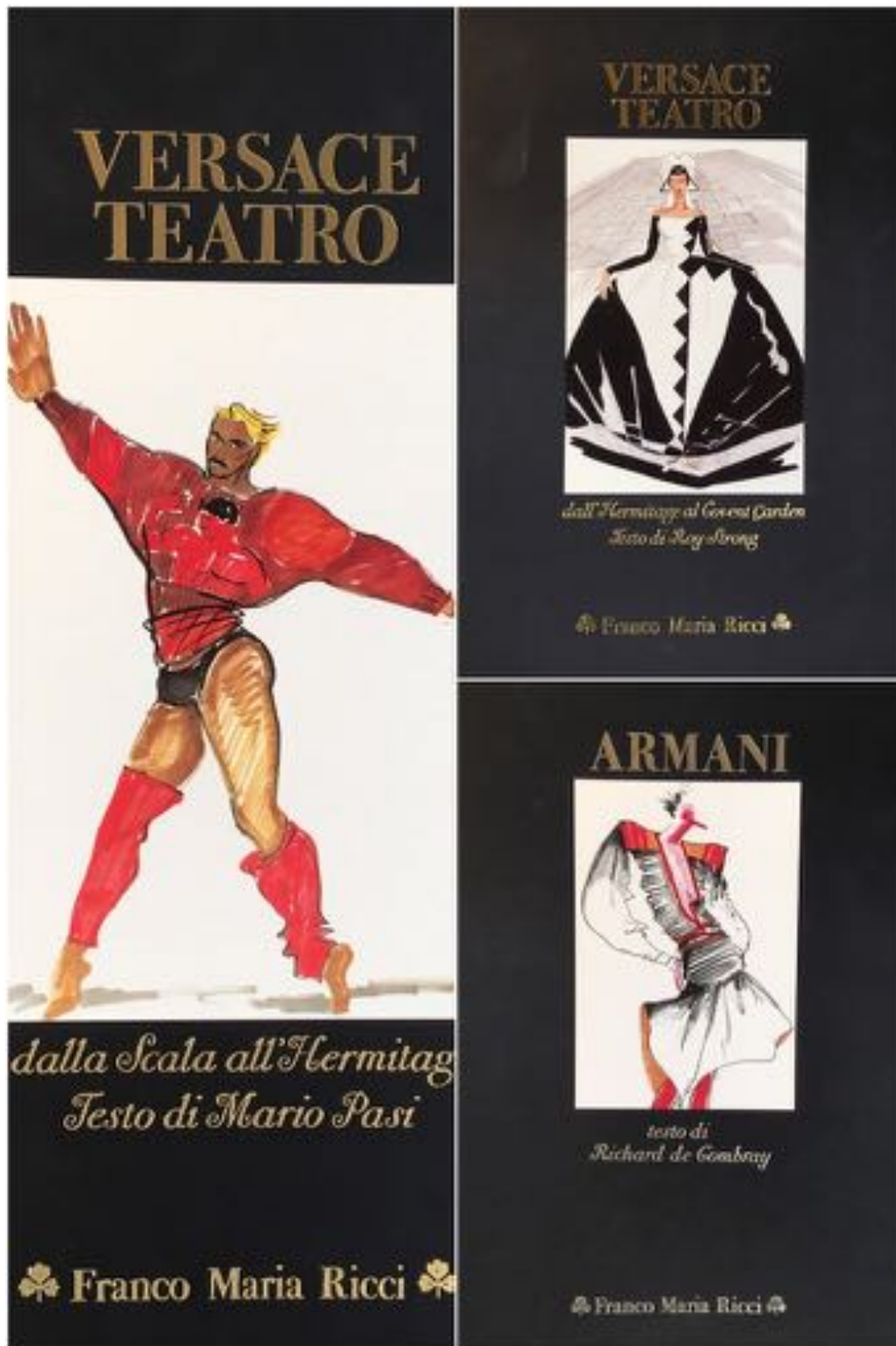

In de piramide bevindt zich een hoger gelegen kapelletje met als vloer een mooi ingelegde zwart-wit doolhof. Hier kun je God op je knieën danken dat je de wandeling door het labrynt tot een goed einde hebt gebracht. Er staat een altaartje met aan weerszijde een beeld van Antonio Schiassi, een beeldhouwer uit de achttiende eeuw. Een Piëta links en een vrouw met een lijkwade van Christus in de rechterhoek.

De oversteek terug naar het hoofdgebouw met de entree is een kwestie van een paar minuten rechtuit lopen. Hier is een museum gehuisvest met daarin de kunstverzameling van Franco Maria Ricci en een bibliotheek waar je naar hartenlust mag bladeren in de kunstboeken en het mooiste en beste kunsttijdschrift ter wereld, FMR, allemaal uitgaven van de uitgeverij.

Ricci komt decennia geleden al met het idee om een eigen doolhof te maken. Hij wordt naar eigen zeggen geïnspireerd door zijn vriend de schrijver Jorge Luis Borges, die door doolhoven gefascineerd is. Ricci ziet doolhoven als symbool voor de menselijke geest. Voor ons symboliseert onze wandeling door dit labyrint op de laatste dag van onze Italië-ervaring eigenlijk de manier, waarop wij elke keer via onze reizen ons een stukje van de wereld eigen maken. Nieuw, vreemd, verrassend, wennen, een beetje aanpassen, maar uiteindelijk altijd met een beloning! Mooie ervaringen met mensen, natuur, kunst, verleden, toekomst en met elkaar.

Met Holger als gids door nieuwe steden die ik in eerste instantie als een doolhof ervaar maar die, als we er wat langer zijn, toch helemaal eigen en vertrouwd worden! Het is een geweldige trip geweest door mooi Sicilië en Italië, waarvoor veel dank aan mijn altijd veilige chauffeur, betrouwbare gids en grote liefde!

